

EVA KLEMENČIČ
PLAMEN V. MIRAZCHIYSKI
JURE NOVAK

**KAKO MLADI VIDIJO
EVROPO – ZAZNAVE
OSMOŠOLCEV O EVROPI
IN EVROPSKI UNIJI**

kako mladi vidijo evropo
documenta 14

EVA KLEMENČIČ
PLAMEN V. MIRAZCHIYSKI
JURE NOVAK

**KAKO MLADI VIDIJO EVROPO
– ZAZNAVE OSMOŠOLCEV
O EVROPI IN EVROPSKI UNIJI**

NACIONALNO POROČILO EVROPSKEGA
REGIONALNEGA MODULA ICCS 2016

Vsebina

9	Tabele in slike	7
11	Predgovor	
13	Uvod v Evropski regionalni modul IEA ICCS 2016	
14	Splošno o Evropskem regionalnem modulu	
14	Ugotovitve iz prejšnjega Evropskega regionalnega modula (ICCS 2009)	
15	Vsebina in struktura Evropskega regionalnega modula ICCS 2016	
17	Sodelujoči izobraževalni sistemi v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016	
19	Slovenija v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016	
19	Opis vzorca raziskave	
21	Percepcija osmošolcev o biti Evropejci	
31	Stališča učencev o svobodi gibanja in imigracijah v Evropi	
33	Stališča učencev do svobode gibanja znotraj EU	
40	Stališča učencev do imigracije v Evropi	
47	Percepcija učencev o Evropi (in EU) ter njeni prihodnosti	
47	Percepcija učencev o sodelovanju med evropskimi državami	
53	Percepcija učencev do prihodnosti Evrope	
57	Percepcija učencev o prihodnosti EU in zaupanju v evropske institucije	
63	Pričakovanja učencev glede njihove lastne prihodnosti	
67	Priložnosti učencev glede učenja o Evropi v šoli	

71	Starost in pravice, etično potrošništvo, pravice v Sloveniji
77	Povzetek
79	Summary
81	Literatura in viri
85	Viri
89	O avtorjih
91	Imensko in stvarno kazalo

Tabele in slike

- 19** Tabela 2.1: Sodelujoči osmošolci po spolu – Slovenija
- 25** Tabela 3.1: Podrobnejši rezultati percepcije učencev o njihovi evropski identiteti – Slovenija
- 35** Tabela 4.1: Stališča učencev o pravicah evropskih državljanov glede zaposlovanja – Slovenija
- 44** Tabela 4.2: Stališča učencev o pravicah imigrantov – Slovenija
- 52** Tabela 5.1: Stališča učencev o sodelovanju evropskih držav – Slovenija
- 57** Tabela 5.2: Stališča učencev o prihodnosti Evrope – stališča osmošolcev v Sloveniji
- 58** Tabela 5.3: Percepcija učencev o Evropi – stališča osmošolcev v Sloveniji
- 65** Tabela 5.4: Pričakovanja učencev glede njihove prihodnosti – Slovenija
- 69** Tabela 6.1: Priložnosti učenja o Evropi v šoli – stališča učencev v Sloveniji
- 72** Tabela 7.1: Stališča učencev o starosti in pravicah – Slovenija
- 73** Tabela 7.2: Stališča učencev v Sloveniji o etičnem potrošništvu
- 74** Tabela 7.3: Stališča učencev o pravicah v Sloveniji
-
- 23** Slika 3.1: Percepcija učencev o njihovi evropski identiteti
- 26** Slika 3.2: Nacionalna povprečja stališč učencev do evropske identitete, vključujoč mednarodne trende

- 27** Slika 3.3: Nacionalna povprečja na lestvici učenčeve evropske identitete glede na spol, imigrantsko ozadje in zaupanje v državljanske institucije
- 34** Slika 4.1: Stališča učencev do svobode in omejitev gibanja znotraj Evrope – vezano na delo
- 36** Slika 4.2: Nacionalna povprečja na lestvici učenčevih stališč o svobodi gibanja znotraj Evrope glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljanske vednosti
- 38** Slika 4.3: Nacionalna povprečja na lestvici učenčevih stališč o omejitvi gibanja znotraj Evrope glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljanske vednosti
- 42** Slika 4.4: Stališča učencev do enakih pravic za imigrante
- 43** Slika 4.5: Nacionalna povprečja za učenčevo odobravanje enakih pravic za imigrante in trendi glede tega
- 45** Slika 4.6: Nacionalna povprečja na lestvici učenčevih stališč o enakih pravicah za imigrante glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljanske vednosti
- 49** Slika 5.1: Stališča učencev do sodelovanja v Evropi
- 51** Slika 5.2: Nacionalna povprečja na lestvici o stališčih do sodelovanja med evropskimi državami glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljanske vednosti
- 54** Slika 5.3: Pozitivna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope
- 55** Slika 5.4: Negativna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope
- 59** Slika 5.5: Stališča učencev do Evropske unije
- 61** Slika 5.6: Zaupanje učencev v evropske institucije
- 62** Slika 5.7: Pričakovanja učencev glede glasovanja na volitvah
- 64** Slika 5.8: Pričakovanja učencev glede njihove lastne prihodnosti
- 70** Slika 6.1: Poročanja učencev o tem, koliko priložnosti za učenje o Evropi so imeli v šoli

Predgovor

V tej monografiji predstavljamo ključne rezultate Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (ang. *International Civic and Citizenship Education Study*, s kratico ICCS) za Slovenijo, in sicer posebnega regionalnega modula, tj. Evropskega regionalnega modula. V Sloveniji raziskavo ICCS in Evropski regionalni modul ICCS izvaja Pedagoški inštitut, na mednarodni ravni pa jo koordinira Mednarodna zveza za evalvacijo izobraževalnih dosežkov (IEA oziroma *The International Association for the Evaluation of Educational Achievement*). V monografiji oziroma nacionalnem poročilu Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (Klemenčič, Mirazchiyski in Novak, 2019) smo že zapisali, da je Slovenija v mednarodni raziskavi na področju državljanske vzgoje in izobraževanja prvič sodelovala leta 1999 (ang. *Civic Education Study*, takrat je raziskava imela kratico CivEd), nato 2009 (prvič s kratico ICCS) in nazadnje v ciklu raziskave leta 2016. Posebnost raziskave iz leta 2009 je bila, da so bili klasičnemu (mednarodnemu modulu) dodani tudi regionalni moduli, in sicer trije: azijski, latinsko-ameriški ter evropski. V letu 2016 pa smo (zaradi manjšega števila držav iz Azije) na mednarodni ravni izvajali le dva regionalna modula, tj. Latinsko-ameriški regionalni modul ICCS 2016 ter Evropski regionalni modul ICCS 2016. Prav rezultate slednjega predstavljamo v tej monografiji. Regionalni moduli so oblikovani na predpostavki, da se regije na področju državljanske vzgoje in izobraževanja vendarle nekoliko razlikujejo. Gre za to, kje določene regije vidijo posebne interese, ki se razlikujejo glede na različne dele sveta (slednje namreč zajamemo že v »klasičnem« oziroma mednarodnem delu raziskave ICCS). Potrebno je poudariti tudi to, da v primeru Evropskega regionalnega modula vanj niso vključene le države članice Evropske unije (EU), temveč gre za Evropo v regionalnem smislu. Še ena posebnost je, če primerjamo regi-

onalne module iz leta 2009 in teh iz leta 2016, in sicer slednji moduli (v primeru cikla 2016 gre, kot smo že zapisali, v bistvu za dva modula) ne vključujejo več kognitivnega instrumenta, tj. preizkusa znanja za učence, temveč le vprašalnik, ki preverja stališča učencev.

Dr. Eva Klemenčič, nacionalna koordinatorica raziskave

Uvod v Evropski regionalni modul IEA ICCS 2016

Regionalni konteksti so pomembni vidiki državljanske vzgoje in izobraževanja, saj nam pomagajo razumeti, kako različni so vplivi na ljudi, ko prevzema vlogo državljanov (Kerr et al., 2010: 11). Zadnji dve desetletji (op. p.) je bilo na področju državljanske vzgoje v Evropi dosti aktivnosti, ki so se dogajale na lokalni, nacionalni in evropski ravni. Vključenost v kakovostno vseživljenjsko učenje, še posebej mladih, je prepoznano kot ključna točka prihodnjega političnega, ekonomskega in družbenega uspeha v hitro spreminjajočem se svetu. Še posebej to omogoča ljudem, da v družbi kar najbolj participirajo. Evropske države in institucije poudarjajo vlogo aktivnosti (programi, politike, mreženje skupin, razvoj ključnih kompetenc itd.), ki promovirajo aktivno državljanstvo, enakost, socialno kohezijo in izboljšanje izobraževanja (Kerr et al., 2010: 17–18).¹ Vendar se tudi razmere v Evropi spreminjajo in so hkrati, vsaj delno, evropsko specifične – zato jih nismo vključevali v »klasični« del raziskave ICCS. Zaradi tega odločitev o ponovni vključitvi Evropskega regionalnega modula, na vprašanja katerega so odgovarjali učenci iz sodelujočih evropskih držav, ni presenetljiva. Pa vendar, Evropski regionalni modul ima neke nove poudarke, ki v družbeno-političnem življenju leta 2009, ko smo izvedli prvi Evropski regionalni modul ICCS, še niso bile prisotne ali pa vsaj ne tako obsežne in intenzivne. Najprej si zato na kratko pogledimo nekaj ključnih rezultatov iz leta 2009, nato vsebinsko in strukturo Evropskega regionalnega modula 2016 (pri čemer posebej opozarjamo na vsebinske spremembe glede na leto 2009). Naslednja poglavja

13

1 E. Klemenčič, »Mednarodna raziskava državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2009),« *V Učenju evropskih vsebin v podeželskem lokalnem okolju*, ur. U. Štremfel, D. Lajh, in E. Klemenčič (Ljubljana, FDV, 2013), 37.

tega nacionalnega poročila pa bodo posvečena rezultatom Evropskega regionalnega modula ICCS 2016, pri čemer se posebej osredotočamo na Slovenijo.

Splošno o Evropskem regionalnem modulu

Slovenija je v mednarodni raziskavi na področju državljske vzgoje in izobraževanja prvič sodelovala leta 1999 (ang. *Civic Education Study*, takrat je raziskava imela kratico CivEd), nato 2009 v Mednarodni raziskavi državljske vzgoje in izobraževanja (ang. *International Civic and Citizenship Education Study*, prvič s kratico ICCS) in nazadnje v ciklu raziskave leta 2016. Posebnost raziskave iz leta 2009 je bila, da so bili klasičnemu (mednarodnemu modulu) dodani tudi regionalni moduli, in sicer trije: azijski, latinsko-ameriški ter evropski. V letu 2016 pa smo (zaradi manjšega števila držav iz Azije) na mednarodni ravni izvajali le dva regionalna modula, tj. Latinsko-ameriški regionalni modul ICCS 2016 ter Evropski regionalni modul ICCS 2016. Še ena posebnost je, če primerjamo Evropski regionalni modul iz leta 2009 in tega iz leta 2016, in sicer da slednji več ne vključuje kognitivnega dela, tj. preizkusa znanja za učence, temveč le vprašanja, ki preverjajo stališča učencev.

14

Ugotovitve iz prejšnjega Evropskega regionalnega modula (ICCS 2009)

V prvič izvedenem Evropskem regionalnem modulu v letu 2009 (v raziskavi ICCS 2009) je sodelovalo 24 izobraževalnih sistemov (od 26, ki so sicer sodelovali v ICCS 2009), sodelovali so tudi učenci (osmošolci) iz Slovenije. Kot smo že zapisali, v letu 2009 je bil Evropski regionalni modul sestavljen iz dveh delov, in sicer iz:

- a) kognitivnega testa ali preizkusa znanja, v katerem smo preverjali znanja o EU, njenih politikah, institucijah pa tudi nekaj ključnih dejstev o EU in njeni zakonodaji, nenazadnje tudi poznavanje evra;
- b) vprašalnika, s katerim smo zbirali podatke o percepciji učencev o evropski identiteti, vključenosti učencev v aktivnosti, ki se nanašajo na Evropo, stališčih učencev o učenju tujih (evropskih) jezikov pa tudi njihovih stališčih o migracijah znotraj Evrope in evropski integraciji ter učenčevih samoocenah znanja o EU.

Najprej si zato pogledjmo rezultate kognitivnega dela vprašalnika, in sicer posebej področje znanja učencev o EU in njenih institucijah, nato področje vprašanj o denarni enoti evro.² Vsi ti rezultati so iz cikla 2009, pri čemer se po-

² Pri čemer je potrebno opozoriti, da v ciklu 2009 ni bilo mogoče izračunati skupne lestvice tega dela kognitivnega testa in posledično to primerjati med posameznimi izobraževalnimi sistemi, ki so

sebež osredotočamo na Slovenijo. V nadaljevanju poročila pa bomo predstavili še nekaj rezultatov stališč naših učencev – tudi iz cikla raziskave ICCS 2009 (v smislu trendov 2009–2016).

Vprašanja o EU in njenih institucijah

V 85 ali več % so naši učenci (v raziskavi ICCS 2009) pravilno odgovorili na naslednja vprašanja: identificirali Slovenijo kot članico EU; prepoznali EU kot ekonomsko in politično partnerstvo med državami; izbrali zastavo EU; navedli, da je cilj EU spodbujati mir, blaginjo in svobodo znotraj njenih meja; izbrali, da so evropske države podpisnice Evropske konvencije o človekovih pravicah. Na drugi strani so od vprašanj, ki so se nanašali na EU in njene institucije (dejstva) ter na zakone in politike, najslabše odgovarjali na naslednje: le 33,5 % učencev je pravilno izbralo, da je eden izmed pogojev, ki jih mora država izpolnjevati, da bi lahko vstopila v EU, ta, da jo ima EU za demokratično. Še slabše so odgovarjali na dejstveno vprašanje o tem, kdo izvoli člane Evropskega parlamenta (pravilno je odgovorilo le 26,8 % učencev). Podoben delež pravih odgovorov (27,3 %) je bil tudi na vprašanje, kaj lahko po zakonu delajo vsi državljani EU (pravilen odgovor – študirajo v katerikoli državi EU, ne da bi potrebovali posebno dovoljenje).³

15

Vprašanja o denarni enoti (evro)

Da je evro uradna valuta v vseh državah članicah EU, je, torej napačno, leta 2009 mislilo kar 37,2 % naših učencev.⁴

Sedaj si najprej pogledjmo, kakšna je struktura Evropskega regionalnega modula ICCS 2016, katere vsebine so zajete vanj in kdo vse (kateri izobraževalni sistemi) so sodelovali v raziskavi Evropski regionalni modul ICCS 2016.

Vsebina in struktura Evropskega regionalnega modula ICCS 2016

Evropski regionalni modul ICCS 2016 je vseboval vprašanja, ki se osredotočajo zlasti na afektivne in vedenjske domene. Vključeval je 11 vprašanj, katerih cilj je bil raziskati zanimanje učencev in njihova stališča o naslednjih državljskih vprašanjih, povezanih z Evropo:

bili vključeni v Evropski regionalni modul. Možno pa je poročati (tudi primerjalno) po posameznih vprašanjih oziroma postavkah.

3 M. Čepič et al., *Razvoj državljske vzgoje v Republiki Sloveniji* (Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2012), 133.

4 Ibid.

- *Percepcija učencev o njihovi evropski identiteti* (to vprašanje je bilo vključeno že v ICCS 2009, postavke za ICCS 2016 niso bile spremenjene – merjeno na podlagi 4 postavk).
- *Poročanje učencev o možnostih učenja o Evropi v šoli* (podobno vprašanje je bilo vključeno v ICCS 2009, vendar je bilo za ICCS 2016 spremenjeno) – merjeno na podlagi 4 postavk.
- *Stališča učencev o svobodi evropskih državljanov do dela in prebivanja v Evropi* (to vprašanje je bilo vključeno v ICCS 2009, vendar je bilo v ICCS 2016 spremenjeno) – merjeno na podlagi 6 postavk.
- *Odnosi učencev do priseljevanja* (to vprašanje je bilo vključeno v vprašalnik za učence ICCS 2009 (mednarodni), enake postavke pa so bile uporabljene v evropskem vprašalniku za leto 2016) – merjeno na podlagi 5 postavk.
- *Stališča učencev do sodelovanju med evropskimi državami* (novo vprašanje v ICCS 2016) – merjeno na podlagi 8 postavk.
- *Učenčevo dojetje diskriminacije v Evropi* (novo vprašanje v ICCS 2016) – merjeno na podlagi 7 postavk.
- *Učenčevo dojetje prihodnosti Evrope* (novo vprašanje v ICCS 2016) – merjeno na podlagi 8 postavk.
- *Učenčeva pričakovanja o njegovem življenju v prihodnosti* (novo vprašanje v ICCS 2016) – merjeno na podlagi 5 postavk.
- *Stališča učencev do političnega in etičnega potrošništva* (novo vprašanje v ICCS 2016) – merjeno na podlagi 6 postavk.
- *Stališča učencev do starosti, pri kateri bi morali mladi pridobiti različne pravice in obveznosti* (novo vprašanje v ICCS 2016) – merjeno na podlagi 11 postavk.
- *Učenčeve percepcije o Evropski uniji* (novo vprašanje v ICCS 2016) – merjeno na podlagi 5 postavk.⁵

Rezultati, predstavljeni v tej monografiji, praviloma ne vključujejo ugotovitev, ki temeljijo na mednarodnih instrumentih (več o teh ugotovitvah glej v Klemenčič et. al., 2019), vendar pa vključujejo nekatere podatke o temah, ki so pomembne za evropski regionalni kontekst (tako na primer vključujejo nekatere karakteristike učencev, kot so spol, migrantsko ozadje učencev itd., pa tudi samooceno učiteljev o poučevanju tematike EU, ki smo jih zbrali v mednarodnih instrumentih ICCS 2016).

Metrika Evropskega regionalnega modula⁶ je določena na povprečje 50 s standardno deviacijo 10 za enako utežene nacionalne vzorce, ki so izpolnjeva-

5 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 4; W. Schulz et al., *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016* (Amsterdam: IEA, 2016), 64–65.

6 Enako kakor to velja za vse lestvice v celotni raziskavi ICCS 2016 (skratka, tudi v mednarodnih instrumentih).

li zahteve glede pogojev vzorčenja. Za dve lestvici (merjenje občutka evropske identitete učencev in potrditev enakih pravic in priložnosti za priseljence) so bile točke določene na isti način kot pri ICCS 2009, tako da v teh primerih 50 odraža povprečje ICCS 2009 (z enako uteženimi nacionalnimi vzorci) in 10 ustreza standardnemu odklonu.⁷

Sodelujoči izobraževalni sistemi v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016

Zapisi smo že, da v Evropskem regionalnem modulu (ICCS 2016, kakor tudi 2009) sodelujejo evropski izobraževalni sistemi, kar pomeni geografsko evropski, in ne le države članice EU.

Sodelujoči izobraževalni sistemi v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016	
	Belgija (flamski del)*
	Bolgarija*
	Hrvaška
	Danska*
	Estonija*
	Finska*
	Italija*
	Latvija*
	Litva*
	Malta*
	Nizozemska
	Norveška (9)* ⁸
	Slovenija*
	Švedska*
	Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) (ki je referenčna udeleženka – gre za regijo v Nemčiji)

Opomba: z zvezdico so označeni izobraževalni sistemi, ki so sodelovali v Evropskem regionalnem modulu ICCS leta 2009 in 2016

Za tiste izobraževalne sisteme, ki so sodelovali v Evropskem regionalnem modulu ICCS tako leta 2009 kot leta 2016, je mogoče izpostaviti tudi trende (te izobraževalne sisteme smo označili z zvezdico), vendar le pri staljšnih vprašal-

- 7 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 4.
- 8 Sodelovali so nekoliko starejši učenci, in sicer devetošolci (argument za izbor te populacije je enak kot pri klasičnem (mednarodnem) delu raziskave ICCS, več o tem v Klemenčič et al., 2019).

nikih (v ciklu 2016 namreč ni bilo več kognitivnega testa pri Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016).

Slovenija

v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016

Opis vzorca raziskave

19

V nacionalnem poročilu Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016) (Klemenčič et al., 2019) smo natančno opisali, kako poteka vzorčenje v omenjeni raziskavi, in da, zraven učencev, ki rešujejo kognitivni test ali preizkus znanja ter vprašalnik, sodelujejo še učitelji in ravnatelji, en vprašalnik pa rešijo tudi nacionalni koordinacijski centri. V Evropskem regionalnem modulu raziskave pa sodelujejo le učenci. To so isti učenci, ki predhodno rešujejo tako kognitivni test kakor vprašalnik, ki je pripravljen zanje. Čisto na koncu pa rešujejo še ta instrument, tj. vprašalnik Evropskega regionalnega modula.

V Evropskem regionalnem modulu je sodelovalo 15 izobraževalnih sistemov, ki večinoma predstavljajo države. Sodelovali so tudi učenci (osmošolci) v Sloveniji.

Tabela 2.1: Sodelujoči osmošolci po spolu – Slovenija

	Odstotek	SE
Dečki	51,8	0,73
Deklice	48,2	0,73

Vir: Nacionalna baza – Evropski regionalni modul ICCS 2016.

V Sloveniji je v Evropskem regionalnem modulu sodelovalo 2.844 učencev,¹ sodelovalo pa je nekoliko več deklic kakor dečkov (slednje vidimo iz tabele 2.1). Njihova povprečna starost je bila nekoliko nižja kakor 14 let, natančneje 13,81 (SE = 0,01). Ostale karakteristike učencev, ki so sodelovali v raziskavi ICCS 2016, so opisane v nacionalnem poročilu ICCS 2016 (Klemenčič et al., 2019). Vendar bomo nekaj teh karakteristik uporabili tudi v tem poročilu (npr. spol učencev, migrantsko ozadje).

1 V obeh bazah, tj. nacionalni bazi ICCS 2016 in nacionalni bazi Evropskega modula ICCS 2016, smo tudi preverili, če je sodelovalo isto število učencev, in dobili smo pritrdilni odgovor.

Percepcija osmošolcev o biti Evropejci

V tem poglavju prikazujemo rezultate občutij učencev o njihovi evropski identiteti; konstrukt, ki odraža stopnjo, do katere se učenci identificirajo z evropsko regijo, ki je v ocenjevalnem okviru ICCS 2016 povezana z afektivno-vedenjsko dimenzijo.¹

21

Evropska identiteta in državljanstvo sta v zadnjih desetletjih temeljito raziskana. Številne študije so se osredotočile na zaznavanje evropske identitete Evropejcev in obseg, v katerem ti ljudje menijo, da pripadajo Evropi in/ali Evropski uniji (Alnæs, 2013; Bellamy, Castiglione in Shaw, 2006; Checkel in Katzenstein, 2009; Delanty, 1995, Duchesne, 2008, Evropska komisija, 2012, Herrmann in Brewer, 2004, Karolewski in Kaina, 2006; Lehning, 2001; Lepsius, 2001; Spanring, Wallace in Datler, 2008, Westle in Segatti, 2016). Te študije poudarjajo različne elemente, ki prispevajo k konstrukciji »evropske identitete«. Vendar pa je ta konstrukt zaradi njegove večplastne narave težko nedvoumno opredeliti.²

Po mnenju nekaterih avtorjev evropske identitete niti ni mogoče natančno opisati, saj je šele v nastajanju, ker ni zgolj aritmetična vsota vseh nacionalnih identitet. Rizman (Šabec, 2006) meni, da je njeno mesto nekje med nacionalnimi identitetami in globalizacijskimi kulturnimi vplivi, ki presegajo Evropo.³

Nekateri avtorji so se z vplivom politik in simbolov EU osredotočili na stopnjo identifikacije z narodom in Evropo, pri čemer so na primer opredelili državljanske, politične in kulturne elemente evropske identitete (Bruter, 2004a,

1 Več o tem glej v W. Schulz et al., *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment Framework* (Amsterdam: IEA, 2016).

2 B. Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 8.

3 E. Klemenčič, »Državljanstva in domovinska vzgoja danes,« *Didactica Slovenica* 27, 1–2 (2012): 119.

2004b, 2005; Pichler, 2008) in razmerje med evropskim občutkom pripadnosti ter zunanjo politiko EU (Cerutti in Lucarelli, 2008). Nekateri znanstveniki so v državah srednje in vzhodne Evrope analizirali različne atribute evropske identitete tudi pred vstopom v EU (Schilde, 2014). Številni strokovnjaki trdijo, da lahko nacionalna in evropska identiteta pozitivno sobivata (Castano, 2004; Citrin in Sides, 2004; Diez Medrano in Gutierrez, 2001; Risse, 2010), medtem ko so drugi mnenja, da nacionalistična prepričanja predstavljajo oviro za učinkovito integracijo (Fligstein, Polyakova in Sandholtz, 2012). Več raziskovalcev trdi tudi, da je za evropsko identiteto značilno postnacionalno in kozmopolitsko razmišljanje (Delanty in Rumford, 2005).⁴

Če se osredotočimo na nacionalizem in kozmopolitstvo, lahko rečemo, da gre za obstoj in ohranitev kolektivnih identitet, ki se začnejo pri manjšem številu posameznikov in se nato širijo navzven – kljub temu, da so procesi identifikacije posameznikov lahko (zelo) različni, velja splošno načelo, da posamezniki niso samozadostni, temveč se združujejo v vedno večje kolektive.⁵ To vidimo tudi pri analizi vsebine »državljskih vzgoj« po Evropi – središčne vsebinske točke so namreč osebno, lokalno, nacionalno in globalno.⁶ To kaže na določeno stopnjo zastopanosti tako nacionalnega kot kozmopolitskega pola (tako na vsebinski kot ciljno-smotni ravni), še bolj pa na razvojno-psihološko (kognitivno) značilnost – od lažjega k težjemu (enostavnejšega h kompleksnejšemu) oziroma od posamičnega k splošnemu.⁷

Ko govorimo o evropski identiteti, se je potrebno zavedati, da gre tudi v tem primeru za kolektivno identiteto, ki je seveda širša od, denimo, nacionalne identitete,⁸ ni pa jasno, kje natančno se pozicionira. Potrebno pa je poudariti, da verjetno ne moremo reči, da je evropska identiteta nekaj, kar bi bilo striktno vezano na EU; najbrž gre bolj na vezanost na Evropo kot geografski prostor. Tako skušamo evropsko identiteto raziskovati tudi v raziskavi ICCS, vendar smo v raziskavi nekaj vprašanj vendarle zastavili na način, s katerim smo želeli posebej raziskati tudi postavke, vezane na EU.

Številne raziskave zadnjega časa se ukvarjajo z odnosom med nacionalno in evropsko identiteto in pogosto ugotavljajo, da je nacionalna identiteta bolj prisotna kot pa evropska (kar kažejo tudi merjenja javnega mnenja Eurobarometra).⁹

4 B. Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 8.

5 E. Klemenčič, »Državljska in domovinska vzgoja danes,« *Didactica Slovenica* 27, 1–2 (2012): 119.

6 E. Klemenčič, »Edukacija za demokracijo,« v *Slovenija v EU: zmožnosti in priložnosti*, ur. M. Haček in D. Zajc (Ljubljana: FDV, 2005), 431.

7 E. Klemenčič, »Državljska in domovinska vzgoja danes,« *Didactica Slovenica* 27, 1–2 (2012): 119.

8 Več o kolektivnih identitetah (patriotizem, nacionalizem, kozmopolitstvo) glej v E. Klemenčič, »Državljska in domovinska vzgoja danes,« *Didactica Slovenica* 27, 1–2 (2012): 117–121.

9 *Ibid.*, 119.

Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi izjavami

Izobraževalni sistem	Sebe imam za		Ponosen/na sem,		Počutim se kot del		Sebe imam najprej za		Ponosen/na sem, da	
	Evropeljal/ko	da živim v Evropi	Evrope	Evrope	potem pa za državljan/-	Evropske unije	državljan/ko Evrope,	ko sveta	je moja država	članica Evropske
										unije
Belgija (flamski del)	94 (0,6) ▽	96 (0,4) ▽	84 (0,9) ▽	84 (0,9) ▽	72 (1,2) ▽	73 (1,2) ▽	93 (0,6) ▽			
Bolgarija	91 (0,7) ▽	90 (0,6) ▽	84 (0,9) ▽	84 (0,9) ▽	79 (1,0) ▽	74 (1,1) ▽	88 (0,8) ▽			
Hrvaška	98 (0,3) ▽	95 (0,5) ▽	91 (0,6) ▽	91 (0,6) ▽	89 (0,6) ▲	85 (0,7) ▽	90 (0,8)			
Danska [†]	96 (0,4) ▽	96 (0,4) ▽	92 (0,5) ▽	92 (0,5) ▽	76 (0,8) ▽	-	-			
Estonija [†]	95 (0,3) ▽	92 (0,6) ▽	87 (0,9) ▽	87 (0,9) ▽	74 (1,1) ▽	81 (1,1) ▽	88 (0,8) ▽			
Finska	98 (0,3) ▽	96 (0,4) ▽	90 (0,6) ▽	90 (0,6) ▽	85 (0,8) ▽	86 (0,7) ▽	92 (0,6) ▽			
Italija	97 (0,4) ▽	94 (0,5) ▽	93 (0,5) ▽	93 (0,5) ▽	78 (0,8) ▽	89 (0,8) ▲	91 (0,6)			
Latvija [†]	92 (0,7) ▽	87 (0,9) ▽	73 (1,2) ▼	73 (1,2) ▼	67 (1,1) ▼	67 (1,1) ▼	84 (0,9) ▽			
Litva	97 (0,4) ▽	95 (0,4) ▽	86 (0,8) ▽	86 (0,8) ▽	79 (0,9) ▽	81 (0,8) ▽	93 (0,5) ▽			
Malta	95 (0,4) ▽	94 (0,4) ▽	91 (0,5) ▽	91 (0,5) ▽	83 (0,6) ▽	84 (0,7) ▽	91 (0,5) ▽			
Nizozemska [†]	94 (0,6) ▽	94 (0,5) ▽	82 (0,9) ▽	82 (0,9) ▽	69 (1,2) ▽	61 (1,2) ▼	85 (0,8) ▽			
Norveška (9) [†]	92 (0,5) ▽	96 (0,3) ▽	90 (0,5) ▽	90 (0,5) ▽	77 (0,8) ▽	-	-			
Slovenija	98 (0,3) ▽	95 (0,5) ▽	88 (0,8) ▽	88 (0,8) ▽	83 (0,8) ▽	83 (0,9) ▽	92 (0,8) ▽			
Švedska [†]	91 (0,8) ▽	95 (0,5) ▽	87 (0,9) ▽	87 (0,9) ▽	77 (0,8) ▽	75 (1,1) ▽	90 (0,8)			
Evropsko povprečje ICCS 2016	95 (0,1)	94 (0,1)	87 (0,2)	87 (0,2)	78 (0,2)	78 (0,3)	90 (0,2)			

Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja

Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija)[†]

91 (1,0)

90 (0,9)

76 (1,5)

63 (1,5)

67 (2,0)

80 (1,2)

Nacionalni odstotki ICCS 2016

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS ▲

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▼

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

(0) Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nedomesne šole.

1 Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

- Pri tem vprašanju ni podatkov za to regijo.

Slika 3.1: Percepcija učencev o njihovi evropski identiteti

Vir: Losito et al., 2018: 10.

Anketa, ki je bila izvedena spomladi 2016 (ang. *Standard Eurobarometer 85*), je pokazala povečanje (od jeseni 2015) obsega identifikacije z državljanstvom EU (Evropska komisija, 2016). To povečanje je bilo očitno med večino anketirancev v vseh državah članicah. Med evropskimi državami, ki so sodelovale tudi v ICCS 2016, sta Malta in Finska zabeležili najvišje odstotke anketiranih, ki se

vidijo kot državljani EU. Najnižji odstotki so bili zabeleženi v Italiji in Bolgariji. Rezultati so pokazali tudi, da mlajše generacije izražajo močnejši občutek državljanstva EU kot starejše (77 % anketirancev od 15. do 24. leta se je opredelilo za državljana EU, v primerjavi s 59 % anketirancev, starih 55 let ali več).¹⁰ Tudi rezultati leto dni kasneje izvedene ankete (ang. Special Eurobarometer 461) so pokazali, da se v povprečju mnenja o EU med državljani izboljšujejo; skoraj polovica anketiranih državljanov zaupa EU.¹¹

Evropski regionalni vprašalnik ICCS 2016 je vključeval vprašanja, s katerimi smo skušali ugotoviti, kako učenci percipirajo svojo evropsko identiteto, z dvema vprašanjema pa smo merili njihov občutek identifikacije z Evropsko unijo.¹² Učenci so na vprašanja odgovarjali tako, da so na vsako vprašanje izbrali odgovor »zelo se strinjam« ali »strinjam se« ali »ne strinjam se« ali pa »nikakor se ne strinjam«. S tem smo merili percepcijo učencev njihove evropske identitete. Na sliki 3.1 predstavljamo odstotke učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali s posameznimi trditvami.

Iz slike 3.1 vidimo odstotke učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali s posameznimi trditvami, ki kažejo na percepcijo učencev o njihovi evropski identiteti. Slednje vidimo za vsak posamezni izobraževalni sistem, izračunano pa je tudi evropsko povprečje (kar pomeni povprečje evropskih držav, vključenih v Evropski regionalni modul ICCS 2016). Pa si pogledjmo najprej zelo izstopajoče rezultate (tiste, ki so v tabeli označeni kot »več kot 10 % nad oziroma pod evropskim ICCS 2016-povprečjem). Pri tem izstopajo tri trditve. Manj učencev iz Latvije, kakor je to značilno za evropsko ICCS 2016 povprečje, čuti, da so del Evrope. Učenci iz Slovenije so pri tej postavki okoli evropskega povprečja ICCS 2016, kar pomeni, da ne izstopajo v nobeno smer – približno enak delež naših učencev, kakor je to izračunano za evropsko povprečje ICCS 2016, se strinja ali zelo strinja s trditvijo, da se počuti del Evrope. Druga trditev, ki ima tako izstopajoča povprečja (več kot 10 % nad/pod evropskim ICCS 2016-povprečjem), je, da se učenci počutijo najprej državljani Evrope, šele nato kot državljani sveta. Tukaj tako izstopajo učenci iz Hrvaške in Latvije. V prvem primeru več kot 10 % nad evropskim ICCS 2016-povprečjem učencev iz Hrvaške čuti, da so najprej državljani Evrope, šele nato državljani sveta. V primeru Latvije pa je ravno obratno, in sicer več kot 10 % pod evropskim ICCS 2016-povprečjem učencev čuti, da so najprej državljani Evrope, nato državljani sveta. Naši učenci so pri tej postavki statistično značilno nad evropskim ICCS 2016-povprečjem, kar

10 B. Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 8. Je pa potrebno poudariti, da gre za anketiranje starejše populacije (kakor je vključena v raziskavo ICCS), in sicer so anketiranci stari 15 let ali več; prav tako, da Norveška v anketi Eurobarometra ni sodelovala. Tudi to, da namen tega ni primerjanje med tema dvema raziskavama (Eurobarometer in ICCS), temveč le oris konteksta.

11 *Special Eurobarometer 461* (Bruselj: DG COMM, 2017), 65.

12 Slednji sta bili sicer za države članice EU neobvezni.

Tabela 3.1: Podrobnejši rezultati percepcije učencev o njihovi evropski identiteti – Slovenija

Koliko se strinjaš oziroma se ne strinjaš z naslednjimi trditvami?				
	Zelo se strinjam	Strinjam se	Ne strinjam se	Nikakor se ne strinjam
Sebe imam za Evropejca/-ko.	70,77 (0,99)	27,69 (1,04)	0,99 (0,20)	0,55 (0,17)
Ponosen/-na sem, da živim v Evropi.	54,14 (1,17)	40,99 (1,11)	3,99 (0,41)	0,88 (0,23)
Počutim se kot del Evrope.	40,2 (1,04)	48,11 (1,09)	10,03 (0,65)	1,66 (0,29)
Sebe imam najprej za državljana/-ko Evrope, potem pa za državljana/-ko sveta.	33,98 (0,92)	48,92 (0,93)	14,29 (0,74)	2,81 (0,37)
Počutim se kot del Evropske unije.	30,96 (0,88)	51,75 (1,01)	15,27 (0,8)	2,03 (0,32)
Ponosen/-na sem, da je moja država članica Evropske unije.	41,84 (1,14)	49,69 (1,12)	6,37 (0,62)	2,09 (0,34)

25

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

pomeni, da se je več naših učencev strinjalo in zelo strinjalo s trditvijo, da se najprej čutijo državljani Evrope, nato državljani sveta, kakor je to značilno za evropsko povprečje sodelujočih izobraževalnih sistemov v ICCS 2016. Tudi pri počutju učencev kot dela EU¹³ imamo nekaj izstopajočih vrednosti (10 % nad/pod evropskim ICCS 2016-povprečjem). V primeru Nizozemske in Latvije več kot 10 % pod evropskim povprečjem ICCS 2016, v primeru Italije pa več kot 10 % učencev nad evropskim povprečjem ICCS 2016 čuti, da so del EU. Tudi v primeru Slovenije vidimo, da se več naših učencev čuti del EU, kakor to velja za evropsko povprečje ICCS 2016. Če primerjamo Slovenijo z evropskim povprečjem ICCS 2016 pri vseh posameznih trditvah, vidimo, da pri eni trditvi ne odstopamo od omenjenega povprečja: gre za trditev, da se učenci počutijo kot del Evrope. Pri preostalih petih trditvah so naši učenci nad evropskim povprečjem ICCS 2016, kar pomeni, da se več naših učencev s podanimi trditvami bodisi strinja bodisi zelo strinja, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016. Gre za naslednje postavke: dožemanje sebe kot Evropejca; ponos, da živijo v Evropi; ponos, da je Slovenija članica EU; dožemanje sebe kot najprej državljana Evrope, nato državljana sveta; počutje učencev kot del EU. In kaj kažejo rezultati za evropsko raven sodelujočih izobraževalnih sistemov? Okoli 95 %

13 V tem primeru nismo spraševali več za Evropo, temveč za EU.

Izobraževalni sistem	2016	2009	Razlike (2016 – 2009)	40	45	50	55	60
Belgija (flamski del)	52 (0,3) ▽	49 (0,2)	2,8 (0,8)					
Bolgarija	52 (0,3) ▽	50 (0,2)	2,1 (0,8)					
Hrvaška	55 (0,3) △	-	-					
Danska†	53 (0,2) ▽	49 (0,2)	4,1 (0,8)					
Estonija ¹	53 (0,3)	50 (0,3)	3,1 (0,8)					
Finska	56 (0,2) △	52 (0,2)	4,4 (0,8)					
Italija	54 (0,2) △	54 (0,2)	0,3 (0,8)					
Latvija ¹	48 (0,2) ▽	45 (0,3)	3,1 (0,8)					
Litva	54 (0,3)	49 (0,2)	4,4 (0,8)					
Malta	54 (0,2) △	48 (0,3)	5,8 (0,8)					
Nizozemska†	52 (0,3) ▽	-	-					
Norveška (9) ¹	55 (0,2) △	-	-					
Slovenija	55 (0,2) △	53 (0,3)	1,3 (0,8)					
Švedska ¹	53 (0,3)	50 (0,2)	4,0 (0,8)					
Evropsko povprečje ICCS 2016	53 (0,1)							
Skupno povprečje izob. sistemov	53 (0,1)	48 (0,3)	3,2 (0,2)					
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja								
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	51 (0,3)	-	-					

26

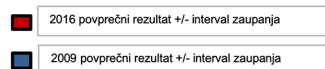
Nacionalni odstotki ICCS 2016

Več kot tri točke nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▽

Več kot tri točke pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

V povprečju imajo učenci z rezultatom v območju te barve (spodaj) več kot 50-% verjetnosti, da se bodo opredelili

	Brez trdnega strinjanja s pozitivnimi izjavami
	S trdnim strinjanjem s pozitivnimi izjavami

() Standardne napake so navedene v oklepajih. * Statistično značilne spremembe ($p > 0.05$) med 2009 in 2016 so prikazane v krepki pisavi.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šele, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

1 Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

- Pri tem vprašanju ni podatkov za to regijo.

Slika 3.2: Nacionalna povprečja stališč učencev do evropske identitete, vključujoč mednarodne trende

Vir: Losito et al., 2018: 11.

učencev se čuti Evropejce, približno en odstotek manj jih je ponosnih, da živijo v Evropi, okoli 90 % jih je ponosnih, da je njihova država članica EU. Približno 87 % učencev se čuti kot del Evrope in okoli 78 % jih čuti, da so del EU. Približno enak delež (tj. okoli 78 %) učencev sebe vidi najprej kot državljana Evrope, nato kot državljana sveta.¹⁴

V nadaljevanju si pogledjmo nekoliko podrobnejše rezultate percepcije učencev o njihovi evropski identiteti, in sicer učencev iz Slovenije, ki so bili vključeni v raziskavo ICCS 2016 in so reševali Evropski regionalni modul ICCS 2016.

14 To smo spraševali le učence, ki prihajajo iz izobraževalnih sistemov/držav, ki so članice EU. Enako je pri vseh postavkah, ki se nanašajo na EU.

Razlika med primerjalni skupinami je statistično značilna s $p > .05$.
 Razlika med primerjalni skupinami ni statistično značilna s $p > .05$.

Povprečja, ki so statistično značilno večja ($p > 0.05$) kot tista v primerjalni skupini, so označena s krepko pisavo.

(†) Izobraževalni sistem je odstopen od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

1 Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

* Premajhno število učencev, da bi prikazali povprečne rezultate skupine.

() Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

Slika 3.3: Nacionalna povprečja na lestvici učenčeve evropske identitete glede na spol, imigrantsko ozadje in zaupanje v državljanske institucije
Vir: Losito et al., 2018: 12.

V tabeli 3.1 vidimo rezultate na enake trditve, kakor smo jih izpostavili na sliki 3.1. Vendar tukaj vidimo posamezne rezultate, z vključenima dodatnima kategorijama (ne strinjam se, nikakor se ne strinjam), le za Slovenijo. Iz tabele vendarle vidimo, da se je pri vsaki od posameznih trditev največ naših učencev z njimi strinjalo ali zelo strinjalo. Kljub temu tudi vidimo, da imamo predvsem tri trditve, pri katerih imamo večji delež naših učencev, ki se s posameznimi od teh treh trditev niso strinjali ali sploh niso strinjali. Približno 15 % naših učencev se s trditvijo, da se počutijo kot del EU, ni strinjalo, okoli 10 % se jih tudi ne počuti kot del Evrope. Da imajo sebe najprej za državljana/-ko Evrope, potem pa za državljana/-ko sveta, se ni strinjalo okoli 14 % naših učencev, s to isto trditvijo pa se sploh ni strinjalo okoli 3 % naših učencev. Kot rečeno, vendarle pri vseh ponujenih trditvah beležimo velik odstotek naših učencev, ki so se s temi trditvami strinjali. Nekoliko se razlikujejo le deleži med posameznima kategorijama strinjanja. Tako se je, denimo, s trditvijo »Sebe imam za Evropejca/-ko« zelo strinjalo okoli 71 % in strinjalo okoli 28 % osmošolcev v Sloveniji. S trditvijo »Ponosen/-na sem, da živim v Evropi« se je zelo strinjalo okoli 54 % in strinjalo okoli 41 % naših učencev. Pri ostalih štirih trditvah, ki so navedene v tabeli, pa se je nekoliko več naših učencev strinjalo kakor zelo strinjalo. Iz tabele zgoraj prav tako razberemo, da imamo vendarle nek (sicer manjši) delež učencev, ki se s posameznimi trditvami sploh niso strinjali.

Zapisi smo že, da so nekateri izobraževalni sistemi sodelovali tako v ICCS 2009 kot v ICCS 2016, v obeh primerih tudi v Evropskem regionalnem modulu. Zato si na sliki 3.2 v nadaljevanju pogledajmo, ali se občutek evropske identitete med osmošolci v Evropi krepi ali ne.¹⁵

Na sliki 3.2 so najprej izračunana nacionalna povprečja občutka evropske identitete (za leti 2009 in 2016). Če pogledamo izračun za leto 2016, vidimo, da učenci, ki so sodelovali v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016, v povprečju izražajo močan občutek evropske identitete, pri čemer še posebej izstopajo učenci iz Hrvaške, Finske, Italije, Malte, Norveške in Slovenije. Pri vseh naštetih je občutek evropske identitete nad evropskim povprečjem ICCS 2016. Pri učencih iz petih izobraževalnih sistemov (Belgija – flamski del, Bolgarija, Danska, Nizozemska, še posebej pa pri učencih iz Latvije) vidimo, da je njihov občutek evropske identitete »nižji«, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016. V primerjavi z letom 2009¹⁶ tudi vidimo, da se je občutek evropske identitete v povprečju okrepil, in sicer v večini izobraževalnih sistemov. V dveh državah, in sicer pri učencih iz Slovenije in učencih iz Italije, pa vidimo, da razlika med letoma 2009 in 2016 ni statistično značilna, kar pomeni, da v teh dveh

15 Seveda moramo pri tem upoštevati, da lahko o tem govorimo le v primeru sodelujočih izobraževalnih sistemov in to, da so učenci iz Norveške devetošolci. Tega v nadaljevanju poročila več ne bomo ponavljali.

16 Za izobraževalne sisteme, za katere je mogoče izračunati trende.

državah (naj samo spomnimo – tudi v Sloveniji) učenci ne izražajo niti močnejši niti šibkejši občutek evropske identitete.

Slika 3.3 prikazuje nacionalna povprečja na lestvici občutka evropske identitete učencev, in sicer glede na spol, imigrantsko ozadje pa tudi glede na zaupanje v državljanske institucije. Iz prikaza vidimo, da v večini sodelujočih izobraževalnih sistemov deklice izkazujejo močnejši občutek evropske identitete kakor dečki, in sicer v: Belgiji (flamski del), Hrvaški, Danski, Finski, Italiji, Malti, Nizozemski, Sloveniji in Švedski. Tudi evropsko povprečje ICCS 2016 izkazuje močnejši občutek evropske identitete pri deklicah kakor pri dečkih. Še več »enotnosti« je pri občutku evropske identitete glede na spol in imigrantsko ozadje družine, iz katere izhajajo učenci. Iz zgornjega prikaza tako vidimo, da imajo v evropskem povprečju ICCS 2016 močnejši občutek evropske identitete tisti učenci, ki izhajajo iz družin brez imigrantskega okolja, kot tisti učenci, ki so iz družin z imigrantskim ozadjem. To je značilno za vse sodelujoče izobraževalne sisteme, razen v primeru Bolgarije, kjer je število učencev prenizko, da bi bilo mogoče izračunati nacionalno povprečje, ter v primeru Hrvaške, kjer razlika med tema dvema primerjanima skupinama (učenci z in brez imigrantskega ozadja) ni statistično značilna. Skratka, tudi pri učencih iz Slovenije so rezultati pokazali, da imajo v povprečju učenci, ki izhajajo iz družin brez imigrantskega ozadja, močnejši občutek evropske identitete kakor učenci, ki izhajajo iz družin z imigrantskim ozadjem. »Najenotnejši« so rezultati pri občutku evropske identitete učencev glede na zaupanje v državljanske institucije. Rezultati so namreč pokazali, da je v prav vseh sodelujočih izobraževalnih sistemih občutek evropske identitete v povprečju močnejši pri tisti skupini učencev, ki so hkrati izrazili višjo stopnjo zaupanja v državljanske institucije.

Stališča učencev o svobodi gibanja in imigracijah v Evropi

V to poglavje so vključene ugotovitve o odnosu učencev do svobode gibanja in imigracijah znotraj Evrope.¹ Poglavje obravnava tudi ugotovitve o odnosih učencev do enakih pravic za priseljence (npr. glasovanje, izobraževanje). Ti konstrukti odražajo vsebinsko domeno, ki je povezana z odnosom učencev do državljanskih načel in vključena v afektivno-vedenjsko dimenzijo ocenjevalnega okvira ICCS 2016.²

31

Svoboda gibanja in prebivanja oseb v EU podpira razvoj EU-državljanstva od Maastrichtske pogodbe iz leta 1992 naprej. Določbe, ki podpirajo pravico oseb do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic EU, so vključene v Direktivo 2004/38 /EC. Letno poročilo Evropske komisije o mobilnosti delovne sile v EU leta 2016 je pokazalo, da je v letu 2015 skoraj 12,5 milijona delovno sposobnih državljanov EU-28 prebivalo v državi članici, ki ni država njihovega državljanstva, znotraj regije EU/EFTA. V šestih državah so gostili skoraj 75 % premikov po EU-28: Nemčija (2,7 milijona), Združeno kraljestvo (2,1 milijona), Španija (1,4 milijona), Italija (1,1 milijona) ter Francija in Švica (približno 950.000). Države z najvišjim deležem migrantov iz EU-28 glede na celotno prebivalstvo so bile Luksemburg (43 %), Švica (19 %), Ciper (15 %), Irska (10 %) in Belgija (14 %) (Fries-Tersch, Tugran in Bradley, 2016).³

Anketa, ki je bila izvedena spomladi 2016 (ang. *Standard Eurobarometer 85*), je poudarila splošna pozitivna občutja glede prostega gibanja, pri čemer

- 1 Kar evropskim državljanom omogoča delo in bivanje po vsej Evropi.
- 2 Več o tem glej v W. Schulz et al., *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment Framework* (Amsterdam: IEA, 2016).
- 3 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 20.

so anketiranci menili, da je prost pretok ljudi, blaga in storitev v EU najpozitivnejša značilnost unije (Evropska komisija, 2016). Med evropskimi državami, ki sodelujejo v ICCS 2016, so Bolgarija, Hrvaška, Estonija, Finska, Latvija, Litva, Nizozemska in Švedska zabeležile večino anketirancev (povprečno 60 %), ki se strinjajo ali močno strinjajo, da je prost pretok v EU najpozitivnejši rezultat EU. V Belgiji, Italiji in na Malti pa je manj kot 50 % vprašanih menilo, da je prost pretok najpozitivnejši rezultat EU.⁴

Po podatkih Eurostata (2018) je leta 2016 4,3 milijone ljudi imigriralo v eno od držav članic EU. Ocenjuje se, da je med temi 4,3 milijoni imigrantov približno 2 milijona ljudi, ki niso državljani katere od EU-držav. Na dan 1. januarja 2017 jih je v EU tako živelo 21,6 milijona (kar predstavlja približno 4,2 % populacije EU-28).⁵

V povprečju so anketiranci, ki so odgovarjali na anketo *Standard Eurobarometer 86* (EB86) (Evropska komisija, 2016c), ocenili, da je imigracija⁶ najpomembnejše vprašanje na evropski ravni, sledi pa mu terorizem. (Odstotek priseljevanja se je od raziskave leta 2015 zmanjšal za 13 %.) Med evropskimi državami, ki sodelujejo v ICCS 2016, je več kot 60 % anketirancev v Estoniji, na Malti in v Bolgariji imigracijo izpostavilo kot najpomembnejše vprašanje. Nacionalni odstotki za vprašanje imigracije kot glavnega vprašanja so bili med 50 in 60 % na Danskem, v Latviji, Litvi, na Nizozemskem, v Sloveniji in na Švedskem. V Eurobarometru 86 je velika večina anketirancev iz leta 2016 (61 %) imigriranje ljudi iz drugih držav članic EU ocenila kot pozitivno. Vendar pa je 56 % anketirancev izrazilo negativen odnos do imigriranja ljudi izven EU v EU, čeprav se je delež anketirancev, ki so pozitivno obravnavali takšno imigriranje, med raziskavama leta 2015 in leta 2016 povečal. Evropske države, kjer so se anketiranci najpozitivneje odzvali na imigriranje ljudi iz drugih držav članic EU in ki so sodelovale v ICCS 2016, so bile Švedska, Finska in Litva. Države, v katerih so anketiranci izrazili pretežno negativne občutke, sta bili Latvija in Italija. Kar zadeva imigriranje oseb izven EU, se je večina anketirancev v Estoniji, Latviji in Bolgariji negativno odzvala na ta pojav. Od evropskih držav, ki sodelujejo v ICCS, je bila Švedska država, ki je zabeležila najnižji povprečni odstotek negativnih občutkov.⁷

Ugotovitve iz raziskave *European Social Survey* so pokazale, da so odnosi javnega mnenja do imigriranja tesno povezani z izobraževalnim ozadjem ljudi (Masso, 2009; Paas in Halapuu, 2012) in da mladi ter ljudje z višjo stopnjo izobrazbe kažejo pozitivnejša stališča do imigrantov kot starejši in manj izobraže-

4 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 20.

5 Eurostat, *Migration and migration population statistic*, 2018.

6 Oziroma priseljevanje.

7 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 24.

ni ljudje. V raziskavah Eurobarometer 86 iz leta 2016 (Evropska komisija, 2016c) in *European Social Survey* je bilo ugotovljeno, da imajo Evropejci raje imigrante iz iste rasne ali etnične skupine in imajo negativne občutke do imigrantov iz revnejših držav izven Evrope. V zvezi z učinki migracij so Evropejci poudarili negativen vpliv imigracije na njihovo vsakdanje življenje (npr. kriminal in kakovost zdravstvenih in socialnih storitev). Splošna vprašanja, povezana s kulturo, so povzročila manj skrbi, čeprav so primerjave s prejšnjimi cikli pokazale, da so se ti občutki sčasoma rahlo krepili (Heath in Richards, 2016).⁸

Stališča učencev do svobode gibanja znotraj EU

Evropski regionalni vprašalnik ICCS 2016 je vključeval vprašanje s šestimi trditvami, s katerimi smo želeli pridobiti stališča učencev o svobodi gibanja v Evropi in o tem, ali oziroma kdaj bi morala biti ta svoboda omejena. Učenci so na trditve odgovarjali tako, da so pri vsaki trditvi izbrali eno od naslednjih kategorij: zelo se strinjam, strinjam se, ne strinjam se, sploh se ne strinjam.

Rezultati, ki jih predstavljamo na sliki 4.1, kažejo deleže učencev, ki so se s posameznimi trditvami strinjali ali zelo strinjali. Tudi pri teh trditvah vidimo med učenci posameznih izobraževalnih sistemov različno strinjanje. Vendar vidimo, da je največja razlika med izobraževalnimi sistemi pri tistih trditvah, ki se nanašajo na omejitve pri gibanju (vse trditve so vezane na delo). Naši učenci pri stališču, da je potrebno državljanom evropskih držav dovoliti, da delajo kjerkoli v Evropi, ker je to dobro za evropsko gospodarstvo, ne odstopajo od evropskega ICCS-povprečja. S tem se je strinjalo in zelo strinjalo približno 95 % naših učencev. Da bi državljanom evropskih držav moralo biti dovoljeno, da delajo kjerkoli v Evropi,⁹ se je v evropskem povprečju ICCS 2016 strinjalo okoli 92 % učencev, v Sloveniji pa nekoliko več, in sicer okoli 95 % učencev (pri tej postavki so torej naši učenci nad evropskim povprečjem ICCS 2016). Nad evropskim povprečjem ICCS 2016 so tudi pri naslednji trditvi – več naših učencev, in sicer okoli 91 %, se je strinjalo in zelo strinjalo s trditvijo, da dovoljenje evropskim državljanom, da delajo kjerkoli v Evropi pripomore k zmanjšanju brezposelnosti, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016, ki je okoli 89 %. Poglejmo si še preostale tri trditve učencev, ki se nanašajo na omejitve gibanja v Evropi. Pri trditvi, da bi moralo biti le omejenemu številu ljudi dovoljeno, da se zaradi dela preselijo iz ene v drugo evropsko državo, naši učenci statistično značilno ne odstopajo od evropskega povprečja ICCS 2016. Statistično značilno pa odstopajo pri preostalih dveh trditvah. Manj naših učencev, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016, se strinja ali zelo strinja s trditvijo, da bi državljanom evropskih držav, ki želijo delati v drugi državi, smeli

33

8 Ibid.

9 Brez dodatnega pogoja, kakor je bil naveden pri predhodni trditvi.

Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi izjavami									
	Dovoliti državljanom evropskih držav, da delajo kjer koli v Evropi, če tam potrebujejo njihove veščine	Dovoljenje državljanom evropskih držav, da delajo kjer koli v Evropi, če tam potrebujejo njihove veščine	Državljanom evropskih držav, ki želijo delati v drugi državi, bi smeli ponuditi le tista dela, ki jih nihče v tej drugi državi ne želi opravljati	Državljanom evropskih držav, ki želijo delati v drugi državi, bi smeli ponuditi le tista dela, ki jih nihče v tej drugi državi ne želi opravljati	Le omejenemu številu ljudi bi smeli dovoliti, da se zaradi zaposlitve preselijo iz ene evropske države v drugo				
Izobraževalni sistem									
Izobraževalni sistem									
Belgija (flamski del)	93 (0,6) ▽	85 (0,8) ▽	88 (0,6) ▽	53 (1,3) ▽	32 (1,2) ▽				
Bolgarija	93 (0,6)	93 (0,6)	88 (0,8)	76 (1,0) ▽	40 (1,6) ▽				
Hrvaška	96 (0,4) ▽	97 (0,3) ▽	94 (0,5) ▽	75 (1,1) ▽	27 (1,4) ▽				
Danska†	83 (0,5)	89 (0,6) ▽	87 (0,6) ▽	58 (1,0) ▽	38 (0,9) ▽				
Estonija ¹	96 (0,4) ▽	94 (0,6) ▽	91 (0,6) ▽	54 (1,4) ▽	28 (1,0) ▽				
Finska	97 (0,3) ▽	95 (0,4) ▽	91 (0,6) ▽	45 (1,3) ▽	23 (0,9) ▽				
Italija	97 (0,3) ▽	97 (0,3) ▽	92 (0,6) ▽	67 (1,0) ▽	37 (1,1) ▽				
Latvija ¹	89 (0,7) ▽	92 (0,6) ▽	86 (0,8) ▽	68 (1,2) ▽	25 (1,2) ▽				
Litva	96 (0,4) ▽	97 (0,4) ▽	89 (0,7) ▽	65 (1,0) ▽	35 (1,3) ▽				
Malta	94 (0,4)	92 (0,4)	88 (0,5) ▽	70 (0,8) ▽	47 (0,9) ▽				
Nizozemska†	90 (0,7) ▽	88 (0,8) ▽	85 (0,8) ▽	52 (1,3) ▽	30 (1,4) ▽				
Norveška (9) ¹	95 (0,3) ▽	88 (0,5) ▽	88 (0,5) ▽	87 (0,5) ▽	51 (0,8) ▽				
Slovenija	95 (0,5)	95 (0,4) ▽	91 (0,7) ▽	48 (1,1) ▽	31 (1,1) ▽				
Švedska ¹	92 (0,5) ▽	91 (0,5) ▽	89 (0,6) ▽	70 (1,1) ▽	54 (1,1) ▽				
Evropsko povprečje ICCS 2016	94 (0,1)	92 (0,1)	89 (0,2)	63 (0,3)	36 (0,3)				
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija)¹	93 (0,7)	92 (0,7)	86 (1,1)	59 (1,8)	42 (1,6)				
Nacionalni odstotki ICCS 2016									
Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲									
Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS ▽									
Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▽									
Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼									

(0) Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

Slika 4.1: Stališča učencev do svobode in omejitev gibanja znotraj Evrope – vezano na delo

Vir: Losito et al., 2018: 22.

ponuditi le tista dela, ki jih nihče v tej drugi državi ne želi opravljati – pri nas se je s tem strinjalo ali zelo strinjalo okoli 31 % učencev, evropsko povprečje ICCS 2016 je okoli 36 %. Še bolj so naši učenci od evropskega povprečja ICCS 2016 odstopali pri trditvi, da bi državljanom evropskih držav smeli dovoliti delati v drugi evropski državi le v primeru, če tam potrebujejo njihove veščine. Evropsko povprečje ICCS 2016 je bilo okoli 63 %, slovensko pa okoli 48 %, kar je bilo več kot 10 % pod evropskim povprečjem. Pri tej trditvi so bili učenci iz Belgije (flamskega dela), Finske in Nizozemske tudi po več kot 10 % pod evropskim

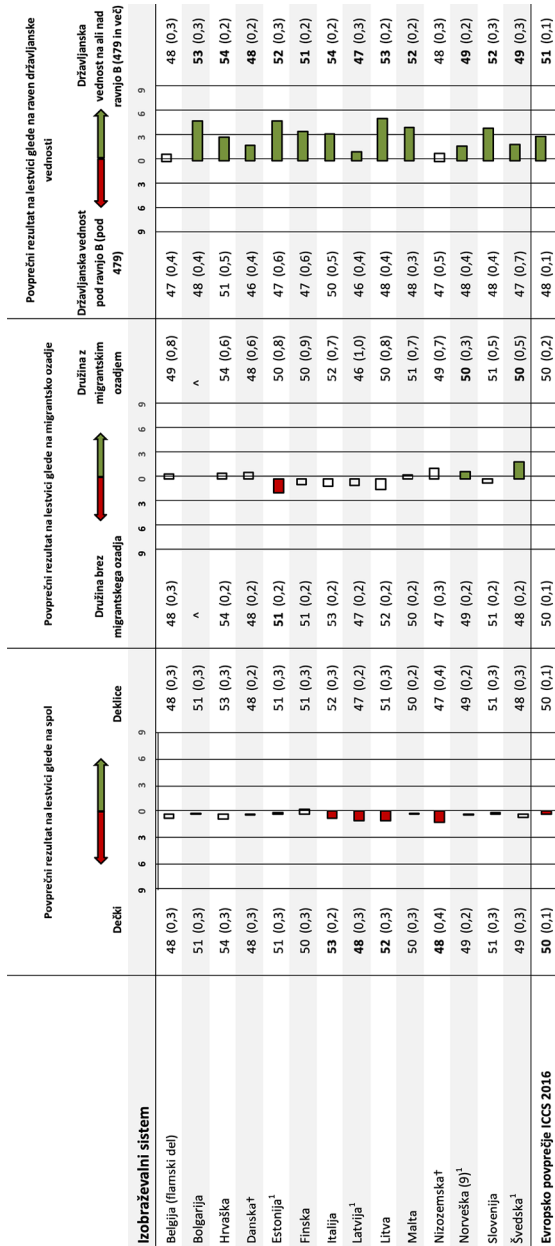
povprečjem ICCS 2016. Na drugi strani, pa so bili učenci iz Bolgarije, Hrvaške in Norveške 10 % nad evropskim povprečjem, kar pomeni, da se je s to trditvijo strinjalo ali zelo strinjalo več kot 10 odstotnih točk več učencev, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016.

Tabela 4.1: Stališča učencev o pravicah evropskih državljanov glede zaposlovanja – Slovenija

Koliko se strinjaš oziroma se ne strinjaš z naslednjimi trditvami, povezanimi z možnostjo, da se evropski državljanji zaposlijo v drugi evropski državi?				
	Zelo se strinjam	Strinjam se	Ne strinjam se	Nikakor se ne strinjam
Dovoliti državljanom evropskih držav, da delajo kjerkoli v Evropi, je dobro za evropsko gospodarstvo.	42,27 (1,33)	52,36 (1,26)	4,84 (0,43)	0,54 (0,15)
Državljanom evropskih držav bi moralo biti dovoljeno, da delajo kjerkoli v Evropi.	47,07 (1,15)	47,9 (1,17)	4,63 (0,45)	0,4 (0,11)
Dovoljenje državljanom evropskih držav, da delajo kjerkoli v Evropi, pripomore k zmanjšanju brezposelnosti.	42,34 (1,16)	48,26 (1,16)	8,48 (0,65)	0,92 (0,17)
Državljanom evropskih držav bi smeli dovoliti delati v drugi evropski državi le v primeru, če tam potrebujejo njihove veščine.	11,02 (0,68)	37,44 (1,14)	41,49 (1,21)	10,06 (0,61)
Državljanom evropskih držav, ki želijo delati v drugi državi, bi smeli ponuditi le tista dela, ki jih nihče v tej drugi državi ne želi opravljati.	8,37 (0,61)	22,85 (0,97)	44,88 (1,06)	23,9 (0,9)
Le omejenemu številu ljudi bi smeli dovoliti, da se zaradi zaposlitve preselijo iz ene evropske države v drugo.	8,55 (0,65)	26,87 (0,93)	42,53 (1,09)	22,05 (0,81)

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

Razlika med primerjalnimi skupinami je statistično značilna s $p > .05$.
 Razlika med primerjalnimi skupinami ni statistično značilna s $p > .05$.

Povprečja, ki so statistično značilno večja ($p > 0.05$) kot tista v primerjalni skupini, so označena s krepko plesavo.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegal standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadmestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

³ Premajhno število učencev, da bi prikazali povprečne rezultate skupine.

(0) Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

Slika 4.2: Nacionalna povprečja na lestvici učenčevih stališč o svobodi gibanja znotraj Evrope glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljanske vednosti

Vir: Losito et al., 2018: 23.

V tabeli 4.1 vidimo stališča naših učencev o pravicah evropskih državljanov glede zaposlovanja. Predstavljamo deleže učencev glede na vse štiri možne kategorije odgovorov. Ker so deleži odgovorov naših učencev pri kategoriji strinjam se ali zelo se strinjam vidni iz slike zgoraj, na tem mestu izpostavljamo le kategoriji nestrinjanja in deleže naših učencev v teh dveh kategorijah. Iz tabele vidimo, da se približno 45 % naših učencev ni strinjalo s tem, da bi evropskim državljanom, ki želijo delati v drugi državi, smeli ponuditi le tista dela, ki jih nihče v tej drugi državi ne želi opravljati, s to trditvijo pa se sploh ni strinjalo približno 24 % naših učencev. Okoli 43 % naših učencev se ni strinjalo in okoli 22 % se jih sploh ni strinjalo s tem, da bi le omejenemu številu ljudi smeli dovoliti, da se zaradi zaposlitve preselijo iz ene evropske države v drugo. S tem, da bi državljanom evropskih držav smeli dovoliti delati v drugi evropski državi le v primeru, če tam potrebujejo njihove veščine, se ni strinjalo okoli 41 % in se sploh ni strinjalo nekaj več kot 10 % naših učencev.

V nadaljevanju si pogledjmo še nacionalna povprečja na lestvici učencevih stališč o svobodi gibanja znotraj Evrope glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljanske vednosti, nato pa še te iste spremenljivke v povezavi z omejitvami gibanja znotraj Evrope. V obeh primerih so posamezne trditve, ki sestavljajo lestvico, vezane na stališča do svobode in omejitev, vezanih na gibanje znotraj Evrope v povezavi z delom. Nacionalna povprečja za te posamezne trditve smo prikazali v prejšnji tabeli.

Iz slike 4.2 vidimo povezavo med stališči učencev do svobode gibanja znotraj Evrope in spremenljivkami, ki reflektirajo spol učencev (dečki naspr. deklicam), imigrantsko ozadje (učenci, ki izhajajo iz družin z migrantskim ozadjem naspr. učencem, ki izhajajo iz družin brez migrantskega ozadja) in državljansko vednost (pod ravno B naspr. nad ravno B). Analiza je pokazala, da v evropskem povprečju ICCS 2016 ni statistično značilne razlike pri povezavi učencevih stališč do svobode gibanja in migrantskega ozadja učencev, bila pa je ta očitna v treh primerih. In sicer v primeru Estonije, kjer so rezultati pokazali, da je razlika med primerjanima skupinama statistično značilna, in sicer v prid učencem iz družin brez migrantskega ozadja; v primeru učencev iz Norveške in Švedske pa ravno obratno, rezultati so namreč pokazali na pozitivno povezanost med stališči učencev do svobode gibanja znotraj Evrope in učenci iz družin z migrantskim ozadjem. V vseh državah razen dveh (Belgija – flamski del in Nizozemska) pa so rezultati pokazali na pozitivno povezavo med stališči učencev do svobode gibanja znotraj Evrope in državljansko vednostjo nad ravno B – učenci na ravni B ali nad to ravno državljanske vednosti so »izkazali« statistično značilno višjo vrednost lestvice stališč do svobode gibanja znotraj Evrope. Pri preverjanju povezave stališč učencev do svobode gibanja znotraj Evrope in spola učencev je slika nekoliko bolj razpršena. Če gledamo evropsko povprečje ICCS 2016, vidimo, da pri tem statistično značilna razlika ne obstaja. Pri čemer v štirih državah (Italija, Latvija, Litva, Nizozemska) statistično značilna raz-

lika obstaja, in sicer v prid dečkov – v teh državah dečki v povprečju izražajo »višje« vrednosti na lestvici stališč do svobode gibanja v Evropi kakor deklice, v preostalih državah (tudi Sloveniji) pa te razlike, sicer so ponekod v prid deklicam, drugod v prid dečkom, niso statistično značilne. Se pravi, ne moremo reči, da v nacionalnih povprečjih preostalih državah pri lestvici stališč do svobode gibanja v Evropi obstaja statistično značilna razlika med tema primerjavnima skupinama.

Če je slika 4.2 kazala na nacionalna povprečja na lestvici učenčevih stališč do svobode gibanja znotraj Evrope glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljske vednosti, nam slika 4.3 kaže lestvico, ki so jo sestavljale trditve, ki so spraševale o omejitvah gibanja znotraj Evrope. Tudi v tem primeru so bile trditve povezane z delom. Rezultati so pokazali na močne statistično značilne razlike med dečki in deklicami, ko je govora o omejitvah gibanja znotraj Evrope (v povezavi z delom): in sicer so v vseh sodelujočih državah oziroma izobraževalnih sistemih dečki bolj naklonjeni tovrstnim omejitvam kakor deklice. V številnih državah, in sicer v Belgiji (flamski del), na Danskem, v Estoniji, na Finskem, Norveškem, v Sloveniji in na Švedskem, so učenci iz družin z migrantskim ozadjem bolj naklonjeni omejitvam gibanja znotraj Evrope (v povezavi z delom), če jih primerjamo s skupino učencev iz družin brez migrantskega ozadja. Pri ostalih sodelujočih državah ni bilo zaznati statistično značilne razlike glede na migrantsko ozadje učencev (učenci iz družin brez naspr. iz družin z migrantskim ozadjem). Primerjali smo tudi skupine učencev glede na doseženo raven državljske vednosti (pod naspr. nad ravno B). Rezultati so pokazali, da so bili v vseh sodelujočih izobraževalnih sistemih učenci na ravni B ali nad njo manj naklonjeni omejitvam glede svobode gibanja znotraj Evrope (gre za gibanje, ki so povezana z delom). Učenci iz Slovenije so bili v vseh treh primerjanih kategorijah skladni z evropskim povprečjem ICCS 2016. In sicer, tudi skupina naših dečkov je bolj naklonjena omejitvam svobode gibanja, učenci, ki izhajajo iz družin z migrantskim ozadjem (v primerjavi s skupino učencev iz družin brez migrantskega ozadja), prav tako in učenci, ki pri državljski vednosti ne dosežajo zahtevnostne ravni B, prav tako. Seveda je potrebno opozoriti, da gre za povprečja znotraj primerjanih skupin, kar pomeni, da vsi dečki ne mislijo tako, enako kakor vsi učenci in učenke iz družin z migrantskim ozadjem niti vsi učenci in učenke, ki pri državljski vednosti ne dosežajo zahtevnostne ravni B.

Če smo sedaj v tem poglavju opisovali stališča do svobode gibanja znotraj Evrope – resda povezana z delom –, pa si v nadaljevanju pogledimo, kakšna stališča imajo učenci v Sloveniji in drugih sodelujočih evropskih državah do imigrantov.

Stališča učencev do imigracije v Evropi

Nekatere raziskave, ki so analizirale odnos mladostnikov do imigriranja, so poudarile, kako strpnost staršev in vrstnikov ter ksenofobija pa tudi prijateljstva med skupinami vplivajo na relativne spremembe odnosov učencev do imigriranja (Davies et al., 2011; Degner in Dalege, 2013; Gniewosz in Noack, 2015; Miklikowska, 2017; van Zalk et al., 2013). Raziskave, ki so preučevale odnos mladostnikov do pravic imigrantov in nacionalizma, so pokazale, da je večja verska raznolikost in restriktivnejša politika državljanstva povezana z nižjimi stopnjami podpore mladostnikov za pravice imigrantov (Barber, Fennelly in Torney-Purta, 2013). V raziskavah je poudarjeno, da imajo mladostnice v zvezi s pravicami priseljencev pozitivnejši odnos do slednjih kot mladostniki (Amadeo et al., 2002; Diaz-Veizades et al., 1995; Torney-Purta et al., 2001; Toth, 1995; Watts, 1996; Westin, 1998).¹⁰

Že rezultati raziskave državljske vzgoje iz leta 1999 (*Civic Education Study – CivEd*) so pokazali, da so učenci v osnovnih in srednjih šolah v večini poročali o pozitivnem odnosu do pravic imigrantov (Amadeo et al., 2002; Torney-Purta et al., 2001). Vprašalnik za učence ICCS 2009 je vseboval nekoliko spremenjeno različico petih postavk, uporabljenih v lestvici CivEd. Rezultati so pokazali, da so učenci iz priseljskih družin izrazili višjo stopnjo odobravanja enakih pravic in možnosti za imigrante kot učenci iz družin, ki nimajo migrantskega ozadja (Schulz et al., 2010). Za ICCS 2016 je bilo, zaradi posebnega pomena te teme v evropskem kontekstu, v vprašalnik za učence vključeno vprašanje, ki je merilo, koliko učenec odobrava enake pravice za imigrante. Namen tega vprašanja je bil izmeriti, koliko učenci podpirajo načela zagotavljanja enakih pravic in priložnosti imigrantom. Ker ima veliko držav, ki sodelujejo v raziskavi ICCS, zelo malo imigriranja, so se postavke nanašale na imigriranje v katerokoli državo, ne samo na imigriranje v tisto, v kateri so živeli učenci. Naslednjih pet trditvev (s kategorijami odgovorov zelo se strinjam, strinjam se, ne strinjam, nikakor se ne strinjam) je bilo uporabljenih za merjenje odnosa evropskih učencev do enakih pravic za imigrante: a) »Priseljenci bi morali imeti možnost, da še naprej govorijo svoj jezik«; b) »Otroci priseljencev bi morali imeti enake možnosti za izobraževanje kot drugi otroci v državi«; c) »Priseljenci, ki živijo v državi več let, bi morali imeti možnost, da volijo na volitvah«; d) »Priseljenci bi morali imeti možnost, da ohranijo svoje navade in način življenja«; in e) »Priseljenci bi morali imeti enake pravice kot vsi drugi v tej državi«. Teh pet postavk je tvorilo lestvico, kjer so višji rezultati na lestvici odsevali večje strinjanje z enakimi možnostmi za imigrante.¹¹

10 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 26.

11 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 26.

Vendar si najprej pogledajmo, koliko učencev v posamezni državi (izobraževalnem sistemu) se je s posameznimi trditvami (ki so sicer vključene v lestvico stališč do enakih možnosti za imigrante) strinjalo ali zelo strinjalo. To vidimo iz slike 4.4. Deleži učencev, ki so pod ali nad evropskim povprečjem ICCS 2016, so namreč med posameznimi državami zelo razpršeni. Učenci iz šestih izobraževalnih sistemov so pod mednarodnim povprečjem glede na izračunano evropsko povprečje ICCS 2016 pri trditvi, da bi imigranti morali imeti možnost, da še naprej govorijo svoj jezik; gre za Dansko, Estonijo in Italijo. V primeru Belgije (flamskega dela), Latvije in Nizozemske, pa njihovi učenci od evropskega povprečja ICCS 2016 odstopajo še bolj – v povprečju za več kot 10 %. V vseh teh primerih manj učencev v teh državah meni, da bi imigranti morali imeti pravico govoriti svoj jezik, kakor je to izračunano za evropsko povprečje. Slovenija je ena od držav (zraven Bolgarije, Hrvaške, Litve, Malte, Norveške in Švedske, kjer več učencev, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016, meni, da bi imigranti morali imeti to pravico. Prav tako je Slovenija ena od osmih držav, v katerih več učencev meni, da bi otroci imigrantov morali imeti enake možnosti za izobraževanje kot drugi otroci v državi, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016. Zraven Slovenije tako menijo še učenci iz Belgije (flamskega dela), Hrvaške, Danske, Italije, Litve, Norveške in Švedske. Tudi pri trditvi, da bi imigranti, ki v državi živijo več let, morali imeti volilno pravico,¹² več naših učencev, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016, meni tako. Pri trditvi, da bi imigranti morali imeti možnost, da ohranijo svoje navade in način življenja, in pri trditvi, da bi imigranti morali imeti enake pravice kot vsi drugi v državi, so naši učenci nad evropskim povprečjem ICCS 2016, kar pomeni, da več naših učencev podpira to pravico, kakor je to značilno za sodelujoče države, ki tvorijo evropsko povprečje. Pa pogledajmo zgolj še primerjavo (v odstotkih) med evropskim povprečjem pri teh posameznih trditvah in slovenskim povprečjem. Okoli 68 % učencev iz sodelujočih izobraževalnih sistemov meni, da bi imigranti morali imeti možnost, da še naprej govorijo svoj jezik, v Sloveniji je učencev, ki menijo tako, okoli 95 %. Okoli 93 % je povprečje za sodelujoče evropske države, ki menijo, da bi otroci imigrantov morali imeti enake pravice za izobraževanje kot vsi drugi otroci v državi, pri nas se s to trditvijo strinja okoli 95 % osmošolcev. Okoli 75 % učencev na evropski ravni meni, da bi priseljenci, ki v državi živijo več let, morali imeti pasivno volilno pravico, pri nas tako meni okoli 82 % učencev, ki so bili vključeni v Evropski regionalni modul ICCS 2016. Da bi priseljenci morali imeti pravico, da ohranijo svoj jezik in navade, meni približno 79 % naših osmošolcev, kar je več, kakor je to značilno za evropsko povprečje, ki je 73 %. Okoli 88 % učencev iz sodelujočih evropskih držav meni, da bi imigranti morali imeti enake pravice kot vsi drugi v državi, pri nas tako meni okoli 92 %. Vse primerjave v okviru Slovenija – evropsko povprečje

41

12 Izpostavljena je bila pasivna volilna pravica.

Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi izjavami

Izobraževalni sistem	Priseljenci bi morali imeti možnost, da še naprej govorijo svoj jezik		Otroci priseljencev bi morali imeti enake možnosti za izobraževanje kot drugi otroci v državi		Priseljenci, ki živijo v državi več let, bi morali imeti možnost, da volijo na volitvah		Priseljenci bi morali imeti možnost, da ohranijo svoje navade in način življenja		Priseljenci bi morali imeti enake pravice kot vsi drugi v tej državi	
Belgija (flamski del)	58 (1,2)	▼	94 (0,5)	△	77 (1,0)	△	66 (1,2)	▽	88 (0,8)	
Bolgarija	71 (1,2)	△	86 (0,9)	▽	55 (1,4)	▼	75 (1,1)	△	76 (1,1)	▼
Hrvaška	79 (1,1)	▲	95 (0,5)	△	78 (1,0)	△	84 (0,9)	▲	92 (0,7)	△
Danska†	60 (1,0)	▽	95 (0,4)	△	86 (0,7)	▲	78 (1,0)	△	90 (0,7)	△
Estonija ¹	62 (1,2)	▽	94 (0,5)		68 (1,1)	▽	59 (1,1)	▼	85 (0,8)	▽
Finska	68 (1,0)		91 (0,7)	▽	78 (0,9)	△	65 (1,0)	▽	89 (0,7)	△
Italija	65 (1,0)	▽	94 (0,5)	△	76 (1,1)		73 (1,0)		92 (0,6)	△
Latvija ¹	50 (1,3)	▼	88 (0,7)	▽	58 (1,3)	▼	54 (1,4)	▼	78 (1,0)	▽
Litva	80 (1,0)	▲	95 (0,5)	△	70 (1,0)	▽	82 (0,8)	△	88 (0,7)	
Malta	79 (0,9)	▲	90 (0,6)	▽	67 (0,9)	▽	72 (0,8)		83 (0,7)	▽
Nizozemska†	51 (1,5)	▼	92 (0,5)		80 (0,9)	△	70 (1,2)	▽	87 (0,9)	
Norveška (9) ¹	76 (0,9)	△	96 (0,3)	△	84 (0,6)	△	81 (0,7)	△	92 (0,4)	△
Slovenija	73 (1,2)	△	95 (0,4)	△	82 (0,9)	△	79 (1,0)	△	92 (0,7)	△
Švedska ¹	82 (1,2)	▲	95 (0,5)	△	88 (0,9)	▲	83 (1,0)	△	94 (0,7)	△
Evropsko povprečje ICCS 2016	68 (0,3)		93 (0,1)		75 (0,3)		73 (0,3)		88 (0,2)	
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja										
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	82 (1,3)		93 (0,8)		83 (1,2)		79 (1,3)		92 (1,0)	

42

Nacionalni odstotki ICCS 2016

- Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲
- Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS △
- Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▽
- Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

() Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

Slika 4.4: Stališča učencev do enakih pravic za imigrante

Vir: Losito et al., 2018: 27.

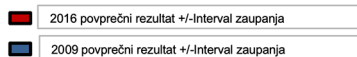
so statistično značilne – in sicer v smeri, da več naših učencev meni tako (v prid podpore posameznim pravicam), kakor je to značilno za evropsko povprečje.

Iz slike 4.5 vidimo povprečne vrednosti lestvice stališč glede enakih pravic za imigrante. Slednja je bila oblikovana na podlagi izračuna stališč do vseh petih posameznih trditev o pravicah imigrantov. Za sodelujoče izobraževalne sisteme, ki so sodelovali v zajemu podatkov leta 2009 in 2016, pa vidimo tudi trende. Glede na izražena stališča naših učencev do posameznih trditev, povezanih z odobravanjem enakih pravic za imigrante (naj spomnimo, prav vseh pet trditev je bilo pri naših učencih nad evropskim povprečjem ICCS 2016) ni nenavadno, da so učenci iz Slovenije na lestvici enakih pravic za imigrante uvrščeni nad evropsko povprečje. Ob Sloveniji so nad evropskim povprečjem

Izobraževalni sistem	2016	2009	Razlike (2016 – 2009)	40 45 50 55 60
Belgija (flamski del)	47 (0,2) ▽	46 (0,3)	1,6 (0,8)	
Bolgarija	46 (0,3) ▽	52 (0,2)	-5,6 (0,7)	
Hrvaška	50 (0,2) △	-	-	
Danska†	49 (0,2)	48 (0,3)	0,0 (0,7)	
Estonija ¹	46 (0,1) ▽	48 (0,2)	-1,7 (0,7)	
Finska	48 (0,2) ▽	48 (0,3)	-0,2 (0,7)	
Italija	49 (0,2)	48 (0,3)	0,1 (0,8)	
Latvija ¹	43 (0,2) ▽	47 (0,2)	-3,4 (0,7)	
Litva	49 (0,2) △	51 (0,2)	-1,6 (0,7)	
Malta	48 (0,2)	49 (0,3)	-1,0 (0,8)	
Nizozemska†	47 (0,3) ▽	-	-	
Norveška (9) ¹	51 (0,2) △	48 (0,4)	2,8 (0,8)	
Slovenija	50 (0,3) △	50 (0,3)	-0,3 (0,8)	
Švedska ¹	53 (0,4) ▲	52 (0,4)	1,5 (0,9)	
Evropsko povprečje ICCS 2016	48 (0,1)			
Skupno povprečje izob. sistemov	48 (0,1)	48 (0,3)	-0,6 (0,2)	
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja				
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	53 (0,5)	-	-	

Nacionalni odstotki ICCS 2016

- Več kot tri točke nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲
- Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS △
- Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▽
- Več kot tri točke pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

V povprečju imajo učenci z rezultatom v območju te barve (spodaj) več kot 50-% verjetnost, da se bodo opredelili:

	Brez trdnega stinjanja s pozitivnimi izjavami
	S trdnim stinjanjem s pozitivnimi izjavami

() Standardne napake so navedene v oklepajih. * Statistično značilne spremembe ($p > 0,05$) med 2009 in 2016 so prikazane v krepki pisavi.

† Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

‡ Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

- Pri tem vprašanju ni podatkov za to regijo.

Slika 4.5: Nacionalna povprečja za učenčevu odobranje enakih pravic za imigrante in trendi glede tega

Vir: Losito et. al., 2018: 28.

v letu 2016 (v smislu: več učencev podpira enake pravice za imigrante; glede na kategorije, ki jih je bilo mogoče izbrati, bi lahko rekli, da v teh državah učenci bolj podpirajo enake pravice za imigrante) tudi učenci iz Švedske, Norveške in Litve. Preostale države so bodisi pod evropskim povprečjem ali pa ni statistično značilne razlike od evropskega povprečja. Za sodelujoče izobraževalne sisteme, ki so sodelovali v zajemih podatkov tako leta 2009 kot leta 2016 (se pravi v ICCS 2009 in ICCS 2016), vidimo tudi trende glede odobranja enakih pravic za imigrante. Iz slike 4.5 razberemo, da so v nekaterih državah ti trendi pozitivni, v nekaterih državah negativni, spet v tretjih državah pa se statistično značilno ne razlikujejo. Med letoma 2009 in 2016 so tako nacionalna povprečja v točkah na lestvici enakih pravic do imigrantov nižja v štirih državah, in si-

cer v Bolgariji, Estoniji, Latviji in Litvi – kar pomeni, da so v letu 2016 učenci iz teh držav manj naklonjeni enakim pravicam do imigrantov, kakor so bili v letu 2009 (največji upad naklonjenosti je bilo zaznati v Bolgariji). V dveh državah oziroma izobraževalnih sistemih so učenci v povprečju bolj naklonjeni enakim pravicam imigrantov, kakor so bili temu naklonjeni leta 2009. Gre za učence iz Belgije (flamskega dela) in Norveške. V preostalih državah pa sicer vidimo razlike v točkah, vendar te niso statistično značilne. Tak primer je tudi Slovenija. Kljub razliki v točkah ne moremo reči, da so naši učenci bodisi bolj bodisi manj naklonjeni enakim pravicam imigrantov.

V nadaljevanju predstavljamo stališča do vsake posamezne trditve o enakih pravicah imigrantov v Sloveniji, in sicer glede na posamezne kategorije odgovorov, ki jih je bilo mogoče izbrati.

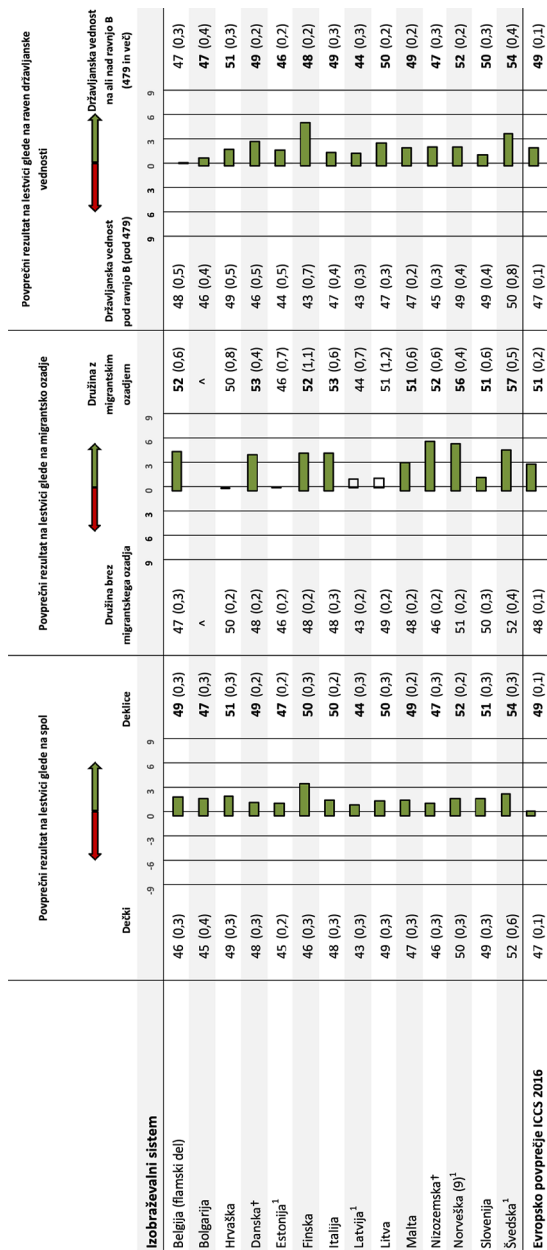
Tabela 4.2: Stališča učencev o pravicah imigrantov – Slovenija

	Koliko se strinjaš oziroma se ne strinjaš z naslednjimi trditvami o priseljencih?			
	Zelo se strinjam	Strinjam se	Ne strinjam se	Nikakor se ne strinjam
Priseljenci bi morali imeti možnost, da še naprej govorijo svoj jezik.	23,53 (1,02)	49,86 (1,17)	20,88 (0,92)	5,74 (0,51)
Otroci priseljencev bi morali imeti enake možnosti za izobraževanje kot drugi otroci v državi.	49,98 (1,29)	45,46 (1,2)	3,39 (0,39)	1,18 (0,19)
Priseljenci, ki živijo v državi več let, bi morali imeti možnost, da volijo na volitvah.	30,8 (1)	50,83 (0,92)	15,61 (0,81)	2,77 (0,38)
Priseljenci bi morali imeti možnost, da ohranijo svoje navade in način življenja.	28,01 (1,06)	50,71 (0,94)	16 (0,79)	5,28 (0,48)
Priseljenci bi morali imeti enake pravice kot vsi drugi v tej državi.	47,72 (1,17)	44,07 (0,99)	6,38 (0,56)	1,82 (0,27)

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

Kljub temu, da smo na sliki 4.5 poročali o stališčih do enakih pravic imigrantov, ki so bila, po posameznih trditvah, nad evropskim povprečjem ICCS

 Razlika med primerjalni skupinami je statistično značilna s $p > .05$.
 Razlika med primerjalni skupinami ni statistično značilna s $p > .05$.

Povprečja, ki so statistično značilno večja ($p > 0,05$) kot tista v primerjalni skupini, so označena s krepko pisavo.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih sol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

1 Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

^ Premajhno število učencev, da bi prikazali povprečne rezultate skupine.

(0) Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

Slika 4.6: Nacionalna povprečja na lestvici učenčevih stališč o enakih pravicah za imigrante glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljanске vednosti

Vir: Losito et. al., 2018: 29.

2016, v tabeli 4.2 vidimo, da vsi učenci v Sloveniji vendarle niso bili naklonjeni odobravanju enakih pravic. To vidimo iz odstotkov pri kategorijah ne strinjam se in nikakor se ne strinjam. Okoli 21 % naših učencev se ni strinjalo s trditvijo, da bi imigranti morali imeti pravico, da še naprej govorijo svoj jezik (s to trditvijo pa se nikakor ni strinjalo nekaj manj kot 6 % naših učencev). Približno 16 % naših učencev se ni strinjalo in približno 5 % se jih nikakor ni strinjalo s tem, da bi morali imigranti imeti možnost, da ohranijo svoje navade in način življenja. Nekoliko manjša sta deleža naših učencev, ki se niso strinjali ali se nikakor niso strinjali s trditvijo, da bi otroci imigrantov morali imeti enake možnosti za izobraževanje kot drugi otroci v državi. S pasivno volilno pravico za imigrante, ki živijo v državi že nekaj let, se ni strinjalo nekaj več kot 15 % in se nikakor ni strinjalo nekaj manj kot 3 % naših učencev. Da bi imigranti morali imeti enake pravice kot vsi drugi v državi, se ni strinjalo okoli 6 % in se nikakor ni strinjalo nekaj manj kot 2 % naših učencev.

Slika 4.6 prikazuje lestvico stališč do enakih pravic za imigrante, s soočanjem nekaterih karakteristik učencev v smislu primerjave med skupinami: dečki naspr. deklicam, učenci iz družin z imigrantskim ozadjem naspr. učencem iz družin brez imigrantskega ozadja ter skupina učencev, ki pri državljski vednosti dosega raven B, naspr. skupini učencev pod ravno B pri državljski vednosti. Iz prikaza razberemo, da imajo v vseh sodelujočih državah deklice v povprečju pozitivnejša stališča do odobravanja enakih pravic za imigrante. V devetih državah so učenci iz družin z imigrantskim ozadjem izrazili pozitivnejša stališča do enakih pravic za imigrante, med njimi je tudi Slovenija. V vseh izobraževalnih sistemih so bile povprečne točke na lestvici odobravanja enakih pravic za imigrante višje pri tisti skupini učencev, ki so dosegli raven B (ali nad njo) državljske vednosti, v primerjavi s skupino, ki ni dosegla te ravni državljske vednosti.

Percepcija učencev o Evropi (in EU) ter njeni prihodnosti

To poglavje preučuje konstrukte, povezane z odnosom učencev do družbe in sistemov (npr. odnos učencev do evropskega sodelovanja in do Evropske unije ter dojemanje Evrope v prihodnosti). Preučuje tudi konstrukte v zvezi z odnosi učencev do državljskih identitet (npr. učenčevo dojemanje lastne prihodnosti).¹

47

Poglavje začnemo s stališči do Evrope, evropskega sodelovanja pa tudi do pozitivnih in negativnih scenarijev v zvezi z evropsko prihodnostjo, nato nadaljujemo z rezultati glede stališč učencev do EU (ta del vprašanj je bil sicer neobvezen, a so ga reševali učenci iz držav članic EU). Poglavje zaključimo s pričakovanji učencev glede njihove lastne prihodnosti.

Percepcija učencev o sodelovanju med evropskimi državami

Sodelovanje med evropskimi državami je bistvenega pomena za vzpostavitev skupnega evropskega prostora, ki povezuje evropske državljane, jim omogoča izmenjavo idej ter razvoj rešitev za skupne probleme. Rezultati raziskave *Standard Eurobarometer 86* (Evropska komisija, 2016a) so pokazali, da večina Evropejcev podpira razvoj skupne obrambne in varnostne politike držav članic ter tudi razvoj skupne evropske migracijske politike. V skladu s to anketo se anketiranci v evropskih državah, ki so vključene v ICCS 2016, v skoraj 90 % na Švedskem in 87 % na Nizozemskem strinjajo, da morajo njihove države pomagati beguncem. Bolgarija je imela pri tem stališču najnižji odstotek strinjanja. Še

¹ Več o tem glej v W. Schulz et al., *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment Framework* (Amsterdam: IEA, 2016).

eno pomembno vprašanje v zvezi s sodelovanjem med evropskimi državami je priznavanje izobraževalnih kvalifikacij, doseženih v drugih evropskih državah. Sodelovanje na tem področju prispeva k povečanju prostovoljne mobilnosti mladih Evropejcev in njihovem prizadevanju za delo, študij ali usposabljanje v drugi državi članici EU. V letu 2014 je bila v 28 državah članicah EU opravljena anketa med 13.437 mladimi Evropejci, starimi med 16 in 30 let. Raziskava je bila del *European Youth Event (EYE)* leta 2014, ki ga je organiziral Evropski parlament (*Flash Eurobarometer of the European Parliament*, 2014), in je pokazala, da si približno štirje od 10 mladih (43 %) prizadevajo za svobodo do mobilnosti. Med evropskimi državami, ki so vključene v ICCS 2016, so te težnje v glavnem prisotne v Sloveniji, Estoniji in Italiji, pri čemer je približno 60 % anketirancev izjavilo, da želijo svobodo do mobilnosti. Najnižji odstotki v zvezi s tem so se izkazali pri mladih iz Belgije in Nizozemske. Približno 30 % vprašanih je izrazilo željo po delu, študiju ali usposabljanju v drugi državi EU (Evropski parlament, 2014). Raziskava *Flash Eurobarometer Survey* iz leta 2014 je pokazala, da je približno 26 % mladih anketirancev menilo, da bi se bili zaradi finančne krize v različnih evropskih državah prisiljeni preseliti (tj. iti v drugo državo EU, da bi študirali ali delali). Od anketirancev v evropskih državah, vključenih v ICCS 2016, je imelo to stališče o mobilnosti približno 40 % anketirancev v Sloveniji, Italiji in Bolgariji, na Hrvaškem pa 53 % (najvišji odstotek). V ICCS 2016 vključene evropske države z nižjo stopnjo brezposelnosti so zabeležile nižje odstotke mladih, ki se počutijo prisiljeni preseliti. To je veljalo za Belgijo, Dansko, Nizozemsko, Finsko in Švedsko, kjer je več kot 90 % mladih anketirancev napovedalo, da se v primeru krize ne bi bili prisiljeni preseliti (Evropski parlament, 2014). Drugo pomembno vprašanje, ki se pojavlja na evropski ravni, zadeva sodelovanje med evropskimi državami pri obravnavi nedavnega množičnega gibanja beguncev. Od leta 2014 naprej je Evropa doživela največje množično gibanje ljudi, ki iščejo azil, od druge svetovne vojne. Večina jih je pobegnila iz vojnih območij, kot so Sirija, Afganistan in Irak. Veliko ljudi je EU doseglo po nevarnih potovanjih po kopnem ali po morju. Najpogosteje so najprej prišli v Grčijo ali Italijo, nato pa poskusili doseči druge države EU v severni Evropi (npr. Švedsko ali Nemčijo). Potovali so skozi druge države članice EU, kot so Madžarska, Slovenija in Hrvaška. V letih 2015 in 2016 je bilo število prošenj za azil v EU-28 približno 1,3 milijona (Eurostat, 2017). Ta ogromen dotok migrantov je povzročil napetosti med državami članicami EU, zlasti zaradi dejstva, da število prošenj za azil ni enako dodeljeno vsem državam članicam. V letu 2015 je pet držav članic EU (Nemčija, Madžarska, Švedska, Avstrija in Italija) registriralo 75 % vseh prošenj za azil (Sabbati, 2016). Drugo kritično vprašanje se nanaša na tranzitne države. Te države, ki so navadno preobremenjene s stalnim prihodom in sorazmernim obsegom zagotavljanja osnovne humanitarne pomoči, običajno zaprosijo za pomoč EU. Ponovna vzpostavitev nadzora na notranjih mejah med državami EU in s tem omejevanje svobode gibanja v državah schengenskega območja je bil

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi izjavami										Povprečni rezultat na lestvici, za učenceva stalica do sodelovanja med evropskimi državami
	Evropske države bi morale sodelovati pri varovanju okolja (npr. v programih omejevanja onesnazevanja, programih za boj proti podnebnim spremembam)	Evropske države bi morale priznati vse izobraževalne kvalifikacije, dosežene v kateri koli drugi evropski državi	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko pri pripravljenosti na terorizmu in v boju proti terorizmu	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko pri pripravljenosti na terorizmu in v boju proti terorizmu	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko pri pripravljenosti na terorizmu in v boju proti terorizmu	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko pri pripravljenosti na terorizmu in v boju proti terorizmu	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko pri pripravljenosti na terorizmu in v boju proti terorizmu	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko pri pripravljenosti na terorizmu in v boju proti terorizmu	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko pri pripravljenosti na terorizmu in v boju proti terorizmu	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko pri pripravljenosti na terorizmu in v boju proti terorizmu	
Belgija (flamski del)	98 (0,3) ▲	95 (0,5) ▲	88 (0,8) ▲	89 (0,7) ▲	96 (0,4) ▲	85 (0,7) ▼	89 (0,8) ▼	89 (0,8) ▼	89 (0,8) ▼	89 (0,8) ▼	50 (0,3)
Bolgarija	96 (0,4) ▼	92 (0,7) ▼	88 (0,8) ▼	83 (0,6) ▼	90 (0,8) ▼	88 (0,7) ▼	81 (0,9) ▼	81 (0,9) ▼	81 (0,9) ▼	81 (0,9) ▼	48 (0,3)
Hrvaška	96 (0,3) ▲	99 (0,2) ▲	95 (0,5) ▲	93 (0,9) ▲	96 (0,3) ▲	94 (0,5) ▲	95 (0,4) ▲	95 (0,4) ▲	95 (0,4) ▲	95 (0,4) ▲	54 (0,2) ▲
Danski ¹	98 (0,2) ▲	95 (0,4) ▼	88 (0,5) ▼	73 (0,9) ▼	97 (0,3) ▲	85 (0,7) ▼	83 (0,5) ▼	83 (0,5) ▼	83 (0,5) ▼	83 (0,5) ▼	48 (0,2) ▼
Estonija ¹	98 (0,3) ▼	96 (0,4) ▼	93 (0,7) ▲	85 (0,7) ▼	97 (0,4) ▲	91 (0,5) ▲	86 (0,8) ▼	86 (0,8) ▼	86 (0,8) ▼	86 (0,8) ▼	50 (0,3)
Finska	97 (0,3) ▼	97 (0,3) ▲	82 (0,7) ▼	82 (0,9) ▼	97 (0,3) ▲	93 (0,5) ▲	91 (0,5) ▼	91 (0,5) ▼	91 (0,5) ▼	91 (0,5) ▼	48 (0,2) ▼
Italija	96 (0,2) ▼	96 (0,4) ▼	95 (0,4) ▼	90 (0,5) ▼	97 (0,3) ▲	82 (0,8) ▼	91 (0,6) ▲	91 (0,6) ▲	91 (0,6) ▲	91 (0,6) ▲	51 (0,2) ▲
Latvija ¹	97 (0,4) ▼	94 (0,6) ▼	90 (0,7) ▼	78 (1,0) ▼	93 (0,6) ▼	87 (0,8) ▼	84 (0,8) ▼	84 (0,8) ▼	84 (0,8) ▼	84 (0,8) ▼	48 (0,3) ▼
Litva	98 (0,2) ▲	95 (0,5) ▼	95 (0,5) ▼	92 (0,5) ▼	96 (0,5) ▼	89 (0,6) ▼	87 (0,8) ▼	87 (0,8) ▼	87 (0,8) ▼	87 (0,8) ▼	52 (0,3) ▲
Malta	97 (0,3) ▼	93 (0,5) ▼	92 (0,5) ▼	90 (0,5) ▼	93 (0,5) ▼	84 (0,6) ▼	89 (0,6) ▼	89 (0,6) ▼	89 (0,6) ▼	89 (0,6) ▼	51 (0,2) ▲
Nizozemska [†]	95 (0,5) ▼	93 (0,6) ▼	81 (0,8) ▼	83 (0,9) ▼	95 (0,6) ▼	85 (0,9) ▼	89 (0,7) ▼	89 (0,7) ▼	89 (0,7) ▼	89 (0,7) ▼	47 (0,2) ▼
Norveška (Ø) [†]	98 (0,2) ▲	92 (0,4) ▼	77 (0,7) ▼	73 (0,9) ▼	96 (0,3) ▲	84 (0,6) ▼	80 (0,3) ▼	80 (0,3) ▼	80 (0,3) ▼	80 (0,3) ▼	48 (0,2) ▼
Slovenija	98 (0,3) ▼	97 (0,4) ▲	92 (0,5) ▼	87 (0,7) ▼	95 (0,5) ▼	84 (0,6) ▼	91 (0,6) ▼	91 (0,6) ▼	91 (0,6) ▼	91 (0,6) ▼	51 (0,2) ▲
Švedska ¹	98 (0,3) ▼	93 (0,5) ▼	89 (0,6) ▼	82 (0,9) ▼	97 (0,4) ▲	86 (0,7) ▼	94 (0,6) ▼	94 (0,6) ▼	94 (0,6) ▼	94 (0,6) ▼	50 (0,3)
Evropsko povprečje ICCS 2016	98 (0,0)	95 (0,1)	89 (0,1)	84 (0,1)	96 (0,1)	87 (0,1)	89 (0,1)	89 (0,1)	89 (0,1)	89 (0,1)	50 (0,0)
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija)[†]	96 (0,6)	94 (0,8)	91 (1,1)	81 (0,8)	94 (0,8)	84 (0,9)	94 (0,8)	94 (0,8)	94 (0,8)	94 (0,8)	51 (0,4)

Nacionalni odstotki ICCS 2016 ali povprečja

Več kot 10 odobanih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

Več kot 10 odobanih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

(1) Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

(Ø) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

[†] Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % celne populacije.

Slika 5.1: Stališča učencev do sodelovanja v Evropi
Vir: Losito et. al., 2018: 36.

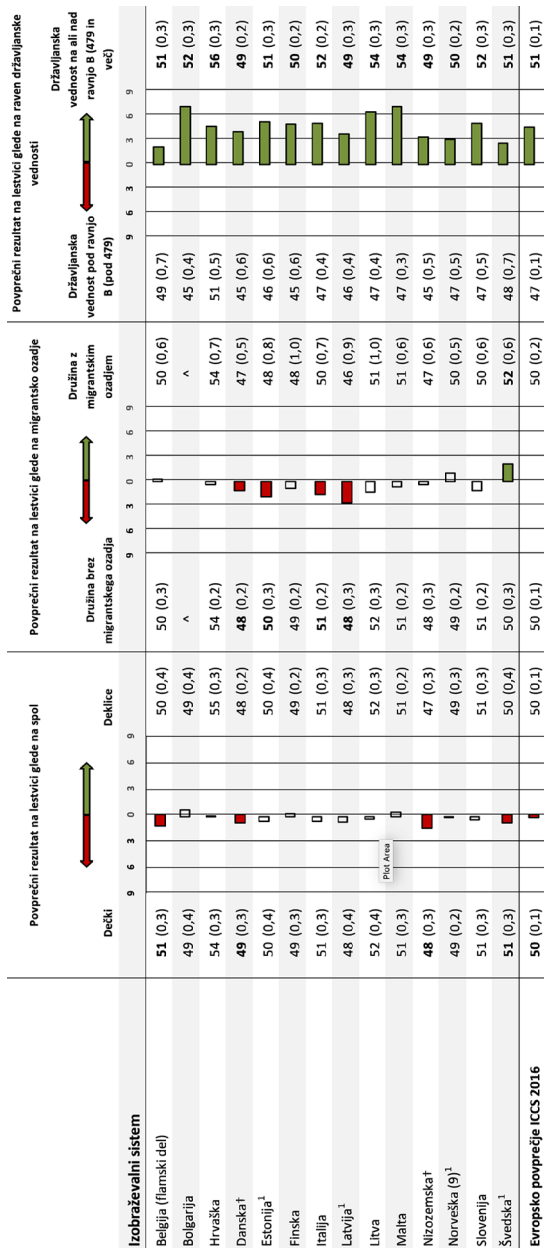
eden izmed najopaznejših učinkov napetosti, ki se je pojavila med državami članicami zaradi tega množičnega gibanja ljudi.²

Evropski regionalni vprašalnik ICCS 2016 je vseboval sklop osmih trditev, ki preučujejo odnos učencev do sodelovanja med evropskimi državami. To vprašanje je poskušalo zajeti stališča učencev o sprejetju skupnih politik v Evropi ali o sodelovanju na določenih področjih. Posamezne trditve in kategorije možnih odgovorov so vidne iz slike spodaj. Iz teh posameznih trditev je bila izračunana tudi lestvica stališč učencev do sodelovanja med evropskimi državami. Najprej si pogledajmo deleže naših učencev v primerjavi z evropskim povprečjem ICCS 2016 na vsako posamezno trditev.

Iz slike 5.1 vidimo relativno nizke variacije odgovorov med učenci iz posameznih evropskih držav. Učenci iz Slovenije so bili nad evropskim povprečjem ICCS 2016 pri trditvah, da bi evropske države morale sodelovati, da zagotovijo večjo stopnjo zaposlenosti; da bi morale imeti evropsko vojsko za mirovne operacije; pri zagotavljanju zatočišča ljudem, ki jih v njihovi državi preganjajo zaradi rasnega razlikovanja, političnih ali verskih prepričanj. To pomeni, da se je več naših učencev s temi trditvami strinjalo ali zelo strinjalo, kakor se jih je strinjalo ali zelo strinjalo v evropskem povprečju. Pod evropskim povprečjem ICCS 2016 pa so bili naši učenci pri trditvi, da bi morale evropske države sodelovati v boju proti nezakoniti imigraciji iz neevropskih držav. S to trditvijo se je strinjalo ali zelo strinjalo približno 84 % naših učencev in približno 87 % vseh učencev v evropskem povprečju. Pri treh trditvah pa se naši učenci niso statistično značilno razlikovali od evropskega povprečja (kar pomeni, približno enak delež učencev se je strinjal ali zelo strinjal s temi trditvami, kot je to značilno za evropsko povprečje). Gre za trditve o sodelovanju evropskih držav pri varovanju okolja, sodelovanju zaradi krepitve lastnega gospodarstva ter pri sodelovanju za preprečevanje terorizma in v boju proti terorizmu. Slika kaže tudi povprečne vrednosti lestvice stališč učencev do sodelovanja v Evropi. Vidimo, da so naši učenci bolj naklonjeni sodelovanju v Evropi (natančneje, večji delež učencev je temu naklonjen), kakor to velja za evropsko povprečje ICCS 2016. Vidimo tudi, da temu vendarle niso tako naklonjeni, kot, recimo, učenci iz Hrvaške.

Slika 5.2 prikazuje nacionalna povprečja na lestvici stališč do sodelovanja med evropskimi državami glede na spol, migrantsko ozadje učencev in raven državljanske vednosti. Iz prikazanega evropskega povprečja ICCS 2016 vidimo, da je mogoče najti le nekaj očitnih povezav med stališči do sodelovanja evropskih držav in spolom učencev ter imigrantskim ozadjem. Dečki so bili statistično značilno manj pozitivni glede sodelovanja med evropskimi državami v Belgiji (flamski del), Danski, Nizozemski in Švedski, medtem ko so imeli učenci in učenke iz družin brez migrantskega ozadja v Danski, Estoniji, Italiji in Latviji pozitivnejša stališča do sodelovanja v primerjavi z njihovimi vrstniki iz družin z imi-

2 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 Europe Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 34–35.

Razlika med primerjalnimi skupinami je statistično značilna s $p > 0,5$.
 Razlika med primerjalnimi skupinami ni statistično značilna s $p > 0,5$.

Povprečja, ki so statistično pomembno večja ($p > 0,05$) kot tista v primerjalni skupini, so označena s krepko pisavo.

(9) Izobraževalni sistem je odstojal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzročanja za število sodelujočih sol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % celjne populacije.

^ Premajhno število učencev, da bi prikazali povprečne rezultate skupine.

() Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

Slika 5.2: Nacionalna povprečja na lestvici o stališčih do sodelovanja med evropskimi državami glede na spol, imigrantsko ozadje in raven državljanske vednosti

Vir: Losito et al., 2018: 37.

Tabela 5.1: Stališča učencev o sodelovanju evropskih držav – Slovenija

Koliko se strinjaš oziroma se ne strinjaš z naslednjimi trditvami?				
	Zelo se strinjam	Strinjam se	Ne strinjam se	Nikakor se ne strinjam
Evropske države bi morale sodelovati pri varovanju okolja (npr. v programih omejevanja onesnaževanja, programih za boj proti podnebnim spremembam).	58,75 (1,03)	39,38 (1,03)	1,47 (0,24)	0,4 (0,18)
Evropske države bi morale sodelovati, da zagotovijo visoko stopnjo zaposlenosti.	53,12 (0,98)	43,64 (0,98)	2,94 (0,42)	0,31 (0,11)
Evropske države bi morale sodelovati, da okrepijo svoja gospodarstva.	46,63 (1,1)	48,36 (1,12)	4,41 (0,46)	0,59 (0,15)
Evropske države bi morale priznati vse izobrazbene kvalifikacije, dosežene v katerikoli drugi evropski državi.	35,48 (0,9)	56,3 (0,95)	7,03 (0,52)	1,2 (0,23)
Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko za mirovne operacije.	36,75 (1,04)	50,27 (0,97)	11,66 (0,65)	1,33 (0,22)
Evropske države bi morale sodelovati pri preprečevanju terorizma in v boju proti terorizmu.	66,07 (1,14)	28,9 (1,1)	3,71 (0,39)	1,32 (0,29)
Evropske države bi morale sodelovati v boju proti nezakonitemu priseljevanju iz neevropskih držav.	36,05 (1,2)	48,06 (1,14)	12,55 (0,69)	3,33 (0,41)
Evropske države bi morale sodelovati pri zagotavljanju zatočišča ljudem, ki jih v njihovih državah preganjajo zaradi rasnega razlikovanja, verskih ali političnih prepričanj.	40,45 (1,16)	50,87 (1,14)	6,67 (0,55)	2,01 (0,29)

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

grantskim ozadjem. Švedska je bila edina država, kjer imajo učenci iz družin z imigrantskim ozadjem višje vrednosti na lestvici sodelovanja kakor učenci, ki izhajajo iz družin brez imigrantskega ozadja. V vseh državah oziroma izobraževalnih sistemih pa vidimo, da so učenci z doseženo ravno B pri državljanski vednosti ali celo z višjo doseženo ravno tisti učenci, ki so v povprečju izražali pozitivnejša stališča do sodelovanja med evropskimi državami. Če pogledamo Slovenijo, so statistično značilne razlike le pri primerjavi med skupinama glede na nivo državljanske vednosti, ni pa statistično značilnih razlik, če skupini primerjamo po spolu (dečki naspr. deklicam) in migrantskem ozadju učencev (učenci iz družin brez imigrantskega ozadja naspr. učencem iz družin z imigrantskim ozadjem).

Če slika 5.1 uporablja le dve kategoriji odgovorov učencev, si za primer Slovenije pogledajmo deleže učencev, ki so pri odgovarjanju na posamezne trditve o sodelovanju v Evropi odgovarjali na vse kategorije odgovorov.

Iz tabele 5.1 vidimo, da so največji deleži naših učencev, ki so s trditvami izrazili nestrinjanje (bodisi ne strinjam se ali nikakor se ne strinjam), pri trditvah glede sodelovanja evropskih držav pri vzpostavitvi evropske vojske za mirovne operacije, glede sodelovanja v boju proti nezakonitemu imigriranju iz neevropskih držav, priznavanja vseh izobrazbenih kvalifikacij, doseženih v katerikoli drugi evropski državi ter pri zagotavljanju zatočišč ljudem, ki jih v njihovi državi preganjajo.

53

Percepcija učencev do prihodnosti Evrope

Evropski regionalni modul ICCS 2016 je vključeval vprašanje, ki je poskušalo zajeti, kako si učenci predstavljajo prihodnost Evrope v zvezi s potencialnimi težavami in z razvojem v Evropi. V vprašanju smo učence vprašali, ali pričakujejo, da se bo v prihodnosti v Evropi zgodilo nekaj pozitivnega – pozitivni scenarij in nekaj negativnega – negativni scenarij prihodnosti Evrope. Na tej podlagi sta bili oblikovani tudi dve lestvici, ki pričata o stališčih učencev o prihodnosti Evrope (pozitivni scenarij, negativni scenarij).

Iz slike 5.3 lahko razberemo, da so naši učenci manj naklonjeni pozitivnim scenarijem o prihodnosti Evrope, kakor to velja za evropsko povprečje ICCS 2016. Pri vsaki od posameznih trditev imamo namreč manjši delež učencev, ki so izbrali odgovor, da se bo v Evropi v prihodnje nekaj verjetno ali zelo verjetno dogodilo: in sicer da bo sodelovanje med evropskimi državami močnejše (približno 79 % naših učencev meni tako, evropsko povprečje ICCS 2016 je 86 %), da bo po Evropi več miru (približno 49 % naših učencev, evropsko povprečje je 64 % učencev – to je bila tudi trditev, kjer so učenci iz Slovenije najbolj odstopali od evropskega povprečja), da bo v prihodnje v Evropi manjša onesnaženost zraka in vode (približno 40 % naših učencev, evropsko povpre-

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki pričakujejo, da se utegnejo verjetno ali zelo verjetno v Evropi odviti naslednji pozitivni scenariji					Povprečni rezultat na lestvici, za poročanja učencev o pozitivnih pričakovanjih glede prihodnosti Evrope
	Sodelovanje med evropskimi državami bo močnejše	Po vsej Evropi bo več miru	V Evropi bo manjša onesnaženost zraka in vode	Demokracija se bo okrepila po vsej Evropi		
	%	%	%	%		
Belgija (flamski del)	86 (0,7)	64 (1,2)	43 (1,1)	▽	79 (0,9)	49 (0,2) ▽
Bolgarija	80 (1,1) ▽	59 (1,3) ▽	50 (1,1) △	△	64 (1,1) ▽	49 (0,3) ▽
Hrvaška	80 (1,0) ▽	61 (1,1) ▽	34 (1,0) ▽	▼	71 (1,0) ▽	49 (0,2) ▽
Danska†	92 (0,5) △	71 (1,1) △	57 (0,8) ▲	▲	88 (0,6) ▲	51 (0,2) △
Estonija ¹	87 (0,8)	62 (1,2)	42 (1,3) ▽	▽	76 (0,8)	49 (0,3) ▽
Finska	91 (0,6) △	67 (1,2) △	52 (1,1) △	△	84 (0,6) △	51 (0,2) ▽
Italija	88 (0,5) △	76 (0,8) ▲	47 (1,0) ▽	▽	79 (0,8)	50 (0,2) △
Latvija ¹	85 (0,7) ▽	57 (1,3) ▽	47 (1,1) ▽	▽	73 (1,0) ▽	49 (0,3) ▽
Litva	90 (0,6) △	59 (1,1) ▽	41 (1,0) ▽	▽	78 (0,8)	50 (0,3)
Malta	87 (0,5)	69 (0,8) △	52 (0,9) △	△	81 (0,6) △	53 (0,2) △
Nizozemska†	89 (0,6) △	73 (1,2) △	52 (1,2) △	△	79 (0,8)	51 (0,3) △
Norveška (9) ¹	90 (0,5) △	62 (0,7) ▽	50 (0,8) △	△	82 (0,7) △	50 (0,1)
Slovenija	79 (0,9) ▽	49 (1,2) ▼	40 (1,0) ▽	▽	74 (1,1) ▽	48 (0,3) ▽
Švedska ¹	86 (0,8)	67 (1,0) △	48 (1,0)	△	82 (0,9) △	51 (0,2) △
Evropsko povprečje ICCS 2016	86 (0,2)	64 (0,3)	47 (0,3)		78 (0,2)	50 (0,1)
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja						
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	74 (1,5)	52 (1,7)	43 (1,5)		75 (1,3)	48 (0,4)

Nacionalni odstotki ICCS 2016 ali povprečja

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2016	▲
Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS	△
Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS	▽
Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2016	▼

() Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šele, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

1 Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

Slika 5.3: Pozitivna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope
Vir: Losito et al., 2018: 39.

čje je 47 %), da se bo demokracija v Evropi okrepila (da se bo to verjetno ali zelo verjetno zgodilo v prihodnosti Evrope, meni približno 74 % naših učencev, evropsko povprečje pa je okoli 78 % učencev). Skratka, pri vseh trditvah o pozitivnih scenarijih v prihodnosti Evrope so naši učenci pod evropskim povprečjem ICCS 2016 (ta razlika je statistično značilna). Zato ni nenavadno, da so naši učenci pri lestvici stališč o pozitivnih pričakovanjih glede Evrope v prihodnje pod evropskim povprečjem; lestvica je namreč oblikovana na podlagi prej navedenih štirih trditvev. Če pogledamo primerjavo med državami, vidimo, da so učenci iz Danske, Finske, Italije, Malte, Nizozemske in Švedske pri obravnavni lestvici nad mednarodnim povprečjem, kar pomeni, da več njihovih učencev, kakor je to značilno za evropsko povprečje ICCS 2016, meni, da se bodo pozitivni scenariji o prihodnosti Evrope zgodili verjetno ali zelo ver-

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki pričakujejo, da se utegnejo verjetno ali zelo verjetno v Evropi odviti naslednji negativni scenariji				Povprečni rezultat na lestvici, za poročanja učencev o nestrinjanju z negativnimi pričakovanji glede prihodnosti Evrope	
	Terorizem bo večja grožnja po vsej Evropi	Na Evropo bodo bolj vplivale neevropske sile, kot so Kitajska, Indija in Združene države Amerike		Gospodarstvo bo šibkejšo v vseh evropskih državah		V Evropi se bosta povečali revščina in nezaposlenost
		%	%			
Belgija (flamski del)	73 (1,0) △	67 (1,3)	43 (1,3)	55 (1,2) △	49 (0,2) ▽	
Bolgarija	62 (1,2) ▽	57 (1,1) ▼	46 (1,1) △	59 (1,2) △	51 (0,3) △	
Hrvaška	69 (1,1)	50 (1,2)	39 (1,0) ▽	53 (1,1)	51 (0,3) △	
Danska†	68 (0,8)	79 (0,9) ▲	30 (0,8) ▼	36 (0,9) ▼	52 (0,1) △	
Estonija ¹	67 (1,1)	69 (1,1)	42 (0,9)	49 (0,9) ▽	50 (0,2)	
Finska	67 (1,1)	69 (0,9) △	45 (0,9) △	47 (0,9) ▽	50 (0,2) △	
Italija	77 (0,8) △	77 (0,8) △	52 (1,1) △	64 (0,9) ▲	47 (0,2) ▽	
Latvija ¹	63 (0,9) ▽	66 (1,2)	44 (1,1)	52 (1,0)	51 (0,2) △	
Litva	61 (1,0) ▽	69 (1,1)	38 (1,3) ▽	44 (1,0) ▽	52 (0,2) △	
Malta	77 (0,7) △	65 (0,8) ▽	50 (0,9) △	59 (0,8) △	48 (0,2) ▽	
Nizozemska†	68 (1,2)	64 (1,2) ▽	37 (1,5) ▽	43 (1,2) ▽	51 (0,3) △	
Norveška (9) ¹	63 (0,7) ▽	69 (0,7) △	49 (0,6) △	57 (0,7) △	50 (0,1)	
Slovenija	75 (1,1) △	73 (0,9) △	50 (1,1) △	67 (1,0) ▲	47 (0,2) ▽	
Švedska ¹	60 (1,1) ▽	71 (0,9) △	37 (1,0) ▽	49 (1,2) ▽	51 (0,2) △	
Evropsko povprečje ICCS 2016	68 (0,3)	67 (0,3)	43 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,1)	
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja						
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	75 (1,1)	54 (1,6)	43 (2,0)	52 (1,6)	50 (0,3)	

55

Nacionalni odstotki ICCS 2016 ali povprečja
 Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲
 Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS △
 Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▽
 Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

() Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

1 Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

Slika 5.4: Negativna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope

Vir: Losito et al., 2018: 40.

jetno. Na drugi strani imamo šest držav oziroma izobraževalnih sistemov, zaven Slovenije tudi Belgijo (flamski del), Bolgarijo, Hrvaško, Estonijo in Latvijo, kjer manj učencev, kakor je to značilno za izračunano evropsko povprečje v ICCS 2016, meni, da se bodo pozitivni scenariji o prihodnosti Evrope zgodili verjetno ali zelo verjetno. Delež učencev iz Litve in Norveške pa je okoli evropskega povprečja.

V nadaljevanju si pogledjmo stališča o prihodnosti Evrope, in sicer negativne scenarije, ki se bodo po mnenju učencev v prihodnje v Evropi zgodili verjetno ali zelo verjetno.

Iz slike 5.4 vidimo, da so naši učenci nekoliko bolj naklonjeni negativnim scenarijem o prihodnosti Evrope, v smislu, da menijo, da se bo nekaj verjetno

ali zelo verjetno dogodilo. Več naših učencev, kakor je to značilno za izračunano evropsko povprečje ICCS 2016, meni, da bo terorizem večja grožnja po Evropi (tako meni približno 75 % naših učencev, evropsko povprečje je približno 68 % učencev), da bodo na Evropo bolj vplivale neevropske sile (tako meni okoli 73 % naših učencev, evropsko povprečje je 67 %), približno polovica naših učencev meni, da bo gospodarstvo v vseh evropskih državah šibkejše (evropsko povprečje je okoli 43 %), najbolj pa naši učenci izstopajo pri ocenah, da se bosta v Evropi v prihodnje povečali revščina in nezaposlenost (da se bo to verjetno ali zelo verjetno zgodilo, meni okoli 67 % naših učencev, evropsko povprečje je 52 %). Tudi tukaj zato niso presenetljive točke na lestvici stališč naših učencev glede negativnih pričakovanj o prihodnosti v Evropi. Vendar je potrebno to lestvico gledati drugače kakor predhodno. Mednarodno poročanje pri lestvici negativnih scenarijev glede prihodnosti Evrope je izračunano na podlagi deleža učencev, ki se s temi negativnimi scenariji niso strinjali. Za Slovenijo to pomeni, da imamo statistično značilno manjši delež učencev v primerjavi z evropskim povprečjem ICCS 2016, ki se s trditvami o negativnih scenarijih prihodnosti Evrope niso strinjali. Na drugi strani vidimo, da imajo Bolgarija, Hrvaška, Danska, Finska, Latvija, Litva, Nizozemska in Švedska večje deleže učencev, ki se z negativnimi scenariji o prihodnosti Evrope niso strinjali (večje od Slovenije in hkrati večje, kakor je pri evropskem povprečju ICCS 2016). Dve državi sta okoli evropskega povprečja (Estonija in Norveška).

V spodnji tabeli predstavljamo rezultate stališč naših učencev o prihodnosti Evrope, tako trditve, ki smo jih poimenovali negativni scenariji o prihodnosti Evrope, kakor trditve, ki smo jih poimenovali pozitivni scenariji o prihodnosti Evrope. Predstavljamo pa vse štiri možne kategorije odgovorov.

Iz tabele 5.2 razberemo tudi deleže naših učencev, ki se s posameznimi trditvami o pozitivnem ali negativnem scenariju prihodnosti Evrope niso strinjali, oziroma, natančneje, se jim ti scenariji ne zdijo verjetni ali se jim sploh ne zdijo verjetni.³ Če začnemo pri pozitivnih scenarijih, vidimo, da se približno 18 % naših učencev ne zdi verjetno, da bo sodelovanje med evropskimi državami v prihodnje močnejše, približno 3 % naših učencev pa se to sploh ne zdi verjetno. Okoli 42 % naših učencev se ne zdi verjetno in okoli 9 % se jim sploh ne zdi verjetno, da bo po vseh Evropi v prihodnje več miru. Približno 46 % se ne zdi verjetno, da bo v prihodnje v Evropi manjša onesnaženost zraka in vode, tistih, ki se jim slednje sploh ne zdi verjetno, je okoli 14 %. Okoli 23 % učencem se ne zdi verjetno, da se bo v Evropi demokracija okrepila, in okoli 3 % se jim to sploh ne zdi verjetno. In sedaj nestrinjanje z negativnimi scenariji o prihodnosti Evrope: okoli 29 % naših učencev se ne zdi verjetno, da se bosta v Evropi revščina in nezaposlenost povečali, takih, ki se jim ta scenarij sploh ne zdi verjeten, je okoli 4 %. Da bodo na Evropo bolj vplivale neevropske sile (npr. Kitajska, Indija, ZDA), ni verjetno za nekaj manj kot 24 % učencev in sploh ni verje-

3 Deleže tistih, ki so se s trditvami strinjali, smo namreč prikazali v dveh predhodnih slikah.

Tabela 5.2: Stališča učencev o prihodnosti Evrope – stališča osmošolcev v Sloveniji

Kako bo verjetno videti Evropa čez 10 let?				
	Zelo verjetno	Verjetno	Ni verjetno	Sploh ni verjetno
Sodelovanje med evropskimi državami bo močnejše.	25,54 (1,03)	53,83 (1,04)	18,01 (0,84)	2,62 (0,36)
Po vsej Evropi bo več miru.	14,29 (0,76)	34,58 (1,11)	42,36 (1,05)	8,76 (0,59)
Terorizem bo večja grožnja po vsej Evropi.	32,05 (1,05)	42,74 (1,13)	21,87 (1,01)	3,34 (0,41)
Na Evropo bodo bolj vplivale neevropske sile, kot so Kitajska, Indija in Združene države Amerike.	23,66 (0,78)	48,9 (1,02)	23,77 (0,83)	3,66 (0,39)
Gospodarstvo bo šibkejšo v vseh evropskih državah.	10,36 (0,6)	39,95 (1,09)	44,11 (1,03)	5,58 (0,54)
V Evropi bo manjša onesnaženost zraka in vode.	10,1 (0,59)	29,6 (1,08)	46,09 (1,07)	14,2 (0,68)
V Evropi se bosta povečali revščina in nezaposlenost.	19,04 (0,85)	47,6 (0,97)	29,14 (0,93)	4,23 (0,43)
Demokracija se bo okrepila po vsej Evropi.	16,87 (0,76)	56,64 (1,07)	23,14 (1,03)	3,34 (0,36)

57

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

tno za nekaj manj kot 4 %. Okoli 22 % naših učencev se ne zdi verjetno, da bo terorizem večja grožnja po Evropi, nekaj manj kot 4 % pa se to sploh ne zdi verjetno. Okoli 44 % naših učencev se ne zdi verjetno, da bo v prihodnosti gospodarstvo v vseh evropskih državah šibkejšo, nekaj manj kot 6 % učencev pa se to sploh ne zdi verjetno.

Percepcija učencev o prihodnosti EU in zaupanje v evropske institucije

Po raziskavi *Standard Eurobarometer 86* (Evropska komisija, 2016a) so mir, človekove pravice in demokracija vrednote, ki najbolj zastopajo EU. Evropski re-

gionalni modul ICCS 2009 je pokazal, da je raven podpore za širitev EU v sodelujočih državah variirala. Poleg tega je večina učencev v državah ICCS 2009 želela videti večjo usklajenost politik v Evropi (Kerr et al., 2010).⁴ Ko je govora o evropskih institucijah, mislimo na dve, to je Evropsko komisijo in Evropski parlament. Nato poglavje zaključimo z rezultati o pričakovanih učencev glede njihove lastne prihodnosti.

Evropski regionalni modul ICCS 2016 je učence vprašal o njihovi percepciji EU. Vprašanje je vključevalo niz petih trditev, ki so pokrivalo veliko različnih tem, od politike in gospodarstva pa od okolja in človekovih pravic. Vprašanje je od učencev zahtevalo, da odgovorijo, do kolikšne mere se strinjajo s posameznimi trditvami. V nadaljevanju si najprej pogledamo odgovore naših učencev na posamezne trditve (in sicer na podlagi vseh štirih kategorij odgovorov, pri čemer bomo posebej izpostavili tisti dve, ki dejansko pomenita nestrinjanje s ponujenimi trditvami), nato si bomo pogledali deleže učencev, ki so se s temi istimi trditvami strinjali, in sicer primerjavo med deleži učencev različnih držav.

Tabela 5.3: Percepcija učencev o Evropi – stališča osmošolcev v Sloveniji

Koliko se strinjaš oziroma se ne strinjaš z naslednjimi trditvami?				
	Zelo se strinjam	Strinjam se	Ne strinjam se	Nikakor se ne strinjam
EU zagotavlja spoštovanje človekovih pravic povsod po Evropi.	24,16 (1,02)	60,07 (0,97)	14,38 (0,73)	1,39 (0,25)
Zaradi EU je Evropa varen kraj za življenje.	15,07 (0,9)	55,96 (1,24)	26,61 (1,05)	2,36 (0,3)
EU skrbi za okolje.	15,72 (0,93)	62,53 (1,06)	20,11 (1,05)	1,64 (0,27)
EU je koristna za gospodarstvo posameznih držav.	16,94 (0,91)	68,18 (1,12)	12,79 (0,78)	2,09 (0,31)
EU je dobra, ker imajo države skupen nabor pravil in zakonov.	22,79 (0,93)	66,21 (1,06)	9,2 (0,67)	1,8 (0,32)

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

Večina učencev v Sloveniji se je sicer strinjala, da EU zagotavlja spoštovanje človekovih pravic povsod po Evropi, a se s to trditvijo pri nas ni strinjalo okoli 14 % učencev in sploh ni strinjalo nekaj več kot 1 % učencev. Tudi pri ostalih trditvah vidimo, da se je večina naših učencev z njimi strinjala in zelo strinjala. Se jih pa okoli 26 % ni strinjalo, da je zaradi EU Evropa varen kraj za bivanje,

4 B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 Europe Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 41.

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki se strinjajo ali zelo strinjajo z naslednjimi izjavami						Povprečni rezultat na lestvici, za učenčeva stališča do Evropske Unije
	EU zagotavlja spoštovanje človekovih pravic povsod po Evropi	Zaradi EU je Evropa varen kraj za življenje	EU skrbi za okolje	EU je koristna za gospodarstvo posameznih držav	EU je dobra, ker imajo države skupen nabor pravil in zakonov		
Belgija (flamski del)	91 (0,6) △	88 (0,7) △	67 (1,0) ▼	83 (0,8)	92 (0,5) △	49 (0,2) ▼	
Bolgarija	87 (0,7) ▼	78 (1,1) ▼	76 (1,0)	82 (0,9)	83 (1,0) ▼	50 (0,3)	
Hrvaška	92 (0,6) △	84 (0,7) △	80 (1,0) △	88 (0,8) △	90 (0,6) △	52 (0,3) △	
Danska†	81 (0,8) ▼	86 (0,6) △	72 (1,0) ▼	81 (0,7)	84 (0,6) ▼	47 (0,2) ▼	
Estonija ¹	87 (0,7)	85 (0,9)	79 (1,0) △	86 (0,7) △	88 (0,7)	50 (0,2)	
Finska	89 (0,6)	89 (0,7) △	81 (0,9) △	80 (0,9)	93 (0,4) △	50 (0,3)	
Italija	90 (0,7) △	82 (0,9) ▼	77 (1,0)	73 (0,9) ▼	88 (0,7)	50 (0,2)	
Latvija ¹	83 (0,9) ▼	82 (1,1) ▼	79 (1,0)	70 (1,0) ▼	77 (1,0) ▼	47 (0,2) ▼	
Litva	92 (0,7) △	88 (0,8) △	87 (0,8) △	86 (0,8) △	90 (0,7) △	52 (0,3) △	
Malta	93 (0,4) △	88 (0,5) △	86 (0,6) △	86 (0,5) △	88 (0,6)	54 (0,2) ▲	
Nizozemska†	89 (0,9)	91 (0,8) △	76 (1,2)	82 (0,8)	91 (0,7) △	50 (0,3)	
Norveška (9) ¹	90 (0,4) △	88 (0,4) △	73 (0,7) ▼	81 (0,6)	89 (0,5)	50 (0,2) ▼	
Slovenija	84 (0,7) ▼	71 (1,1) ▼	78 (1,1)	85 (0,9) △	89 (0,7)	49 (0,3) ▼	
Švedska ¹	86 (0,8) ▼	87 (0,6) △	69 (1,1) ▼	79 (0,9) ▼	90 (0,7) △	49 (0,2) ▼	
Evropsko povprečje ICCS 2016	88 (0,2)	85 (0,2)	77 (0,3)	82 (0,2)	88 (0,2)	50 (0,1)	
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja							
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	86 (1,4)	81 (1,6)	64 (2,0)	76 (1,5)	84 (1,2)	48 (0,5)	
Nacionalni odstotki ICCS 2016 ali povprečja							
Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲							
Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS ▲							
Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▼							
Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼							

Slika 5,5: Stališča učencev do Evropske unije

Vir: Losito et al., 2018: 42.

nekoliko manj se jih ni strinjalo, da EU skrbi za okolje, okoli 13 % učencev se ni strinjalo, da je EU koristna za gospodarstvo posameznih držav, in okoli 10 %, da je EU dobra, ker imajo države skupen nabor pravil in zakonov.

Na sliki 5,5 vidimo deleže učencev v posameznih državah (izobraževalnih sistemih), ki so se strinjali ali zelo strinjali s trditvami, katerih rezultate (za Slovenijo) smo predstavili tudi v tabeli 5.3, a smo se pri opisih osredotočili na deleže učencev, ki se s trditvami niso strinjali. Zraven tega ta slika pokaže tudi povprečne vrednosti lestvice stališč učencev do EU. Iz slike 5,5 vidimo nekaj odstopanj Slovenije od evropskega povprečja ICCS 2016. Tako se na primer manjši delež naših učencev strinja ali zelo strinja s trditvijo, da EU zagotavlja spoštovanje človekovih pravic povsod po Evropi, in sicer se okoli 84 % naših učencev strinja ali zelo strinja s tem, medtem ko je evropsko povprečje ICCS 2016 okoli 88 % učencev. Izstopa pa Slovenija najbolj pri trditvi o tem, da je Evropa zaradi EU varen kraj za življenje. S to trditvijo se strinja najmanj učencev od vseh sodelujočih evropskih držav, in sicer okoli 71 %, evropsko povpre-

čje pa je 85 %, pri čemer je v nekaterih državah strinjanje s to trditvijo višje oziroma se več učencev s tem strinja ali zelo strinja: tako je npr. v Belgiji (flamski del), Danski, Finski, Litvi, Malti, Nizozemski, Norveški in Švedski – v teh državah se s tem strinja ali zelo strinja od 86 do 91 % učencev (največji delež učencev, ki se s trditvijo strinja ali zelo strinja, imajo na Nizozemskem). Pri trditvi, da EU skrbi za varovanje okolja, so naši učenci uvrščeni okoli evropskega povprečja. Podobno je pri trditvi, da je EU dobra, ker imajo države skupen nabor pravil in zakonov. Tudi pri tej trditvi ne odstopamo od evropskega povprečja ICCS 2016. Na podlagi omenjenih trditev je bil izračunan tudi povprečni rezultat na lestvici stališč učencev do EU. Rezultati kažejo, da imajo pri tej lestvici najvišje povprečne nacionalne vrednosti v Hrvaški, Litvi in Malti, najnižje pa v Belgiji (flamski del), Danski, Latviji, Norveški, Sloveniji in Švedski.

Pri merjenju zaupanja učencev v evropske institucije smo slednje preverili kot zaupanje v Evropsko komisijo in zaupanje v Evropski parlament.⁵ Prav tako prikazujemo trende zaupanja v ti dve evropski instituciji, seveda za izobraževalne sisteme, ki so sodelovali v raziskavi ICCS 2009 in 2016. Prikazujemo pa rezultate – deleže učencev v vsaki posamezni državi, kjer učenci popolnoma ali srednje zaupajo tema dvema institucijama. Iz slike 5.6 torej vidimo, da so naši učenci v letu 2016 manj zaupali Evropski komisiji, kakor je bilo to značilno za povprečje učencev evropskih držav, sodelujočih v ICCS 2016. Če primerjamo deleža tega zaupanja med letoma 2009 in 2016, hkrati lahko ugotovimo, da so trendi pozitivni, kar velja tako za evropsko povprečje kakor za delež učencev iz Slovenije; to pomeni, da je v letu 2016 večji delež teh, ki popolnoma ali srednje zaupajo Evropski komisiji, kakor je bil v letu 2009. Tudi pri zaupanju v Evropski parlament so trendi pozitivni, za evropsko povprečje in za učence iz Slovenije. Skratka, večji delež naših učencev, pa tudi učencev na ravni evropskega povprečja ICCS 2016, Evropskemu parlamentu v letu 2016 popolnoma ali srednje zaupa, kakor je bilo to značilno za učence, ki so na to vprašanje odgovarjali leta 2009. Vidimo pa še nekaj, in sicer da je delež učencev, ki popolnoma ali srednje zaupa Evropskemu parlamentu statistično značilno manjši, kakor to velja za evropsko povprečje. Če zapišemo še v številkah: v Sloveniji je Evropski komisiji v letu 2016 popolnoma ali srednje zaupalo okoli 63 % učencev, Evropskemu parlamentu pa okoli 64 % naših učencev.

V nadaljevanju si pogledjmo pričakovano volilno udeležbo učencev na volitvah, seveda tedaj, ko bodo imeli volilno pravico.⁶ Gre za vprašanje, v katerem so bili učenci vprašani po udeležbi na lokalnih, nacionalnih in evropskih volitvah (tj. volitvah v Evropski parlament).

Slika 5.7 kaže odstotke učencev, ki so povedali, da bodo zagotovo ali verjetno volili na lokalnih in nacionalnih volitvah ter volitvah v Evropski parlament

5 Rezultate o zaupanju nacionalnim institucijam (in tovrstne trende glede na cikla 2009 in 2016) je mogoče najti v monografiji ICCS 2016, in sicer Klemenčič et al., 2019).

6 Gre za pasivno volilno pravico.

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki popolnoma ali srednje zaupajo					
	Evropski komisiji			Evropskemu parlamentu		
	2016	2009	Razlika	2016	2009	Razlika
Belgija (flamski del)	71 (1,1)	52 (1,2)	19 (1,6)	73 (1,3)	54 (1,2)	19 (1,8)
Bolgarija	66 (1,1) ▽	60 (1,1)	6 (1,6)	69 (1,2) ▽	63 (1,1)	6 (1,6)
Hrvaška	65 (1,4) ▽	-	-	68 (1,4) ▽	-	-
Danska†	71 (0,9)	60 (1,1)	12 (1,4)	75 (0,9) △	63 (1,0)	12 (1,4)
Estonija ¹	64 (1,3) ▽	54 (1,5)	11 (2,0)	68 (1,3) ▽	58 (1,5)	10 (1,9)
Finska	79 (0,8) △	70 (1,0)	9 (1,3)	80 (0,7) △	72 (0,8)	8 (1,1)
Italija	75 (1,0) △	75 (1,0)	0 (1,4)	75 (1,0) △	79 (0,9)	-4 (1,3)
Latvija ¹	66 (1,3) ▽	49 (1,6)	16 (2,0)	68 (1,3) ▽	51 (1,4)	16 (1,9)
Litva	80 (0,9) △	66 (1,2)	14 (1,5)	82 (1,0) △	70 (1,2)	12 (1,5)
Malta	70 (0,8)	61 (1,8)	8 (2,0)	72 (0,7)	62 (1,7)	10 (1,9)
Nizozemska†	70 (1,5)	-	-	71 (1,4)	-	-
Slovenija	63 (1,1) ▽	59 (1,3)	4 (1,7)	64 (1,2) ▽	58 (1,4)	5 (1,8)
Švedska ¹	73 (0,9) △	66 (1,3)	7 (1,6)	75 (0,9) △	69 (1,2)	6 (1,5)
Evropsko povprečje ICCS 2016	70 (0,3)			72 (0,3)		
Skupno povprečje izob. sistemov	71 (0,3)	61 (0,4)	10 (0,5)	73 (0,3)	63 (0,4)	9 (0,5)
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja						
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	72 (1,7)			73 (1,6)		

Nacionalni odstotki ICCS 2016

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲

Statistično pomembno nad evropskim povprečjem ICCS △

Statistično pomembno pod evropskim povprečjem ICCS ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

() Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

* Statistično pomembne spremembe ($p > 0,05$) med 2009 in 2016 so prikazane v krepki pisavi.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih sol šele, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

- Pri tem vprašanju ni podatkov za to regijo.

Slika 5.6: Zaupanje učencev v evropske institucije

Vir: Losito et al., 2018: 43.

(ko bodo pridobili volilno pravico). V Sloveniji je okoli 82 % učencev povedalo, da bodo zagotovo ali verjetno volili na lokalnih volitvah, takih ki so izrazili to stopnjo strinjanja za nacionalne volitve, je bilo prav tako približno 82 %. Najmanj naših učencev pa se v prihodnje namerava udeležiti volitev v Evropski parlament, takih je bilo okoli 43 %. Če pogledamo te odstotke primerjaje z drugimi evropskimi državami, vidimo, da so deleži naših učencev po posameznih volitvah pod evropskim povprečjem. Če pogledamo trende med letoma 2009 in 2016, pa vidimo, da se je leta 2016 sicer večji delež naših učencev odločil, da bodo v prihodnje zagotovo ali verjetno volili na lokalnih volitvah in volitvah v Evropski parlament, za nacionalne volitve pa deleža nista statistično značilno različna v letih 2009 in 2016: kar pomeni, da se namerava nacionalnih volitev v prihodnje udeležiti približno enak delež učencev kakor leta 2009. Razberemo pa iz slike tudi nameravane udeležbe učencev na volitvah za druge države ter tovrstne trende. Tako, denimo, vidimo največje povišanje deleža glede prič-

Izobraževalni sistem	volili na lokalnih volitvah			volili na državnih volitvah			volili na volitvah za Evropski parlament		
	2016	2009	Razlika	2016	2009	Razlika	2016	2009	Razlika
Belgija (flamski del)	81 (1,1) ▽	75 (1,1)	6 (1,5)	80 (1,1) ▽	72 (1,3)	7 (1,7)	62 (1,3) ▽	52 (1,1)	10 (1,7)
Bolgarija	84 (0,8)	78 (1,0)	6 (1,3)	79 (1,0) ▽	69 (1,0)	10 (1,4)	65 (1,2)	55 (1,3)	9 (1,8)
Hrvaška	92 (0,6) △	-	-	88 (0,8) △	-	-	76 (1,1) ▲	-	-
Danski ¹	89 (0,6) △	80 (0,7)	9 (1,0)	94 (0,5) △	89 (0,6)	5 (0,8)	77 (0,9) ▲	54 (1,0)	23 (1,4)
Estonija ¹	81 (1,1) ▽	78 (1,2)	3 (1,7)	77 (1,1) ▽	73 (1,3)	5 (1,7)	35 (1,1) ▽	30 (1,0)	5 (1,5)
Finska	86 (0,7)	85 (0,7)	0 (1,0)	87 (0,8) △	85 (0,7)	2 (1,1)	64 (0,9)	53 (1,0)	11 (1,3)
Italija	92 (0,5) △	91 (0,6)	1 (0,8)	90 (0,6) △	88 (0,6)	2 (0,8)	82 (0,7) ▲	78 (0,9)	4 (1,1)
Latvija ¹	80 (0,8) ▽	81 (1,1)	-1 (1,4)	78 (0,9) ▽	77 (1,2)	0 (1,5)	63 (1,2)	62 (1,1)	1 (1,6)
Litva	88 (0,6) △	88 (0,8)	1 (1,0)	88 (0,6) △	88 (0,8)	0 (1,0)	70 (0,9) △	58 (1,1)	12 (1,4)
Malta	81 (0,6) ▽	81 (1,3)	1 (1,4)	85 (0,6) △	86 (1,2)	-1 (1,4)	69 (0,7) △	60 (1,3)	9 (1,5)
Nizozemska ¹	77 (1,2) ▽	-	-	75 (1,2) ▽	-	-	60 (1,3) ▽	-	-
Norveška (9) ¹	91 (0,4)	87 (0,8)	5 (0,9)	91 (0,5) △	86 (1,0)	5 (1,1)	-	-	-
Slovenija	82 (1,0) ▽	79 (0,8)	3 (1,3)	82 (0,8) ▽	81 (0,8)	2 (1,1)	47 (1,2) ▽	43 (1,0)	4 (1,6)
Švedska ¹	89 (0,7) △	81 (1,1)	8 (1,3)	93 (0,5) △	85 (0,9)	8 (1,0)	77 (1,1) ▲	63 (1,3)	14 (1,7)
Evropsko povprečje ICCS 2016	85 (0,2)			85 (0,2)			65 (0,3)		
Skupno povprečje izob. sistemov	85 (0,2)	82 (0,3)	3 (0,4)	85 (0,2)	82 (0,3)	4 (0,4)	65 (0,3)	55 (0,3)	9 (0,5)
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja									
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	61 (2,0)			72 (1,4)			61 (1,7)		

Nacionalni odstotki ICCS 2016

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

(0) Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

* Statistično pomembne spremembe ($p > 0,05$) med 2009 in 2016 so prikazane v krepki pisavi.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

1 Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

1 Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

-Pri tem vprašanju ni podatkov za to regijo.

Slika 5.7: Pričakovanja učencev glede glasovanja na volitvah
Vir: Losito et al., 2018: 45.

kovane prihodnje volile udeležbe pri učencih iz Danske, in sicer na volitvah v Evropski parlament: okoli 23 % več učencev kakor leta 2009 je mnenja, da se bodo zagotovo ali verjetno udeležili teh volitev.

Pričakovanja učencev glede njihove lastne prihodnosti

V letu 2015 je stopnja brezposelnosti mladih v Evropi dosegla 19,7 %, kar odraža težave mladih pri iskanju zaposlitve (Eurostat, 2017). Anketa *Standard Eurobarometer 86* (Evropska komisija, 2016a) je vključevala vprašanje, ki anketirance sprašuje, če je bila njihova kakovost življenja »prej boljša«. Večina anketirancev iz 21 držav članic se je strinjala s to izjavo. Med evropskimi državami, ki so sodelovale v ICCS 2016, sta Italija in Hrvaška zabeležili najvišji odstotek strinjanja, po drugi strani pa so Švedska, Finska in Nizozemska zabeležile najvišje odstotke nestrinjanja. V anketi, izvedeni za *European Youth Event 2014* (EYE 2014), je več kot polovica vprašanih menila, da je finančna kriza marginalizirala in izključila mlade iz gospodarskega in družbenega življenja v njihovih državah. Med evropskimi državami, ki so sodelovale v ICCS 2016, je bil najvišji odstotek mladih, ki je zagovarjal to stališče, zabeležen na Hrvaškem, najnižji odstotek pa na Danskem (Evropski parlament, 2014).

63

Evropski regionalni modul ICCS 2016 je vseboval vprašanje, v katerem smo učence spraševali o njihovih pričakovanjih glede različnih vidikov njihove prihodnosti, in sicer zaposlitve, plače in kulturnih priložnosti (oziroma, natančneje, priložnosti potovanja). To vprašanje in posamezne trditve niso bili vključeni v predhodni Evropski regionalni modul ICCS, zato pri teh stališčih ni mogoče poročati o trendih; vidimo pa lahko primerjave med učenci, ki živijo v različnih državah.

Na sliki 5.8 tako vidimo, da je manj naših učencev, kakor to velja za evropsko povprečje ICCS 2016, prepričanih (kategoriji odgovorov, ki sta vključeni v to poročanje, sta verjetno ali zelo verjetno), da bodo našli stalno zaposlitev: tako meni približno 92 % naših učencev in približno 95 % vseh učencev vključenih v Evropski regionalni modul ICCS 2016. Tudi pri stališču, da bo učenčev finančni položaj boljši kakor od njihovih staršev, smo pod evropskim povprečjem: manj naših učencev (in sicer okoli 71 %) meni, da je verjetno ali zelo verjetno, da bo njihov finančni položaj boljši kakor ta od njihovih staršev. Evropsko povprečje je okoli 78 %, kar pomeni da tak delež učencev pričakuje boljši lastni finančni položaj, v primerjavi s tem od njihovih staršev. Približno 88 % naših učencev je prepričanih, da bodo našli zaposlitev (službo), ki jim bo všeč. Na evropski ravni je o tem prepričanih približno 91 % učencev. Okoli 80 % naših učencev je prepričanih, da bodo v svojem prostem času imeli priložnosti potovati v tujino, kar je manj od njihovih vrstnikov, vključenih v raziskavo (evropsko povprečje je namreč okoli 89 %).

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki pričakujejo, da se bodo naslednje stvari verjetno ali zelo verjetno zgodile									
	Moj finančni položaj bo boljši od					Zaslужil/-a bom dovolj denarja, da si bom lahko ustvaril/-a družino				
	Našelf-a bom stalno zaposlitev	finančnega položaja mojih staršev	Našelf/-a bom službo, ki mi bo všeč	V prostem času bom imel/-a priložnost potovati v tujino						
Belgija (flamski del)	98 (0,3) ▲	68 (1,1) ▼	94 (0,5) ▲	96 (0,5) ▲	81 (1,0) ▼	98 (0,3) ▲	98 (0,3) ▲			
Bolgarija	92 (0,6) ▼	84 (0,8) ▲	86 (0,9) ▼	81 (1,0) ▼	90 (0,9) ▼					
Hrvaška	90 (0,7) ▼	76 (1,0) ▼	84 (0,9) ▼	74 (1,1) ▼	94 (0,4) ▼					
Danska†	98 (0,2) ▲	84 (0,6) ▲	98 (0,2) ▲	97 (0,3) ▲	98 (0,2) ▲					
Estonija ¹	95 (0,5)	84 (0,8) ▲	93 (0,5) ▲	89 (0,8)	95 (0,4)					
Finska	97 (0,3) ▲	76 (0,9) ▼	94 (0,4) ▲	93 (0,5) ▲	96 (0,4)					
Italija	92 (0,5) ▼	81 (0,8) ▲	89 (0,5) ▼	79 (0,8) ▼	95 (0,6)					
Latvija ¹	96 (0,5)	87 (0,8) ▲	90 (0,6)	89 (0,6)	95 (0,4)					
Litva	97 (0,4) ▲	86 (0,7) ▲	91 (0,6)	90 (0,7)	97 (0,4) ▲					
Malta	93 (0,4) ▼	85 (0,6) ▲	89 (0,5) ▼	88 (0,7)	92 (0,5) ▼					
Nizozemska†	97 (0,3) ▲	71 (1,2) ▼	96 (0,5) ▲	96 (0,5) ▲	98 (0,4) ▲					
Norveška (9) ¹	98 (0,2) ▲	75 (0,7) ▼	97 (0,3) ▲	96 (0,3) ▲	97 (0,3) ▲					
Slovenija	92 (0,6) ▼	71 (1,1) ▼	88 (0,7) ▼	80 (0,9) ▼	95 (0,5)					
Švedska ¹	96 (0,4)	68 (1,2) ▼	89 (1,0) ▼	92 (0,5) ▲	96 (0,4)					
Evropsko povprečje ICCS 2016	95 (0,1)	78 (0,2)	91 (0,2)	89 (0,2)	96 (0,1)					
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja										
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	97 (0,6)	74 (1,7)	94 (1,0)	87 (0,9)	96 (0,7)					

Nacionalni odstotki ICCS 2016

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS ▲

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS ▼

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

() Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

Slika 5.8: Pričakovanja učencev glede njihove lastne prihodnosti

Vir: Losito et al., 2018: 46.

Edina trditev, kjer naši učenci niso odstopali od evropskega povprečja, je trditev, da bodo verjetno ali zelo verjetno zaslužili dovolj denarja, da si bodo lahko ustvarili svojo družino (tako meni približno 95 % naših učencev). V dveh primerih trditev učenci iz treh držav izraziteje odstopajo od svojih vrstnikov (če pogledamo evropsko povprečje): prvič gre za oceno njihovega finančnega položaja v primerjavi s položajem njihovih staršev. Več kot 10 % pod evropskim povprečjem ICCS 2016 so pri tem vprašanju učenci iz Belgije (flamskega dela) in Švedske, kar pomeni, da izrazito manjši delež učencev meni, da bo njihov finančni položaj boljši. Druga trditev se navezuje na oceno učencev glede priložnosti potovanja v tujino v njihovem prostem času: v tem primeru izstopajo učenci iz Hrvaške, in sicer z več kot 10 % pod evropskim povprečjem.

V tabelo 5.4 smo vključili iste trditve, za katere rezultate prikazujemo na sliki 5.8, le da smo v tabelo vključili vse štiri možne kategorije odgovorov, se pravi tabela prikazuje tudi deleže učencev iz Slovenije, ki so na posamezne trditve odgovarjali, kot da nekaj ni verjetno ali sploh ni verjetno. Pa si podrobneje pogledimo te rezultate.

Tabela 5.4: Pričakovanja učencev glede njihove prihodnosti – Slovenija

	Kako verjetno se ti zdi, da bo tvoja prihodnost videti tako?			
	Zelo verjetno	Verjetno	Ni verjetno	Sploh ni verjetno
Našel/-a bom stalno zaposlitev.	37,2 (1,19)	54,83 (1,03)	7,59 (0,54)	0,39 (0,13)
Moj finančni položaj bo boljši od finančnega položaja mojih staršev.	14,03 (0,73)	57,16 (1,11)	27,75 (1,04)	1,06 (0,24)
Našel/-la bom službo, ki mi bo všeč.	42,19 (1,12)	46,12 (0,9)	10,92 (0,68)	0,77 (0,21)
V prostem času bom imel/-a priložnost potovati v tujino.	28,02 (1,03)	51,59 (0,93)	17,54 (0,81)	2,86 (0,34)
Zaslužil/-a bom dovolj denarja, da si bom lahko ustvaril/-a družino.	46,84 (0,92)	48,56 (1,02)	3,76 (0,44)	0,84 (0,2)

65

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

V tabeli 5.4 vidimo, da se nekaj manj kot 8 % naših učencev ne zdi verjetno, da bodo našli stalno zaposlitev. Takih, ki se jim to sploh ne zdi verjetno, je manj kot 1 %. Okoli 28 % ne verjame, da bo njihov finančni položaj boljši od finančnega položaja njihovih staršev, pri tej isti trditvi pa imamo okoli 1 % učencev, ki se jim to sploh ne zdi verjetno. Okoli 11 % učencev ne verjame, da bodo našli službo, ki jim je všeč, nekaj manj kot 1 % pa se jim to sploh ne zdi verjetno. Okoli 18 % jih ne verjame, da bodo v prostem času imeli priložnost potovati v tujino, slednje pa sploh ne verjame okoli 3 % naših učencev. Nekoliko optimističnejši (če primerjamo le te trditve in jih ne primerjamo s stališči učencev iz nekaterih drugih držav) so naši učenci pri trditvi, da se jim ne zdi verjetno, da bodo zaslužili dovolj denarja, da si bodo lahko ustvarili družino (takih je nekaj manj kot 4 %), nekaj manj kot 1 % pa se jim to sploh ne zdi verjetno (in sicer da bodo zaslužili dovolj denarja, da si bodo lahko ustvarili družino).

Priložnosti učencev glede učenja o Evropi v šoli

V večini evropskih držav velja, da je državljanska vzgoja in izobraževanje pomembno področje šolskega izobraževanja (Eurydice, 2005, 2012; Kerr et al., 2010). Hkrati je, kot je razvidno iz več študij, za to področje šolskega kurikula še vedno značilna vrzel med politikami in praksami ter med predvidenim in uresničnim kurikulumom (glej npr. Bîrzéa et al., 2004; Veugelers, de Groot in Stolk, 2017). Čeprav v teh študijah poudarjajo obseg razlike med evropskimi državami pri načinu posredovanja državljanske vzgoje in izobraževanja, na splošno opredeljujejo pet pristopov poučevanja:

67

- 1) kot ločen predmet, ki ga poučujejo učitelji, ki poučujejo predmete, povezane z državljansko vzgojo in izobraževanjem;
- 2) poučujejo učitelji predmetov s področja humanističnih in družbenih ved;
- 3) integriranost v vse predmete, ki se poučujejo na šoli;
- 4) poučuje se kot obšolska dejavnost in/ali
- 5) šteje se, da je rezultat celotne šolske izkušnje.¹

Rezultati ICCS 2009 so pokazali, da teh pet pristopov evropski izobraževalni sistemi pogosto kombinirajo (Schulz et al., 2010). Podatki v zvezi s cilji državljanske vzgoje in izobraževanja, ki izhajajo iz vprašalnika o nacionalnih kontekstih ICCS 2016, so pokazali veliko podobnosti v učnih ciljih državljanske vzgoje in izobraževanja evropskih držav. Rezultati iz vprašalnikov za učitelje in za šolo, ki so od ravnateljev in učiteljev zahtevali, da izberejo tri najpomembnejše cilje državljanske vzgoje in izobraževanja, so pokazali na veliko podobnost pri izbi-

¹ B., Losito et al., *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report* (Amsterdam: IEA, 2018), 13.

ri teh ciljev. Avtorji poročila Eurydice (2012) so po preučitvi evropske dimenzije, vključene v kurikulum državljske vzgoje in izobraževanja, ugotovili, da je ta dimenzija pomembna v večini evropskih držav. Ugotovili so tudi, da ta dimenzija obravnava zadeve, kot so evropska identiteta in pripadnost, evropsko zgodovino, kulturo in literaturo, glavna gospodarska, politična in družbena vprašanja, s katerimi se sooča Evropa, delovanje institucij Evropske unije in perspektiva Evropske unije. Po poročilu omenjene študije Eurydice, nacionalni kurikuli v osnovni šoli (ISCED 2), v večini evropskih držav, ki sodelujejo v ICCS 2016, zajemajo teme, opredeljene v poročilu. Norveška in Švedska sta bili edini državi, v katerih vprašanje evropske identitete in pripadnosti ni bila priporočena tema kurikula. Pri Norveški in Malti tudi ni bilo identificiranih vsebin, ki se nanašajo na glavna gospodarska, politična in družbena vprašanja Evrope. Poleg tega norveški kurikulum v osnovnih šolah ne vsebuje vprašanj, povezanih z delovanjem institucij, niti ne vključuje perspektive Evropske unije.²

Evropska unija se močno zavzema za spodbujanje vključevanja tem EU v nacionalne kurikule svojih držav članic (Nicaise in Blondin, 2003). EU tudi izvaja pobude za podporo aktivnemu državljanstvu, demokraciji, strpnosti in človekovim pravicam. Kljub temu so številni akademiki poudarili, da še vedno obstajajo znatne vrzeli med izobraževalnimi politikami in praksami (Keating, 2014; Van Driel, Darmody in Kerzil, 2016; Veugelers et al., 2017). Večina anketirancev v raziskavi *Standardni Eurobarometer 85* (Evropska komisija, 2016) je odgovorila, da kot evropski državljani poznajo svoje pravice. Na Finskem, v Estoniji, na Švedskem, v Litvi, na Danskem, v Sloveniji, na Nizozemskem in Malti je več kot polovica vprašanih izjavila, da poznajo svoje državljske pravice. Najnižje subjektivne stopnje zabeleženega znanja so bile zaznane na Hrvaškem, v Bolgariji in v Italiji.³

Evropski regionalni modul ICCS 2016 je vključeval štiri vprašanja (vse spremenjene različice tistih, ki so bile uporabljene v evropskem vprašalniku ICCS 2009), namenjena preverjanju, koliko priložnosti v šoli so učenci imeli za učnje o temah, pomembnih za Evropo. Poglejmo so oceno naših učencev o tem (tabela 6.1).

Naši učenci so pri oceni priložnosti učenja o političnih in gospodarskih sistemih drugih evropskih držav z veliko večino ocenili (tako jih je menilo približno 59 %), da so bili tem priložnostim izpostavljeni do neke mere. Okoli 16 % jih je odgovorilo v veliki meri, okoli 5 % pa, da teh priložnosti v šoli ni bilo. Tudi pri treh preostalih trditvah so bili večinski odgovori naših učencev »do neke mere«. V veliki meri so se imeli naši učenci priložnost učiti o zgodovini Evrope (tako je ocenilo okoli 31 % učencev), a jih je hkrati nekaj manj kot 4 % ocenilo, da teh priložnosti v šoli ni bilo. Podobna deleža učencev (in sicer vsakih po okoli 6 %) sta ocenila, da v šoli sploh niso imeli priložnosti učiti se o političnih in

2 Ibid.

3 Ibid., 14.

Tabela 6.1: Priložnosti učenja o Evropi v šoli – stališča učencev v Sloveniji

Koliko priložnosti si imel/-a v šoli, da bi se poučil/-a o naslednjih vprašanjih ali temah?				
	V veliki meri	Do neke mere	Le malo	Sploh ne
Politični in gospodarski sistemi drugih evropskih držav.	15,59 (0,82)	58,8 (1,12)	20,88 (0,97)	4,73 (0,49)
Zgodovina Evrope.	31,07 (1,12)	46,96 (1,02)	18,13 (0,88)	3,85 (0,39)
Politična in družbeno vprašanja v drugih evropskih državah.	11,27 (0,64)	54,07 (1,11)	28,71 (1,12)	5,94 (0,56)
Politična in gospodarska integracija med evropskimi državami (npr. Evropska unija).	16,22 (0,81)	55,11 (0,96)	22,65 (0,94)	6,02 (0,45)

69

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul. Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

družbenih vprašanjih v drugih evropskih državah ter o politični in gospodarski integraciji med evropskimi državami. Okoli 29 in okoli 23 % učencev pa je odgovorilo, da so imeli v šoli le malo priložnosti učiti se o političnih in družbenih vprašanjih v drugih evropskih državah ter o politični in gospodarski integraciji med evropskimi državami. Manjša deleža učencev, in sicer po okoli 11 in okoli 16 %, pa sta poročala, da so imeli v šoli veliko priložnosti učiti se o teh dveh vsebinskih sklopih.

Da bi lažje ocenili pogostost priložnosti učenja o Evropi v šoli, je nujno pogledati mednarodno primerjavo (med sodelujočimi evropskimi sistemi). To prikazujemo na sliki 6.1. Rezultati so prikazani tako za posamezne vsebinske sklope kakor glede na izračunano lestvico, pri čemer so v rezultat zajeti le odgovori učencev iz dveh kategorij, to je »v veliki meri« ali »do neke mere«; gre torej za kategoriji, ki pač izražata oceno učencev o možnostih učenja teh tematik v šoli.⁴

Slika 6.1 kaže mednarodno primerjavo priložnosti učenja o Evropi, kakor so ocenili učenci. Pri treh trditvah so naši učenci nad evropskim povprečjem ICCS

- 4 Vsekakor so v tem delu zanimivi tudi odgovori naših učiteljev in učiteljev iz drugih izobraževalnih sistemov o tem, kako gotovi se počutijo pri poučevanju določenih tematik in ali so se udeležili kakšnega usposabljanja, vezanega na temo EU. Naši učitelji so pri slednjem nad evropskim povprečjem ICCS 2016: okoli 59 % jih je poročalo, da so se takšnega usposabljanja udeležili tekom pridobivanja kvalifikacij za učitelja in/ali tekom svojega nadaljnega usposabljanja. Prav tako je približno 17 % naših učiteljev poročalo, da se počutijo zelo suvereni pri poučevanju teme EU. Več o tem glej v Klemenčič et al., 2019.

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki so se imeli možnost, v veliki meri ali do neke mere, v šoli učiti o naslednjih temah:					Povprečni rezultat na lestvici, za učence, ki so poročali o možnostih, da se o Evropi učijo v šoli
	Politični in gospodarski sistemi drugih evropskih držav %	Zgodovina Evrope %	Politična in družbena vprašanja v drugih evropskih državah %	Politična in gospodarska integracija med evropskimi državami (npr. Evropska unija) %		
Belgija (flamski del)	57 (1,5) ▽	74 (1,6) ▽	53 (1,3) ▽	57 (1,3) ▽	47 (0,3) ▼	
Bolgarija	58 (1,2) ▽	77 (1,0) ▽	58 (1,3) ▽	60 (1,3) ▽	48 (0,3) ▽	
Hrvaška	71 (1,2) △	92 (0,7) △	73 (1,1) ▲	74 (1,2) △	53 (0,3) ▲	
Danska†	70 (1,0) △	77 (0,8) ▽	65 (1,0) △	68 (1,0) △	50 (0,2)	
Estonija ¹	52 (1,4) ▼	89 (0,8) △	51 (1,2) ▼	50 (1,4) ▼	48 (0,2) ▽	
Finska	71 (0,9) △	92 (0,6) △	67 (1,0) △	71 (1,0) △	52 (0,2) △	
Italija	81 (0,8) ▲	89 (0,7) △	80 (0,9) ▲	81 (0,9) ▲	54 (0,3) ▲	
Latvija ¹	59 (1,4) ▽	82 (0,9) ▽	54 (1,1) ▽	50 (1,1) ▼	48 (0,3) ▽	
Litva	78 (1,1) ▲	93 (0,6) ▲	76 (1,1) ▲	83 (0,9) ▲	55 (0,3) ▲	
Malta	59 (0,8) ▽	66 (0,7) ▼	52 (0,7) ▼	58 (0,8) ▽	47 (0,2) ▽	
Nizozemska †	53 (1,4) ▼	83 (1,3)	52 (1,5) ▼	53 (1,3) ▼	47 (0,3) ▽	
Norveška (9) ¹	71 (1,0) △	91 (0,5) △	69 (0,9) △	66 (1,0)	52 (0,2) △	
Slovenija	74 (1,1) △	78 (0,9) ▽	65 (1,2) △	71 (1,0) △	50 (0,2)	
Švedska ¹	63 (1,7)	80 (1,0) ▽	62 (1,4)	63 (1,2)	49 (0,3) ▽	
Evropsko povprečje ICCS 2016	66 (0,3)	83 (0,2)	63 (0,3)	65 (0,3)	50 (0,1)	
Referenčni sodelujoči izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja						
Severno Porenje-Vestfalija (Nemčija) ¹	66 (1,8)	72 (1,6)	73 (2,1)	64 (1,8)	49 (0,5)	

Nacionalna povprečja ali odstotki ICCS 2016

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2016 ▲

Statistično pomembno nad evropskim povprečjem ICCS △

Statistično pomembno pod evropskim povprečjem ICCS ▽

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2016 ▼

() Standardne napake so navedene v oklepajih. Ker so rezultati zaokroženi na najbližje celo število, se lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šole, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

1 Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

Slika 6.1: Poročanja učencev o tem, koliko priložnosti za učenje o Evropi so imeli v šoli

Vir: Losito et al., 2018: 15.

2016 (več naših učencev je poročalo, da so se v šoli imeli priložnost učiti o teh tematikah v veliki meri ali do neke mere), gre za teme politični in gospodarski sistemi drugih držav, politična in družbena vprašanja v drugih evropskih državah ter politična in gospodarska integracija med evropskimi državami. Glede priložnosti za učenje o zgodovini Evrope pa smo pod evropskim povprečjem: manj naših učencev je imelo v šoli priložnost učiti se o tem, kakor je to značilno za evropsko povprečje. Ko pa so te posamezne trditve združene v lestvico (se pravi, da gledamo vse skupaj), so priložnosti, ki so jih izrazili naši učenci, podobne evropskemu povprečju. Kot kaže ta ista lestvica, imajo v šoli največ priložnosti (gre za oceno učencev) učiti se o evropskih temah učenci iz Italije, Litve, in Hrvaške, najmanj pa učenci iz Belgije (flamski del).

Starost in pravice, etično potrošništvo, pravice v Sloveniji

V tem poglavju poročamo o rezultatih naših učencev glede stališč učencev o zahtevani starosti in pravicah, trditvev glede etičnega potrošništva ter glede stanja določenih pravic v Sloveniji.

V zadnjih 20 letih se je politično ali etično potrošništvo pojavilo kot pomemben del državljankega sodelovanja; nanaša se na nakup ali bojkotiranje izdelkov ali storitev zaradi političnih ali etičnih razlogov (Micheletti in Stolle, 2004; Stolle, Hoghe in Micheletti, 2005). Politično potrošništvo je opredeljeno kot izbira določenih proizvajalcev in izdelkov z namenom spreminjanja institucionalnih ali tržnih praks (Micheletti in Stolle, 2015).¹ V Evropski regionalni modul smo vključili vprašanje, ki od učencev zahteva, da izrazijo svoje strinjanje ali nestrinjanje s trditvami o političnem ali etičnem potrošništvu.

Zakonske starostne omejitve pri pravicah za izvajanje različnih dejavnosti se med evropskimi državami zelo razlikujejo. Medtem ko je bila minimalna starost za glasovanje na volitvah (zlasti za lokalne volitve) v nekaterih evropskih državah znižana, lahko v večini držav mladi na volitvah glasujejo šele, ko dopolnijo 18 let. Med evropskimi državami obstajajo tudi številne razlike glede minimalne starosti za nakup alkohola; raziskave na odraslih so pokazale, da večina evropskih držav podpira 18 let kot zakonsko določeno starostno mejo za nakup alkohola (*European Commission*, 2010).² Evropski regionalni modul je zato vključeval vprašanja (z več trditvami), ob katerih so učenci morali izbrati, koliko let bi moral biti nekdo star, da bi imel pravico nekaj narediti (npr. kupiti alkohol, cigarete, dobiti kreditno kartico itd.).

1 W. Schulz et al., *IEA International Civic and Citizenship Education Study: Assessment Framework* (Amsterdam: IEA, 2016), 31.

2 Ibid., 28.

Tabela 7.1: Stališča učencev o starosti in pravicah – Slovenija

Ne glede na zakone v Sloveniji, koliko bi po tvojem mnenju moral biti star nekdo, da bi imel pravico narediti naslednje stvari?					
	Manj kot 14 let	14 let	16 let	18 let	20 let ali več
Kupiti pivo	4,1 (0,58)	9,38 (0,73)	30,56 (1)	46,21 (1,19)	9,75 (0,6)
Kupiti žgane pijače	2,97 (0,51)	3,73 (0,48)	12,4 (0,73)	53,56 (1,04)	27,34 (1,23)
Glasovati na državnih volitvah	1,68 (0,32)	3,15 (0,38)	13,29 (0,91)	73,04 (1,16)	8,84 (0,64)
Dobiti vozniško dovoljenje za osebno vozilo	2,59 (0,48)	4,74 (0,47)	42,85 (0,85)	46,99 (1,04)	2,84 (0,35)
Dobiti kreditno kartico	11,55 (0,79)	24,61 (0,94)	33 (0,84)	24,62 (0,98)	6,22 (0,46)
Kupiti cigarete	2,34 (0,34)	3,9 (0,5)	13,03 (0,75)	42,03 (1,02)	38,71 (0,97)
Zaposeliti se	2,37 (0,37)	7,16 (0,46)	33,32 (1,01)	40,97 (1,08)	16,17 (0,75)
Dobiti vozniško dovoljenje za motorno kolo	10,04 (0,68)	28,57 (0,99)	38,62 (0,81)	18,44 (1,01)	4,34 (0,42)
Pridružiti se družabnemu omrežju (npr. Facebook, Twitter)	49,35 (1,07)	34,77 (1)	9,73 (0,58)	4,34 (0,4)	1,82 (0,28)
Glasovati na lokalnih volitvah	2,36 (0,32)	6,25 (0,5)	22,53 (0,99)	61,24 (1,17)	7,62 (0,54)
Se poročiti	1,8 (0,35)	1,06 (0,2)	4,84 (0,48)	35,38 (0,92)	56,92 (1,07)

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

Tabela 7.1 kaže mnenja naših osmošolcev o tem, koliko bi po njihovem mnenju moral biti star nekdo, da bi imel pravico narediti navedene stvari (in sicer ne glede na trenutno veljavne zakone). Pri mnogih trditvah je večina osmošolcev v Sloveniji izbrala starost 18 let, a so bila primerna leta za določene aktivnosti vendarle izbrana različno. Največ osmošolcev (in sicer okoli 46 %) je kot primerno za nakup piva izbralo starost 18 let. Tudi pri nakupu cigaret se je največ učencev odločilo, da je primerna starost 18 let. Tudi pri nakupu žganih pijač imajo naši učenci podobna stališča, le da je o tem prepričanih nekoliko več učencev, in sicer okoli 54 %. Da je starost 18 let najprimernejša za neko dejavnost, v tem primeru pridobiti (pasivno) volilno pravico za glasovanje na državnih volitvah, meni še več osmošolcev, in sicer okoli 73 %, okoli 13 % pa, da bi bila primerna starost 16 let, da bi bila za to pravico primerna starost 20 let

ali več, pa nekaj manj kot 9 % naših učencev. Pri pravici glasovanja na lokalnih volitvah se je večina (okoli 61 % učencev) odločila za starost 18 let, nato sledijo tisti, ki so izbrali starost 16 let. Pri vozniškem dovoljenju se je večina učencev odločila bodisi za starost 18 bodisi za starost 16 let, pri dovoljenju za motorno kolo pa za 16 let. Pri kreditni kartici so se prav tako v večini odločili za starost 16 let – tako meni okoli 33 % naših učencev. Pri pravici do zaposlitve se je večina učencev odločila za najprimernejšo starost 18 let (okoli 41 %), okoli 33 % pa za starost 16 let. V zgodnje starostno obdobje pa so učenci uvrstili pravico do tega, da se pridružijo družbenemu omrežju: skoraj polovica jih meni, da bi morala biti starostna meja postavljena pod 14 let, veliko učencev je tudi takih, ki menijo, da bi bila primerna starostna meja 14 let. Pri pravici poročiti se pa je največ učencev, in sicer okoli 57 %, izbralo starostno mejo 20 let ali več. Nekaj odgovorov glede najustreznejše starosti je bilo na obeh skrajnih polih (tj. pod 14 let ali 20 let in več), in sicer pri vseh trditvah.

Tabela 7.2: Stališča učencev v Sloveniji o etičnem potrošništvu

73

	Koliko se strinjaš oziroma se ne strinjaš z naslednjimi trditvami, povezanimi z etičnim potrošništvom?			
	Zelo se strinjam	Strinjam se	Ne strinjam se	Nikakor se ne strinjam
Ljudje naj ne bi kupovali dobrin, ki prihajajo iz nedemokratskih držav.	7,91 (0,59)	28,96 (0,97)	54,82 (1,07)	8,31 (0,51)
Ljudje naj ne bi kupovali dobrin, izdelanih v podjetjih, ki izkoriščajo delo otrok.	38,59 (1,08)	40,81 (1,15)	16,37 (0,92)	4,23 (0,41)
Ljudje naj ne bi kupovali dobrin, katerih izdelava negativno vpliva na okolje.	34,97 (1,06)	47,28 (1,12)	14,84 (0,82)	2,91 (0,35)
Ljudje naj ne bi kupovali dobrin, izdelanih v podjetjih, ki kršijo socialne pravice svojih zaposlenih.	33,51 (1,07)	47,92 (1,05)	15,29 (0,75)	3,28 (0,38)
Ljudje naj kupujejo zgolj izdelke, ki jih je mogoče po uporabi reciklirati.	29,21 (1,04)	47,28 (1,02)	20,49 (0,84)	3,02 (0,38)
Ljudje naj kupujejo ekološke izdelke, kljub temu, da so dražji.	24,14 (0,98)	47,75 (1,09)	24,2 (0,88)	3,91 (0,42)

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

Tabela 7.3: Stališča učencev o pravicah v Sloveniji

Koliko se strinjaš oziroma se ne strinjaš z naslednjimi trditvami?				
	Zelo se strinjam	Strinjam se	Ne strinjam se	Nikakor se ne strinjam
V Sloveniji je običajno, da imajo ženske nižje plače in manj priložnosti za kariero kot moški.	9,02 (0,7)	25,6 (1,04)	43,43 (1,25)	21,95 (0,97)
V Sloveniji so priseljenci bolj izpostavljeni nepravilnemu ravnanju kot druge skupine.	10,18 (0,57)	47,97 (1,03)	34,85 (1,03)	7 (0,49)
V Sloveniji so istospolno usmerjeni ljudje pogosto nadlegovani.	16,92 (0,92)	45,22 (1,06)	31,29 (1,08)	6,58 (0,49)
V Sloveniji je manj diskriminacije kot v drugih evropskih državah.	9,45 (0,59)	47,09 (1,09)	37,61 (1,05)	5,85 (0,52)
V Sloveniji je zgolj omejen obseg diskriminacije.	6,54 (0,47)	50,98 (1,04)	37,39 (1)	5,09 (0,5)
V Evropi je manj diskriminacije kot v drugih delih sveta.	11,66 (0,67)	49,74 (0,98)	33,51 (1,06)	5,08 (0,45)
V Sloveniji so mladi pogosto diskriminirani.	12,23 (0,74)	46,4 (1,16)	35,61 (1,12)	5,75 (0,43)

Vir: Nacionalna baza ICCS 2016 – Evropski regionalni modul.

Opomba: standardne napake so navedene v oklepajih.

V tabeli 7.2 prikazujemo deleže učencev, ki so se strinjali (ali zelo strinjali) in se niso strinjali (oziroma se nikakor niso strinjali) s posameznimi trditvami o etičnem potrošništvu. Kakor vidimo, se večina učencev strinja s trditvami o etičnem potrošništvu, razen s trditvijo, da naj ljudje ne bi kupovali dobrin, ki prihajajo iz nedemokratskih držav. S to trditvijo se ni strinjalo okoli 55 % učencev in se nikakor ni strinjalo okoli 8 % naših učencev. Trditvi, kjer se pretežni del učencev bodisi zelo strinja ali strinja, sta tudi, da naj ljudje kupujejo le izdelke, ki jih je po uporabi mogoče reciklirati, in da naj ljudje kupujejo ekološke izdelke, kljub temu, da so dražji. Vendar ravno pri teh dveh trditvah vidimo (ne sicer v tako velikem deležu kakor pri prvi izpostavljeni trditvi) nekoliko višje deleže učencev, ki se s tem niso strinjali ali se sploh niso strinjali.

V tabeli 7.3 predstavljamo še nekaj stališč učencev o stanju pravic v Sloveniji.

Rezultati tabele 7.3 kažejo, da se večina učencev ni strinjala in sploh ni strinjala (če vzamemo ti kategoriji skupaj) s tem, da je v Sloveniji običajno, da imajo ženske nižje plače in manj priložnosti za kariero kot moški. Pri vseh ostalih trditvah o stanju pravic v Sloveniji se je večina učencev z njimi strinjala in zelo strinjala (če vzamemo ti kategoriji skupaj), in sicer da so imigranti bolj izpostavljeni nepravilnemu ravnanju kot druge skupine; istospolno usmerjeni ljudje pogosto nadlegovani; da je v Sloveniji manj diskriminacije kot v drugih evropskih državah; da je v Sloveniji zgolj omejen obseg diskriminacije; da so mladi v Sloveniji pogosto diskriminirani. Ena trditev se je nanašala na Evropo, in sicer da je v Evropi manj diskriminacije kot v drugih delih sveta – večina učencev se je s to trditvijo strinjala in zelo strinjala (če združimo ti dve kategoriji). A kljub temu so tudi deleži učencev v kategorijah ne strinjam se ali sploh se ne strinjam relativno veliki.

Povzetek

Pričujoča monografija predstavlja rezultate Evropskega regionalnega modula Mednarodne raziskave državljske vzgoje in izobraževanja cikla 2016 (Evropski regionalni modul ICCS 2016). Na mednarodni ravni raziskavo koordinira IEA, v Sloveniji pa Pedagoški inštitut. V besedilu najprej predstavimo izhodišča Evropskega regionalnega modula v smislu strukture in vsebin, nato rezultate. Pri tem smo se še posebej omejili na Slovenijo – pri nas je v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016 sodelovalo 2.844 učencev – osmošolcev.

77

Evropski regionalni modul ICCS 2016 je vseboval vprašanja, ki se osredotočajo zlasti na afektivne in vedenjske domene. Vključeval je 11 vprašanj, katerih cilj je bil raziskati zanimanje učencev in njihova stališča o naslednjih državljskih vprašanjih, povezanih z Evropo: percepcija učencev o njihovi evropski identiteti; poročanje učencev o možnostih učenja o Evropi v šoli; stališča učencev o svobodi evropskih državljanov do dela in prebivanja v Evropi; odnosi učencev do priseljevanja; stališča učencev do sodelovanju med evropskimi državami; učenčevo dojemanje diskriminacije v Evropi; učenčevo dojemanje prihodnosti Evrope; učenčeva pričakovanja o njegovem življenju v prihodnosti; stališča učencev do političnega in etičnega potrošništva; stališča učencev do starosti, pri kateri bi morali mladi pridobiti različne pravice in obveznosti; učenčeve percepcije o Evropski uniji.

Slovenija v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2016 ne sodeluje prvič, zato je mogoče primerjati nekatere rezultate med cikloma 2009 in 2016, enako kot pri drugih sodelujočih izobraževalnih sistemih, ki so sodelovali v obeh ciklih.

Bralcu priporočamo, da to besedilo bere skupaj z monografijo Državljska vzgoja v Sloveniji: nacionalno poročilo Mednarodne raziskave državljske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016) (Klemenčič et al., 2019).

Summary

In this monograph, we present the key results of the European regional module ICCS with an emphasis on the Slovenian results in the 2016 cycle. On an international level it is coordinated and supervised by the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), and the Educational Research Institute (Pedagoški inštitut in Slovene) is responsible for the study in Slovenia. A total of 2,844 eighth-graders participated in the European regional module of ICCS.

79

The European regional module of ICCS 2016 included 11 items, which focused on the following interests and views about civic issues, concerning Europe: a) Students' perceptions of their European identity; b) Students' reports on opportunities to learn about Europe at school; c) Students' views on European citizens' freedom to reside and work within Europe; d) Students' attitudes towards immigration; e) Students' views on cooperation among European countries; f) Students' perceptions of discrimination in Europe; g) Students' perceptions of the future of Europe; h) Students' perceptions of their life in the future; i) Students' attitudes toward political and ethical consumerism; j) Students' views on the age at which young people should acquire different rights and obligations; and k) Students' perceptions of the European Union.

Slovenia participated for the first time in CivEd 1999 and has been a regular participant ever since (namely in ICCS 2009 and ICCS 2016). Conducted in cycles, the study allows us to use the same items in order to report on trends and make comparisons between the cycles.

Literatura in viri

- Amadeo, J., Torney-Purta, J., Lehmann, R., Husfeldt, V., in R. Nikolova. 2002. *Civic knowledge and engagement: An IEA study of upper secondary students in sixteen countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Barber, C., Fennelly, K., in J. Torney-Purta. 2013. »Nationalism and support for immigrants' rights among adolescents in 25 countries.« *Applied Developmental Science* 17(2): 60–75.
- Bellamy, R., Castiglione, D., in J. Shaw. 2006. *Making European citizens: Civic inclusion in a transnational context (one Europe or several?)*. London, UK: Palgrave.
- Bîrzéa, C., Kerr, D., Mikkelsen, R., Froumin, I, Losito, B., Pol, M., in M. Sardoc. 2004. *All-European Study on Education for Democratic Citizenship Policies*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- Bruter, M. 2004a. »Civic and cultural components of a European identity: A pilot model of measurement of citizens' levels of European identity.« V *Transnational identities: Becoming European in the EU*, ur. R. K. Herrmann, T. Risse, in B. M. Brewer, 186–213. Lanham, MD: Rowman in Littlefield Publishers.
- Bruter, M. 2004b. »On what citizens mean by feeling "European": Perceptions of news, symbols and borderless-ness.« *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30(1): 21–39.
- Bruter, M. 2005. *Citizens of Europe? The emergence of a mass European identity*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

- Castano, E. 2004. »European identity: A social-psychological perspective.« V *Transnational identities: Becoming European in the EU*, ur. R. K. Herrmann, T. Risse, in B. M. Brewer, 40–58. Lanham, MD: Rowman in Littlefield Publishers.
- Cerutti, F., in S. Lucarelli, ur. 2008. *The search for a European identity: Values, policies, and legitimacy of the European Union*. London, UK and New York, NY: Routledge.
- Checkel, J. T., in P. J. Katzenstein. 2009. *European identity*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Citrin, J., in J. Sides. 2004. »More than nationals: How identity choice matters in the new Europe.« V *Transnational identities: Becoming European in the EU*, ur. R. K. Herrmann, T. Risse, in B. M. Brewer, 161–185. Lanham, MD: Rowman in Littlefield Publishers.
- Davies, K., Tropp, L. R., Aron, A., Pettigrew, T. F., in S.C. Wright. 2011. »Cross-group friendships and intergroup attitudes: A meta-analytic review.« *Personality and Social Psychology Review* 15(4): 332–351.
- Degner, J., in J. Dalege. 2013. »The apple does not fall far from the tree, or does it? A meta-analysis of parent–child similarity in intergroup attitudes.« *Psychological Bulletin* 139: 1270–1304.
- Delanty, G. 1995. *Inventing Europe: Idea, identity, reality*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Delanty, G., in C. Rumford. 2005. *Rethinking Europe: Social theory and the implications of Europeanization*. London, UK: Routledge.
- Diaz-Veizades, J., Widaman, K., Little, T., in K. Gibbs. 1995. »The measurement and structure of human rights attitudes.« *The Journal of Social Psychology* 135(3): 313–328.
- Diez Medrano, J., in P. Gutierrez. 2001. »Nested identities: National and European identity in Spain.« *Ethnic and Racial Studies* 24(4): 753–778.
- Duchesne, S. 2008. »Waiting for a European identity: Reflections on the process of identification with Europe.« *Perspectives on European Politics and Society* 9(4): 397–410.
- Eurydice. 2005. *Citizenship education at school in Europe*. Brussels, Belgium: Author.
- Eurydice. 2012. *Citizenship education in Europe*. Brussels, Belgium: Author.
- Fligstein, N., Polyakova, A., in W. Sandholtz. 2012. »European integration, nationalism and European identity.« *Journal of Common Market Studies* 50(1): 106–122.
- Frailon, J., Schulz, W., in J. Ainley. 2012. *ICCS 2009 Asian report: Civic knowledge and attitudes among lower secondary students in five Asian countries*.

Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Gniewosz, B., in P. Noack. 2015. »Parental influences on adolescents' negative attitudes toward immigrants.« *Journal of Youth and Adolescence* 44(9): 1787–1802.

Hennette, S., Piketty, T., Sacriste, G., in A. Vauchez. 2017. *Pour un traité de démocratisation de l'Europe* [For a treaty democratizing Europe]. Paris, France: Ed. du Seuil.

Herrmann, R. K., in B. M. Brewer. 2004. »Identities and institutions: Becoming European in the EU.« V *Transnational identities: Becoming European in the EU*, ur. R. K. Herrmann, T. Risse in B. M. Brewer, 1–25. Lanham, MD: Rowman in Littlefield Publishers.

Karolewski, I. P., in V. Kaina. 2006. *European identity: Theoretical perspectives and empirical insights*. Berlin, Germany: LIT Verlag.

Keating, A. 2014. *Education for citizenship in Europe: European policies, national adaptations and young people's attitudes*. London, UK: Routledge.

Kerr, D., Schulz, W., in J. Fraillon. 2011. »The development of regional instruments.« V *ICCS 2009 technical report*, ur. W. Schulz, J. Ainley in J. Fraillon, 45–49. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Kerr, D., Sturman, L., Schulz, W., in B. Burge. 2010. *ICCS 2009 European report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in twenty-four European countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Klemenčič, E. 2005. »Edukacija za demokracijo.« V *Slovenija v EU: zmožnosti in priložnosti*, ur. M. Haček in D. Zajc, 415–434. Ljubljana: FDV.

Klemenčič, E. 2012. »Državljska in domovinska vzgoja danes.« *Didactica Slovenica* 27(1–2): 117–121.

Klemenčič, E., Mirazchiyski, P., in J. Novak. 2019. *Državljska vzgoja v Sloveniji: nacionalno poročilo Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016)*. Ljubljana: Pedagoški inštitut (Digitalna knjižnica).

Lehning, P. B. 2001. »European citizenship: Towards a European identity?« *Law and Philosophy* 20(3): 239–282.

Lepsius, M. R. 2001. »The European Union: Economic and political integration and cultural plurality.« V *European citizenship: Between national legacies and post-national projects*, ur. K. Ederin in B. Giesen, 205–221. Oxford, UK: Oxford University Press.

- Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V., in W. Schulz. 2018. *Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report*. Amsterdam: IEA.
- Masso, A. 2009. »A readiness to accept immigrants in Europe? Individual and country-level characteristics.« *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35(2): 251–270.
- Micheletti, M., in D. Stolle, ur. 2004. *Politics, products, and markets: Exploring political consumerism past and present*. Herndon: Transaction Publisher.
- Micheletti, M., in D. Stolle. 2015. »Concept of political consumerism.« V *Youth activism: An international encyclopedia*, ur. L. R. Sherrod. Westport: Greenwood Publishing.
- Miklikowska, M. 2017. »Development of anti-immigrant attitudes in adolescence: The role of parents, peers, intergroup friendships, and empathy.« *British Journal of Psychology* 108(3): 626–648.
- Pichler, F. 2008. »European identities from below: Meanings of identification with Europe.« *Perspectives on European Politics and Society* 9(4): 411–430.
- Risse, T. 2010. *A community of Europeans? Transnational identities and public spheres*. Ithaca, NY and London: Cornell University Press.
- Schilde, K. E. 2014. »Who are the Europeans? European identity outside of European integration.« *Journal of Common Market Studies* 52(3): 650–667.
- Schulz, W. 2004. »Scaling procedures for Likert-type items on students' concepts, attitudes and actions.« V *IEA Civic Education Study: Technical report*, ur. W. Schulz in H. Sibberns, 193–126. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., in B. Losito. 2010. *ICCS 2009 international report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in thirty-eight countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., in G. Agrusti. 2016. *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment framework*. Cham, Switzerland: Springer.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., in T. Friedman. 2018. *Becoming citizens in a changing world: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 international report*. Cham, Switzerland: Springer.
- Schulz, W., Carstens, R., Losito, B., in J. Fraillon, ur. 2018. *ICCS 2016 technical report*. Amsterdam: IEA.
- Spannring, R., Wallace, C., in G. Datler. 2008. »What leads young people to identify with Europe? An exploration of the impact of exposure to Europe and

- political engagement on European identity among young Europeans.« *Perspectives on European Politics and Society* 9(4): 480–498.
- Special Eurobarometer 461. 2017. *Designing Europe's Future: Trust in institutions, Globalisation, Support for the euro, opinions about free trade and solidarity (Report)*. Bruselj: EU, DG COMM.
- Stolle, D., Hooghe, M., in M. Micheletti. 2005. »Politics in teh supermarket: Political consumerism as a form of political participation.« *International Political Science Review* 26(3): 245–269.
- Šabec, K. 2006. *Homo europeus: nacionalni stereotipi in kulturna identiteta*. Ljubljana: FDV.
- Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., in W. Schulz. 2001. *Citizenship and education in twenty-eight countries: Civic knowledge and engagement at age fourteen*. Amsterdam: IEA.
- Toth, O. 1995. »Political-moral attitudes amongst young people in post-Communist Hungary.« V *Growing up in Europe: Contemporary horizons in childhood and youth studies*, ur. L. Chisholm, P. Buchner, H.-H. Kruger in M. du Bois-Reymond, št. 2, 189–194. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- van Zalk, M. H. W., Kerr, M., van Zalk, N., in H. Stattin. 2013. »Xenophobia and tolerance in adolescence: Cross-Influence processes in friendships.« *Journal of Abnormal Child Psychology* 41(4): 627–639.
- Watts, M. W. 1996. »Political xenophobia in the transition from socialism: Threat, racism and ideology among East German youth.« *Political Psychology* 17(1): 97–126.
- Westin, C. 1998. »Immigration, xenophobia and youthful opinion.« V *Adolescents, cultures and conflicts: Growing up in contemporary Europe*, ur. J. Nurmi, 225–241. New York, NY: Garland Publishing.
- Westle, B., in P. Segatti, ur. 2016. *European identity in the context of national identity: Questions of identity in sixteen European countries in the wake of the financial crisis*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Viri

- Alnæs, K. 2013. *Roots of European identity: Challenges and threats. Debates on European identity (2013–2014)*. Strasbourg, France: Council of Europe. Dostop: <https://rm.coe.int/168046e767> (12. 10. 2018).
- Archick, K. 2017. *The European Union: Current challenges and future prospects*. Washington DC: Congressional Research Service (US). Dostop: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44249.pdf> (13. 10. 2018).

- Čepič, M., Justin, J., Klemenčič, E., Kodelja, Z., Sardoč, M., Šimenc, M., in D. Štrajn. 2012. *Razvoj državljsanske vzgoje v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Pedagoški inštitut (Digitalna knjižnica). Dostop: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-AJSIJKU9?&language=eng> (23. 12. 2018).
- European Commission. 2010. *EU citizens' attitudes towards alcohol*. Brussels: Authors. Dostop: https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/alcohol/docs/ebs_331_en.pdf (13. 11. 2018).
- European Commission. 2012. *The development of European identity/identities: Unfinished business. A policy review*. Brussels, Belgium: Author. Dostop: https://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/development-of-european-identity-identities_en.pdf (13. 8. 2018).
- European Commission. 2016a. EU citizenship consultation 2015. *Common values, rights and democratic participation*. Brussels, Belgium: Author. Dostop: http://ec.europa.eu/justice/citizen/document/files/2015_public_consultation_booklet_en.pdf (14. 11. 2018).
- European Commission. 2016b. *Standard Eurobarometer 85 "European citizenship" report*. Brussels, Belgium: Author. Dostop: <http://ec.europa.eu/COMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2130> (18. 11. 2018).
- European Commission. 2016c. *Standard Eurobarometer 86 "Public opinion in the European Union, first results"*. Brussels, Belgium: Author. Dostop: <http://ec.europa.eu/COMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2137> (18. 11. 2018).
- European Commission. 2016d. *Standard Eurobarometer 86 "European citizenship" report*. Brussels, Belgium: Author. Dostop: <http://ec.europa.eu/COMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2137> (18. 11. 2018).
- European Parliament. 2014. *Flash Eurobarometer of the European Parliament (EP EB395): European youth in 2014*. Brussels, Belgium: Author. Dostop: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2014/youth/eb_395_synthesis_youth_en.pdf (18. 11. 2018).
- Eurostat. 2017. *Migration and migrant population statistics. Eurostat statistics explained [Website]*. Dostop: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/migration_and_migrant_population_statistics (10. 12. 2018).
- Klemenčič, E. 2013. Mednarodna raziskava državljsanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2009). V *Učenje evropskih vsebin v podeželskem lokalnem okolju*, ur. U. Štremfel, D. Lajh, in E. Klemenčič, 33–49. Ljubljana: FDV. Dostop: [cutim-evropo.eu/wp/wp-content/uploads/2013/11/UČENJE-EVROPSKIH-VSEBIN.pdf](http://cutim-evropo.eu/wp/wp-content/uploads/2013/11/U%C4%8CENJE-EVROPSKIH-VSEBIN.pdf) (21. 11. 2018).

- Eurostat. 2018. *Migration and migrant population statistic*. Dostop: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics (13. 10. 2018).
- Fries-Tersch, E., Tugran, T., in H. Bradley. 2016. *Annual report on intra-EU labour mobility: Final report*, December 2016. Brussels, Belgium: European Commission. Dostop: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=17165in-langId=en> (13. 11. 2018).
- Heath, A., in L. Richards. 2016. *Attitudes towards immigration and their antecedents: Topline results from Round 7 of the European Social Survey* (ESS Topline Results Series, Issue 7). London, UK: European Social Survey. Dostop: https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS7_toplines_issue_7_immigration.pdf (13. 11. 2018).
- Nicaise, J., in C. Blondin. 2003. *The European dimension in secondary education in Europe: A comparative study of the place occupied by the European Union in the secondary education curriculum in the member states and in the candidate countries* (Education and Culture Series EDUC 113 EN). Luxembourg: European Parliament. Dostop: <http://bookshop.europa.eu/en/the-european-dimension-in-secondary-education-in-europe-pbQAEDUC113/> (18. 11. 2018).
- Paas, T., in V. Halapuu. 2012. *Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies* (NORFACE Migration Discussion Paper No. 2012-23). Dostop: http://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_23_12.pdf (18. 11. 2018).
- Sabbati, G. 2016. *Recent migration flows to the EU* (European Parliamentary Research Service PE 580.893). Dostop: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/595918/EPRS_ATA%282017%29595918_EN.pdf (18. 11. 2018).
- Van Driel, B., Darmody, M. in J. Kerzil. 2016. *Education policies and practices to foster tolerance, respect for diversity and civic responsibility in children and young people in the EU* (NESET II report). Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostop: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/study/2016/neset-education-tolerance-2016_en.pdf (18. 11. 2018).
- Veugelers, W., de Groot, I., in V. Stolk. 2017. *Research for CULT Committee: Teaching common values in Europe*. Brussels, Belgium: European Parliament Policy Department for Structural and Cohesion Policies. Dostop: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585918/IPOL_STU\(2017\)585918_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585918/IPOL_STU(2017)585918_EN.pdf) (18. 11. 2018).
- World Economic Forum. 2016, February. *Europe: What to watch out for in 2016–2017* (Global Agenda Council on Europe, REF o8o116). Geneva, Switzerland: Author. Dostop: http://www3.weforum.org/docs/GAC16_Europe_What_Watch_Out_for_2016-2017.pdf (11. 11. 2018).

O avtorjih

Dr. Eva Klemenčič je višja znanstvena sodelavka, na Pedagoškem inštitutu vodja Centra za uporabno epistemologijo. Center v okviru Pedagoškega inštituta ob delu na nacionalnih raziskavah koordinira vse mednarodne raziskave znanja (na populaciji učencev in dijakov), v katerih sodeluje Slovenija. Gre za raziskave OECD in IEA. Ena od mednarodnih raziskav je tudi Mednarodna raziskava državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA International Civic and Citizenship Education Study – ICCS). V pričujoči monografiji opisujemo rezultate te raziskave, in sicer cikla iz leta 2016.

Je predstavnica Slovenije v Generalni skupščini IEA ter izvoljena delegatka v IEA Standing Committee, nacionalna raziskovalna koordinatorica treh raziskav IEA, že omenjene raziskave ICCS, Mednarodne raziskave računalniške in informacijske pismenosti (IEA ICILS 2013) ter Mednarodne raziskave bralne pismenosti (IEA PIRLS 2016, od 2018: PIRLS DIGITAL 2021), prav tako je ena od ustanoviteljic mednarodne raziskovalne mreže, ki se ukvarja z raziskovanjem uporabe podatkov mednarodnih raziskav znanja za nacionalno oblikovanje politik na področju edukacije. Njena glavna raziskovalna področja so: mednarodne raziskave znanja, državljanska vzgoja, učbeniški teksti, didaktika sociologije, sociologija izobraževanja, znanje.

Dr. Plamen V. Mirazchiyski ima magisterij in doktorat znanosti iz socialne pedagogike ter diplomu iz predšolske vzgoje in osnovnošolskega izobraževanja. Bil je zaposlen v Centru za kontrolo kakovosti in preverjanje znanja pod okriljem Ministrstva za šolstvo, mlade in znanost v Bolgariji, kjer je bil zadolžen za področje psihometrije in analiz nacionalnih preverjanj znanj. Od leta 2008 je bil zaposlen v International Association for the Evaluation of Educational Achieve-

ment – Data Processing and Research Centre (IEA-DPC) v Hamburgu (Nemčija), kjer je bil zadnja tri leta namestnik vodje oddelka za raziskovanje in analize. Za tem se je preselil v Slovenijo, kjer je delno zaposlen na Pedagoškem inštitutu, delno pa kot ustanovitelj International Educational Research and Evaluation Institute (INERI). Njegova raziskovalna področja so predvsem naslednja: bralna pismenost, matematična in naravoslovna pismenost, državljanska vzgoja, IKT v izobraževanju, metodologija mednarodnih raziskav znanja in mednarodnih primerjalnih študij ter psihometrija.

Jure Novak je diplomant II. bolonjske stopnje (magister) sociologije, trenutno zaposlen na Pedagoškem inštitutu, kjer pomaga pri Mednarodni raziskavi državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016).

Imensko in stvarno kazalo

A

Amadeo 40

C

CivEd 11, 14, 40, 79

D

Davies 40

državljska vednost 36, 37, 38, 39,
45, 46, 50, 51, 53

E

etično potrošništvo 16, 71, 73, 74, 77
evropska identiteta 14, 16, 17, 21, 22,
23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 68, 77

K

Kerr 13, 58, 67

Klemenčič 11, 12, 13, 16, 17, 19, 20, 21,
22, 60, 69, 77, 86

L

Losito 16, 17, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 31,
32, 34, 36, 38, 40, 42, 43, 45, 49, 50, 51,
54, 55, 58, 59, 61, 62, 64, 67, 70

N

nacionalizem 22, 40

O

občutek evropske identitete 28, 29

P

prihodnost Evrope 16, 53, 54, 55, 56,
57, 77

S

Schulz 16, 21, 31, 40, 47, 67, 71

svoboda do dela 16, 77

svoboda do gibanja 31, 33, 34, 36, 37,
39, 48

svoboda do prebivanja 16, 31, 77

T

terorizem 32, 50, 52, 56, 57

Torney-Purta 40

Z

zaupanje v institucije 27, 29, 57, 60, 61

Eva Klemenčič, Plamen V. Mirazchiyski, Jure Novak
*Kako mladi vidijo Evropo – zaznave osmošolcev o Evropi in Evropski uniji: nacionalno poročilo
Evropskega regionalnega modula ICCS 2016*
Znanstvena monografija

Digitalna knjižnica
Uredniški odbor: Igor Ž. Žagar (Educational Research Institute & University of Primorska),
Jonatan Vinkler (University of Primorska), Janja Žmavc (Educational Research Institute),
Alenka Gril (Educational Research Institute)
Zbirka: Documenta, 14
Glavni in odgovorni urednik: Igor Ž. Žagar

Recenzenta: Darko Štrajn, Marjan Šimenc
Oblikovanje, prelom in digitalna objava: Jonatan Vinkler

Založnik: Pedagoški inštitut
Gerbičeva 62, SI-1000 Ljubljana
Ljubljana 2019
Za založnika: Igor Ž. Žagar

ISBN 978-961-270-308-0 (pdf)
<http://www.pei.si/ISBN/978-961-270-308-0.pdf>
ISBN 978-961-270-309-7 (html)
<http://www.pei.si/ISBN/978-961-270-309-7/index.html>
DOI: <https://www.doi.org/10.32320/978-961-270-308-0>

© 2019 Pedagoški inštitut/Educational Research Institute

Aktivnosti v okviru projekta "Evalvacija in spremljanje kakovosti vzgojno-izobraževalnega sistema s pomočjo mednarodnih raziskav in študij" omogoča sofinanciranje Evropskega socialnega sklada Evropske unije in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID=301039872
ISBN 978-961-270-308-0 (pdf)
ISBN 978-961-270-309-7 (html)

